

Kustbevakningens rättsliga befogenheter

Betänkande av Utredningen om Kustbevakningens befogenheter

Stockholm 2008

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2008:55

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB

Stockholm 2008

ISBN 978-91-38-22991-0
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Sten Tolgfors

Regeringen beslutade den 25 januari 2007 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av regleringen av Kustbevakningens befogenheter i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten samt lämna förslag till en modernare och mer ändamålsenlig författningsreglering (dir. 2007:5).

Till särskild utredare förordnades från och med den 13 februari 2007 överåklagaren Gunnel Lindberg.

Som experter att biträda utredningen förordnades den 27 mars 2007 polismästaren Gunnar Edeland, juristen Karin Engstrand, vice chefsåklagaren Katarina Johansson Welin, regionchefen Kenneth Neijnes, rättssakkunnige, numera ambassadrådet, Peter Scharmer, kanslirådet Daniel Ström och chefsjuristen Annika W. Wikingsson.

Som sekreterare anställdes från och med den 2 maj 2007 hovrättsassessorn Li Wallén.

Genom tilläggsdirektiv den 4 oktober 2007 fick utredningen i uppdrag att även utreda möjligheten att ge Kustbevakningen förundersökningsrätt när det gäller vissa fiskebrott (dir. 2007:139).

Utredningen om Kustbevakningens befogenheter överlämnar härmed betänkandet *Kustbevakningens rättsliga befogenheter* (SOU 2008:55). Uppdraget är därmed slutfört.

Experterna har i allt väsentligt ställt sig bakom utredningens överväganden och förslag. Betänkandet har därför formulerats i viform.

Stockholm i maj 2008

Gunnel Lindberg

/Li Wallén

Innehåll

Förkortningar	29
Sammanfattning	31
Författningsförslag	41
1 Förslag till lag (2009:00) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter	41
Bilaga	60
2 Förslag till förordning (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter	62
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.	66
4 Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)	69
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov	71
6 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg	73
7 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)	79
8 Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)	81
9 Förslag till lag om ändring i fiskelagen (1993:787)	82
10 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen	84

11	Förslag till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)	86
12	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder	87
13	Förslag till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken	88
14	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.....	89
15	Förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (2003:364)	91
16	Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716).....	94
17	Förslag till lag om ändring i lagen (2006:263) om transport av farligt gods.....	95
18	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1967:502) om utdrag ur folkbokföringsdatabasen i och för utredning angående brott, m.m.	96
19	Förslag till förordning om ändring i ordningsbetskungörelsen (1968:199)	97
20	Förslag till förordning om ändring i kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål.....	98
21	Förslag till förordning om ändring i författningssamlingsförordningen (1976:725).....	99
22	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium	100
23	Förslag till förordning om ändring i bötesverkställighetsförordningen (1979:197).....	102
24	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg	105
25	Förslag till förordning om ändring i jaktförordningen (1987:905)	106

26	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen ...	107
27	Förslag till förordning om ändring i fartygssäkerhetsförordningen (2003:438)	108
28	Förslag till förordning om ändring i vägmärkesförordningen (2007:90)	110
1	Inledning.....	111
1.1	Utredningens direktiv.....	111
1.2	Utredningsarbetet.....	112
2	Framväxten av Kustbevakningen	115
2.1	En ny rollfördelning	115
2.2	En ny civil myndighet.....	117
2.3	Bildandet av den nya myndigheten	118
3	En introduktion till Kustbevakningen och dess verksamhet.....	121
3.1	Inledning.....	121
3.2	Övergripande verksamhet enligt regleringsbrevet	122
3.3	Uppgifter enligt myndighetens instruktion	125
3.4	Geografiskt verksamhetsområde	127
4	Kustbevakningens organisation	129
4.1	Inledning.....	129
4.2	Den centrala ledningen	129
4.3	Den regionala och lokala organisationen.....	130
4.4	Operativ ledning och resurser.....	132
4.5	Utbildning	133

5	Kustbevakningens nationella och internationella samverkan	135
5.1	Inledning.....	135
5.2	Nationell samverkan	135
5.2.1	Polisväsendet	135
5.2.2	Åklagarväsendet	140
5.2.3	Tullverket	141
5.2.4	Sjöfartsverket	143
5.2.5	Fiskeriverket.....	147
5.2.6	Försvarsmakten.....	149
5.2.7	Samverkan med andra	150
5.3	Internationell samverkan	152
5.3.1	Allmänt om samverkan.....	152
5.3.2	Baltic Sea Region Border Control Cooperation	152
5.3.3	Östersjösamarbetet	153
5.3.4	Samarbetet inom EU.....	154
5.3.5	Helsingforskonventionen, Bonnavalet och Köpenhamnsavalet.....	159
5.3.6	Viss övrig internationell samverkan.....	160
6	Informationsutbyte.....	161
6.1	Inledning.....	161
6.2	Allmänt om informationsutbytet.....	162
6.3	Sekretesslagen.....	163
6.3.1	Prövningen i det enskilda fallet	163
6.3.2	Sekretess i den brottsbekämpande verksamheten.....	164
6.3.3	Sekretess i kontroll- och tillsynsverksamheten.....	164
6.3.4	Sekretessbrytande bestämmelser.....	166
6.4	Behandling av personuppgifter inom Kustbevakningen	169
6.5	Kustbevakningens information till andra brotts- bekämpande myndigheter.....	170
6.5.1	Informationsutbytet i allmänhet.....	170
6.5.2	Anmälningsskyldighet vid vissa typer av ingripanden.....	171
6.5.3	Annan information	173

6.6	Kustbevakningens information till andra tillsynsmyndigheter	173
6.6.1	Sjöinformation och fartygsinformation	173
6.6.2	Gränskontroll.....	174
6.6.3	Fiskerikontroll.....	174
6.7	Kustbevakningens information från andra myndigheter i den brottsbekämpande verksamheten	175
6.7.1	Registertillgång för brottsbekämpning	175
6.7.2	Tillgång till annan information	180
6.8	Kustbevakningens information från samverkande tillsynsmyndigheter	180
6.8.1	Inledning	180
6.8.2	Registertillgång i tillsynsverksamheten.....	181
6.8.3	Tillgång till annan information	182
6.9	Avslutande anmärkningar.....	183
7	Närmare om Kustbevakningens uppdrag	185
7.1	Inledning.....	185
7.2	Uppgiften att bedriva sjöövervakning	185
7.3	Förebygga, förhindra, utreda och lagföra brott	186
7.3.1	Brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamhet	186
7.3.2	Föreläggande av ordningsbot.....	189
7.4	Ordningshållning och förebyggande av brott.....	191
7.5	Vattenföroreningsavgift	191
7.6	Kontroll- och tillsynsverksamhet	191
7.6.1	Allmänt.....	191
7.6.2	Sjötrafik, sjösäkerhet och transport av farligt gods.....	192
7.6.3	Sjöfartsskydd och hamnskydd.....	192
7.6.4	Gränskontroll.....	193
7.6.5	Fiskerikontroll	196
7.6.6	Kontroll- och tillsynsverksamhet i övrigt	196
7.7	Utvidgat uppdrag att övervaka fisket	197

7.7.1	Nationell reglering	197
7.7.2	Nordostatlantiska fiskerikommissionen	198
7.8	Utvidgat uppdrag att övervaka EU:s gränser	198
7.9	Miljöräddningstjänst m.m. till sjöss	199
7.10	Samordning av de civila behoven av sjöövervakning och sjöinformation	201
7.11	Medverkan i internationellt samarbete	202
7.12	Uppdragsverksamhet	203
7.13	Sammanfattning: Ett brett verksamhetsområde.....	203
8	Geografisk avgränsning.....	205
8.1	Inledning.....	205
8.2	Några grundläggande begrepp.....	206
8.3	Polisiärt uppdrag	206
8.4	Vattenföreningenslagen.....	207
8.5	Gränskontroll av personer	208
8.6	Gränskontroll av varor	209
8.7	Fiskeriövervakning.....	210
8.8	Kontroll av farligt gods	211
8.9	Miljöräddning till sjöss.....	212
9	Grundläggande regler för tvångsingripanden m.m.....	215
9.1	Inledning.....	215
9.2	Allmänna principer för tvångsingripanden.....	216
9.3	Närmare om regleringen i regeringsformen	217
9.4	Europakonventionen.....	219
9.5	Rättegångsbalken.....	220

9.6	Polislagen.....	221
9.7	Administrativa tvångsmedel.....	222
10	Allmänt om brottsutredningen	225
10.1	Inledning.....	225
10.2	Förundersökningsförfarandet	225
10.3	Straffprocessuella tvångsmedel	228
10.3.1	Gripande som myndighetsåtgärd	228
10.3.2	Envarsgripande	229
10.3.3	Beslag	230
10.3.4	Husrannsakan.....	231
10.3.5	Kroppsvsitation	233
10.3.6	Kroppsbesiktning.....	234
10.3.7	Avvikande bestämmelser	235
11	Befogenheter enligt gällande rätt	237
11.1	Inledning.....	237
11.2	Lagen och förordningen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP)	238
11.2.1	Allmänt	238
11.2.2	Rättsområden med polisiära befogenheter	239
11.2.3	Straffprocessuella befogenheter	240
11.2.4	LKP:s förhållande till vattenföreningenslagen	241
11.2.5	Befogenheter att avvisa, avlägsna eller omhänderta personer	242
11.2.6	Möjligheten att stoppa och visitera fartyg och att inbringa fartyg till svensk hamn	242
11.2.7	Avgränsning av befogenheterna i tiden	243
11.2.8	Biträde med förundersökningsåtgärder	244
11.2.9	Verkställande av en tjänsteåtgärd	244
11.2.10	Rätt att utöva befogenheterna.....	245
11.2.11	Rapporteringskyldighet.....	245
11.2.12	Sammanfattning av befogenheterna enligt LKP.....	246
11.3	Vattenföreningenslagen	247
11.3.1	Allmänt om regleringen.....	247
11.3.2	Administrativa befogenheter.....	250

11.3.3	Brottsutredande uppgifter och straff- processuella befogenheter	251
	Brott mot smugglingslagen och annan tullagstiftning	255
11.4	Allmänt om Kustbevakningens roll.....	255
11.5	Smugglingslagen	255
11.5.1	Allmänt om regleringen.....	255
11.5.2	Befogenheter	258
11.6	Tullagstiftningen i övrigt.....	262
11.6.1	Tullagen och tullförordningen samt tullkodexen	262
11.6.2	Befogenheter	264
11.6.3	Lagen om förbud i vissa fall mot införsel av spritdrycker	266
11.6.4	Lagen om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot annat land inom Europeiska unionen (inregränslagen)	267
11.6.5	Lagen om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energi- produkter.....	268
11.6.6	Lagen och förordningen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd.....	270
11.6.7	Lagen om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr m.m. (verkställandelagen)	271
11.6.8	Lagen om straff för terroristbrott och lagen om särskild utlänningskontroll	273
	Narkotikalagstiftningen	274
11.7	Narkotikastrafflagen.....	274
11.7.1	Allmänt om regleringen.....	274
11.7.2	Befogenheter	275
11.8	Lagen och förordningen om kontroll av narkotika	276
11.8.1	Allmänt om regleringen.....	276
11.8.2	Befogenheter	277

Sjötrafik och sjösäkerhet m.m.....	277
11.9 Sjölagen.....	277
11.9.1 Allmänt om regleringen.....	277
11.9.2 Befogenheter.....	279
11.9.3 Förordningen med verkställighetsföreskrifter till 10 kap. sjölagen.....	279
11.10 Sjötrafikförordningen.....	279
11.10.1 Allmänt om regleringen.....	279
11.10.2 Befogenheter.....	280
11.11 Fartygssäkerhetslagen och fartygssäkerhets- förförordningen.....	281
11.11.1 Allmänt om regleringen.....	281
11.11.2 Befogenheter.....	283
11.12 Lagen och förordningen om vilotid för sjömän.....	283
11.12.1 Allmänt om regleringen.....	283
11.12.2 Befogenheter.....	284
11.13 Mönstringslagen.....	284
11.13.1 Allmänt om regleringen.....	284
11.13.2 Befogenheter.....	285
11.14 Förordningen om trafik med höghastighetsfartyg.....	286
11.14.1 Allmänt om regleringen.....	286
11.14.2 Befogenheter.....	286
11.15 Vattenskoterförordningen.....	287
11.15.1 Allmänt om regleringen.....	287
11.15.2 Befogenheter.....	287
11.16 Förordningen om tillstånd till sjöfart i inrikes trafik med utländskt fartyg m.m.....	287
11.16.1 Allmänt om regleringen.....	287
11.16.2 Befogenheter.....	288
11.17 Svävarfartsförordningen.....	289
11.17.1 Allmänt om regleringen.....	289
11.17.2 Befogenheter.....	289
11.18 Kungörelsen om kompetenskrav för förare av större fritidsbåtar.....	289

11.18.1	Allmänt om regleringen.....	289
11.18.2	Befogenheter	290
11.19	Förordningen om lotsning m.m.	290
11.19.1	Allmänt om regleringen.....	290
11.19.2	Befogenheter	290
11.20	Förordningen med vissa bestämmelser om fartygs identifiering.....	291
11.20.1	Allmänt om regleringen.....	291
11.20.2	Befogenheter	291
11.21	Fartygsregisterförordningen.....	291
11.21.1	Allmänt om regleringen.....	291
11.21.2	Befogenheter	292
11.22	Lagen om registrering av båtar för yrkesmässig sjöfart m.m.....	292
11.22.1	Allmänt om regleringen.....	292
11.22.2	Befogenheter	292
11.23	Lagen och förordningen om lastning och lossning av bulkfartyg.....	293
11.23.1	Allmänt om regleringen.....	293
11.23.2	Befogenheter	294
11.24	Lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn	294
11.24.1	Allmänt om regleringen.....	294
11.24.2	Befogenheter	295
11.25	Lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.....	295
11.25.1	Allmänt om regleringen.....	295
11.25.2	Befogenheter	295
11.26	Lagen och förordningen om transport av farligt gods	296
11.26.1	Allmänt om regleringen.....	296
11.26.2	Befogenheter	297
11.27	Containerlag.....	298
11.27.1	Allmänt om regleringen.....	298
11.27.2	Befogenheter	298

11.28	Förordningen om skeppsmätning	299
	11.28.1 Allmänt om regleringen	299
	11.28.2 Befogenheter	299
	Sjöfartsskydd och hamnskydd.....	299
11.29	Lagen och förordningen om sjöfartsskydd.....	299
	11.29.1 Allmänt om regleringen	299
	11.29.2 Befogenheter	302
11.30	Lagen och förordningen om hamnskydd.....	304
	11.30.1 Allmänt om regleringen	304
	11.30.2 Befogenheter	304
	Utlänningsars inresa till, utresa från eller vistelse i Sverige	306
11.31	Utlänningslagen och utlänningsförordningen.....	306
	11.31.1 Allmänt om regleringen	306
	11.31.2 Befogenheter	308
	Miljöfrågor.....	309
11.32	Miljöbalken	309
	11.32.1 Allmänt om regleringen	309
	11.32.2 Befogenheter	311
11.33	Avfallsförordningen	312
	11.33.1 Allmänt om regleringen	312
	11.33.2 Befogenheter	312
11.34	Förordningen om svavelhaltigt bränsle.....	312
	11.34.1 Allmänt om regleringen	312
	11.34.2 Befogenheter	313
11.35	Artskyddsförordningen	313
	11.35.1 Allmänt om regleringen	313
	11.35.2 Befogenheter	314
11.36	Förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken.....	314
	11.36.1 Allmänt om regleringen	314
	11.36.2 Befogenheter	315
11.37	Lagen och förordningen om Antarktis	315
	11.37.1 Allmänt om regleringen	315
	11.37.2 Befogenheter	316

11.38	Förordningen om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter	316
	11.38.1 Allmänt om regleringen.....	316
	11.38.2 Befogenheter	317
11.39	Gränsöversörensommelsen mellan Sverige och Finland.....	317
	11.39.1 Allmänt om regleringen.....	317
	11.39.2 Befogenheter	318
	Den ekonomiska zonen och kontinentalsockeln	318
11.40	Lagen och förordningen om Sveriges ekonomiska zon ...	318
	11.40.1 Allmänt om regleringen.....	318
	11.40.2 Befogenheter	319
11.41	Lagen om kontinentalsockeln och kontinentalsockel- förordningen	320
	11.41.1 Allmänt om regleringen.....	320
	11.41.2 Befogenheter	321
	Jakt och fiske m.m.....	322
11.42	Fiskelagen och förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen	322
	11.42.1 Allmänt om regleringen.....	322
	11.42.2 Befogenheter	323
11.43	Lagen om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken.....	324
	11.43.1 Allmänt om regleringen.....	324
	11.43.2 Befogenheter	325
11.44	Lagen om fiskevårdsområden	325
	11.44.1 Allmänt om regleringen.....	325
	11.44.2 Befogenheter	326
11.45	Jaktlagen och jaktförordningen	326
	11.45.1 Allmänt om regleringen.....	326
	11.45.2 Befogenheter	327
11.46	Vapenlagen	327
	11.46.1 Allmänt om regleringen.....	327
	11.46.2 Befogenheter	328

11.47	Lagen om skatt på energi	329
11.47.1	Allmänt om regleringen	329
11.47.2	Befogenheter	329
	Internationellt samarbete rörande brottsbekämpning och internationell rättslig hjälp	330
11.48	Lagen och förordningen om internationellt polisiärt samarbete	330
11.48.1	Allmänt om regleringen	330
11.48.2	Befogenheter	332
11.49	Lagen och förordningen om internationellt tullsamarbete	332
11.49.1	Allmänt om regleringen	332
11.49.2	Befogenheter	333
11.50	Lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder	334
11.50.1	Allmänt om regleringen	334
11.50.2	Befogenheter	335
11.51	Lagen om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar	335
11.51.1	Allmänt om regleringen	335
11.51.2	Befogenheter	336
11.52	Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål	337
11.52.1	Allmänt om regleringen	337
11.52.2	Befogenheter	337
11.53	Lagen om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut	338
11.53.1	Allmänt om regleringen	338
11.53.2	Befogenheter	339
	Fornminnen och sjöfynd m.m.	339
11.54	Lagen med vissa bestämmelser om sjöfynd	339
11.54.1	Allmänt om regleringen	339
11.54.2	Befogenheter	340
11.55	Lagen och förordningen om kulturminnen m.m.	340
11.55.1	Allmänt om regleringen	340

11.55.2	Befogenheter	341
11.56	Lagen om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.....	341
11.56.1	Allmänt om regleringen.....	341
11.56.2	Befogenheter	342
	Skyddsobjekt och militära skyddsområden	342
11.57	Lagen och förordningen om samhällsviktiga anläggningar	342
11.57.1	Allmänt om regleringen.....	342
11.57.2	Befogenheter	344
	Lagstiftning med enbart administrativa befogenheter	344
11.58	Lagen och förordningen om skydd mot olyckor.....	344
11.58.1	Allmänt om regleringen.....	344
11.58.2	Befogenheter	345
11.59	Lagen och förordningen om skydd mot internationella hot mot människors hälsa	345
11.59.1	Allmänt om regleringen.....	345
11.59.2	Befogenheter	347
11.60	Tillträdesförordningen	347
11.60.1	Allmänt om regleringen.....	347
11.60.2	Befogenheter	348
12	Havsrättskonventionen och svensk jurisdiktion.....	349
12.1	Inledning	349
12.2	En introduktion till havsrättskonventionen	350
12.2.1	Indelning i vattenområden	350
12.2.2	Olika typer av stater och deras rättigheter.....	351
12.3	Territorialitetsprincipen	351
12.4	Flaggstatsprincipen.....	352
12.5	Hamnstatsprincipen	352
12.6	Svenskt sjöterritorium.....	353
12.6.1	Inre vatten	353

12.6.2	Territorialhavet	354
12.7	Vattenområden utanför svenskt sjöterritorium	355
12.7.1	Angränsande zon	355
12.7.2	Den ekonomiska zonen	356
12.7.3	Det fria havet	357
12.8	Jurisdiktion över utländska fartyg inom det egna territoriet.....	358
12.8.1	Territoriell jurisdiktion	358
12.8.2	Rätten till oskadlig genomfart	358
12.8.3	Inskränkningar i rätten till oskadlig genomfart	359
12.8.4	Restriktioner i fråga om jurisdiktion i territorialhavet	360
12.9	Rätten att utöva myndighet utanför det egna territoriet.....	361
12.9.1	Allmänna utgångspunkter.....	361
12.9.2	Jurisdiktion i den ekonomiska zonen.....	362
12.10	Skydd mot inspektioner och andra undersökningar	364
12.11	I havsrättskonventionen reglerad jurisdiktion	365
12.11.1	Sjöröveri	365
12.11.2	Hot pursuit	365
12.12	Havsrättskonventionen och LKP.....	366
12.12.1	Brottsbekämpning.....	366
12.12.2	Tillsyn och ordningshållning	368
12.13	Svensk straffrättslig jurisdiktion	369
12.13.1	Brottsbalkens regler	369
12.13.2	Annan författningsreglering	371
12.14	Flaggstatsrapportering	374
13	Pågående översyner och lagstiftningsarbete.....	377
13.1	Inledning.....	377
13.2	Regeringsförslag	378
13.2.1	Rattfylleri och sjöfylleri	378
13.2.2	Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet	379
13.2.3	Administrativa sanktioner på fiskeområdet.....	380

13.3	Gränskontrollfrågor	381
13.3.1	Gränskontrollutredningen	381
13.3.2	Inregränslagsutredningen	383
13.4	Fiskefrågor	384
13.4.1	Utredningen om fiskerikontrollen	384
13.4.2	Fiskelagsutredningen	386
13.5	Utredningar som rör informationsutbyte	386
13.5.1	Kustbevakningens personuppgiftshantering	386
13.5.2	Rambeslut om behandling av personuppgifter	389
13.5.3	Polisdatalagen	389
13.5.4	Åklagarväsendets personuppgiftsbehandling	390
13.6	Andra lagstiftningsärenden av intresse	391
13.6.1	Behörighetsbevis för fritidsbåtar och fritidsskepp	391
13.6.2	Tillsynsutredningen	392
13.6.3	Skyddslagsutredningen	393
13.6.4	Lotsutredningen	394
13.6.5	Barlastvattenutredningen	395
14	Internationell utblick	397
14.1	Inledning	397
14.2	Finland	397
14.3	Danmark	402
14.4	Norge	403

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

15	En ny författningsreglering	407
15.1	Allmänna utgångspunkter	407
15.2	Övergripande brister i den nuvarande regleringen	408
15.3	En ny författningsreglering	410
15.4	Avgränsningen till vissa verksamhetsgrenar	411

16	Lagens geografiska tillämpningsområde	413
16.1	Behövs det en ny reglering?	413
16.2	Nuvarande geografiska avgränsningar	414
16.2.1	Författningsregleringen	414
16.2.2	Internationella åtaganden.....	416
16.3	En uttrycklig geografisk avgränsning?	419
16.4	Den nya lagens geografiska tillämpningsområde	421
16.4.1	Allmänna utgångspunkter.....	421
16.4.2	Alternativ 1 – Det svenska sjöterritoriet.....	422
16.4.3	Alternativ 2 – Utgångspunkt i allmänt och enskilt vatten.....	423
16.4.4	Vilket alternativ bör väljas?	424
16.5	Avgränsningen inom det svenska sjöterritoriet.....	425
16.5.1	Allmänna utgångspunkter.....	425
16.5.2	Insjöar	426
16.5.3	Vattendrag och kanaler	430
16.5.4	Bukter och vikar samt annat inre vatten	433
16.5.5	Hamnar	433
16.6	Områden utanför svenskt sjöterritorium	434
16.6.1	Allmänna utgångspunkter.....	434
16.6.2	Sveriges ekonomiska zon	436
16.6.3	Den svenska delen av kontinentalsockeln.....	437
16.6.4	Utsläpp av olja	438
16.6.5	Dumpning av avfall.....	438
16.6.6	Fiske	439
16.6.7	Jakt.....	440
16.7	Områden på land	440
16.7.1	Allmänna utgångspunkter.....	440
16.7.2	Hamnars landområde	442
16.7.3	Särskilt om vissa glesbefolkade områden	444
17	Kustbevakningens framtida roll i brottsbekämpningen	445
17.1	Allmänna utgångspunkter.....	445
17.2	Myndighetens roll ska utvecklas	447

17.3	En tydligare roll	449
17.4	Ett mera självständigt ansvar.....	451
17.5	Ett tudelat verksamhetsområde	455
17.6	Kustbevakningens självständiga uppgift	457
17.6.1	Allmänna utgångspunkter	457
17.6.2	Den sakliga avgränsningen av rätten att inleda förundersökning	458
17.6.3	Tidpunkten för åklagarinträde	479
17.7	Uppgifter som biträde	480
17.7.1	Allmänna utgångspunkter	480
17.7.2	Begränsning i tiden	485
17.7.3	Kustbevakningstjänstemannens befogenheter som biträde åt annan myndighet.....	486
17.7.4	Saklig avgränsning av verksamheten som biträde åt annan myndighet.....	488
17.7.5	Ska Kustbevakningen ha rätt att neka till en begäran om biträde?	489
18	Rätten att ingripa i den brottsbekämpande verksamheten	491
18.1	Allmänna utgångspunkter	491
18.2	Förundersökningsledare.....	492
18.3	Förundersökningsåtgärder	493
18.3.1	Allmänt om primärutredning.....	493
18.3.2	Förhör och andra primärutredningsåtgärder	495
18.3.3	Medtagande och hämtning till förhör m.m.	495
18.4	Gripande och hävande av ett beslut om gripande.....	497
18.5	Förvar	500
18.6	Beslag och hanteringen av beslagtagna egendom.....	501
18.7	Avspärrning m.m.	504
18.8	Husrannsakan	505
18.9	Kroppsvsitation	508

18.10	Kroppsbesiktning	510
18.11	Annan undersökning.....	511
18.12	Preja, borda och inbringa fartyg till hamn	512
18.13	Stoppa fartyg, fordon eller annat transportmedel.....	514
18.14	Rapporteringskyldighet och rapporteftergift	516
	18.14.1 Rapporteringskyldighet	516
	18.14.2 Rapporteftergift.....	517
19	Medel för att genomföra en tjänsteåtgärd.....	519
19.1	Allmänna utgångspunkter.....	519
19.2	Nödvarnsrätten.....	520
19.3	Allmänna principer för ingripanden.....	521
19.4	Våldsanvändning.....	522
	19.4.1 Rätten att använda våld	522
	19.4.2 Användning av fängsel	525
	19.4.3 Användning av skjutvapen	527
	19.4.4 Användning av pepparspray.....	528
	19.4.5 Andra hjälpmedel vid våldsanvändning.....	530
19.5	Kroppsvsitation i skydds- och identifieringssyfte	531
20	Kustbevakningens framtida ordningshållande verksamhet	535
20.1	Allmänna utgångspunkter.....	535
20.2	Ett tudelat verksamhetsområde.....	537
20.3	Kustbevakningens självständiga uppgift	539
	20.3.1 Ordningshållning i allmänhet	539
	20.3.2 Ordningshållning inriktad på sjöfartsskydd och hamnskydd.....	543
	20.3.3 Slutsatser	545
20.4	Uppgifter som biträde.....	545
	20.4.1 Biträde vid ordningshållning i allmänhet	545
	20.4.2 Ingripanden vid nödliknande situationer	547

20.5	Behovet av nya eller ändrade befogenheter för ordningshållning	549
20.5.1	Allmänna utgångspunkter	549
20.5.2	Avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhänderta personer som stör ordningen	550
20.5.3	Rätten att avvisa eller avlägsna vid tillträdesförbud	551
20.6	Omhändertagande på grund av berusning	552
20.7	Dokumentation av ingripanden	554
20.8	Krav på förmansprövning.....	555
20.9	Behandlingen av en omhändertagen och andra rättssäkerhetsfrågor	556
20.10	Visitation och användning av fängsel	558
20.10.1	Visitation	558
20.10.2	Användning av fängsel.....	559
20.11	Preja, borda och inbringa fartyg till hamn	560
20.12	Rapportering	561
21	Den framtida kontroll- och tillsynsverksamheten	563
21.1	Allmänna utgångspunkter	563
21.2	Begreppen kontroll och tillsyn	564
21.3	Bör Kustbevakningens kontroll- och tillsynsverksamhet särskiljas?	566
21.4	En tydligare gräns mellan olika åtgärder	569
21.5	En tudelning av verksamhetsområdet?	573
21.6	Författningsregleringen.....	574
21.7	En allmän proportionalitetsregel	577
21.8	Den framtida gränskontrollen	578
21.9	Den framtida fiskerikontrollen.....	581

21.10	Andra förändringar av kontroll- och tillsyns- verksamheten	584
21.10.1	Farligt gods	584
21.10.2	Fartygssäkerhet.....	586
21.11	Krav på återrapportering	590
21.12	Rapporteftergift.....	591
21.13	Befogenheter för kontroll och tillsyn	593
21.13.1	Allmänna utgångspunkter.....	593
21.13.2	En generell befogenhetsreglering?	594
21.13.3	Tillträde till viss plats	595
21.13.4	Tillgång till handlingar	596
21.13.5	Rätten att preja, borda och inbringa fartyg.....	596
21.13.6	Rätten att stoppa fordon och andra transportmedel.....	598
21.13.7	Rätten att hindra fortsatt färd.....	600
21.13.8	Våldsanvändning som medel för att genomföra en tjänsteåtgärd.....	600
22	Andra frågor som rör verksamheten	603
22.1	Återstående frågor.....	603
22.2	Uppbörd.....	603
22.2.1	Allmänt om uppbördsförfarandet	603
22.2.2	Uppbörd av vattenföroreningsavgifter.....	605
22.2.3	Deposition av böter m.m.	607
22.3	Förverkande av alkoholhaltiga drycker.....	609
22.4	Ordningsbot	611
22.5	Sekretess.....	613
22.6	Delgivning.....	615
22.7	Vissa praktiska frågor vid utredning av brott	616
22.8	Uppdrag åt polisen	620
22.9	Teckengivning	621

22.10	Flyttning av fordon.....	622
22.11	Författningssamling.....	623
23	Konsekvenserna av förslagen för andra myndigheter än Kustbevakningen.....	625
23.1	Allmänna utgångspunkter	625
23.2	Polisen	625
23.2.1	Brottsbekämpningen	625
23.2.2	Ordningshållningen	627
23.2.3	Kontroll- och tillsynsverksamheten	627
23.3	Åklagarmyndigheten	628
23.4	Tullverket	629
23.4.1	Brottsbekämpningen	629
23.4.2	Kontroll- och tillsynsverksamheten	630
23.5	Fiskeriverket	630
23.6	Sjöfartsverket	631
23.7	Naturvårdsverket	632
24	Konsekvenserna av förslagen för Kustbevakningen.....	633
24.1	Allmänna utgångspunkter	633
24.2	Myndighetens och tjänstemännens ändrade roller	634
24.2.1	Den brottsbekämpande verksamheten	634
24.2.2	Den ordningshållande verksamheten.....	640
24.2.3	Kontroll- och tillsynsverksamheten	642
24.3	Utbildningsbehovet	643
24.3.1	Dagens utbildning.....	643
24.3.2	Behovet av en ny eller ändrad utbildning	644
24.4	De ekonomiska konsekvenserna av våra förslag.....	647
24.4.1	Förundersökningsledning och brottsutredning..	647
24.4.2	Beslagshantering	648
24.4.3	Anpassning av IT-stödet	648
24.4.4	Utbildning m.m.	649
24.4.5	Sammanfattande bedömning.....	651

24.5	Konsekvenser för arbetsmiljön.....	652
24.6	Andra konsekvenser.....	653
25	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	655
25.1	Ikraftträdande.....	655
25.2	Övergångsbestämmelser	656
26	Författningskommentar	657
26.1	Inledning.....	657
26.2	Lagen och dess uppbyggnad	657
	26.2.1 Övergripande frågor.....	657
	26.2.2 Lagens struktur och huvudsakliga innehåll.....	658
26.3	Förslaget till lag (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.....	661
26.4	Förslaget till förordning (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter	730
26.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.	731
26.6	Förslaget till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)	731
26.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov	733
26.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg.....	733
26.9	Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)	734
26.10	Förslaget till lag om ändring i jaktlagen (1987:259).....	735
26.11	Förslaget till lag om ändring i fiskelagen (1993:787)	735

26.12	Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen	736
26.13	Förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)	736
26.14	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder	737
26.15	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken	737
26.16	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling	738
26.17	Förslaget till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (2003:364)	738
26.18	Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)	740
26.19	Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:263) om transport av farligt gods	741

Bilagor

1	Kommittédirektiv 2007:5	743
2	Tilläggsdirektiv 2007:139	755

Förkortningar

a.	anförd, anförda
a.a.	anfört arbete
bet.	betänkande
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
dir.	direktiv
dnr	diarienummer
Ds	promemoria i departementsserien
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen, numera EG
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
FAP	Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet
FN	Förenta nationerna
FOR	Förordning, norsk rätt
Fö	Försvarsdepartementet
HD	Högsta domstolen
JO	Justitieombudsmannen
Jo	Jordbruksdepartementet
KBV FAR	Kustbevakningens föreskrifter och allmänna råd
LKP	lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

NEAFC	North East Atlantic Fisheries Commission (Nordostatlantiska fiskerikommissionen)
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning 1
Ot. prp.	Odelstingsproposition, norska regeringen
prop.	proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
RP	den finska Regeringens proposition till Riksdagen
RPSFS	Rikspolisstyrelsens författningssamling
RÅFS	Riksåklagarens författningssamling
skr.	regeringens skrivelse
SFS	Svensk författningssamling
SJÖFS	Sjöfartsverkets författningssamling
SKL	Statens kriminaltekniska laboratorium
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter
ÅFS	Åklagarmyndighetens författningssamling

Sammanfattning

Kustbevakningen behöver en ny lagstiftning

Sedan Kustbevakningen bildades år 1988 har varken myndighetens uppgifter eller kustbevakningstjänstemännens rättsliga befogenheter setts över i ett sammanhang, trots samhällsutvecklingen och att myndigheten successivt har fått nya uppgifter och ökade befogenheter. Den nuvarande befogenhetsregleringen är utspridd i ett flertal lagar, vilket försvårar tillämpningen. Vidare är den för verksamheten mest centrala författningen, lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP), både otydlig och inkonsekvent.

Rätten att ingripa mot brott varierar beroende på vilket brott ingripandet avser. Gränserna för de sakliga verksamhetsområdena är oklara. Dessutom är Kustbevakningens geografiska verksamhetsområde otydligt och oenhetligt reglerat i de olika författningarna.

Dagens reglering är ineffektiv eftersom Kustbevakningen och dess tjänstemän – med undantag för utredning av brott mot vattenföroreningslagen och rätten att utfärda ordningsbot för enstaka brott – i stor utsträckning agerar osjälvständigt och med begränsat eget ansvar som biträde åt andra myndigheter.

En inkonsekvent och otydlig lagstiftning är en nackdel inte enbart för myndighetens egen verksamhet, och de myndigheter den samverkar med, utan även för medborgarna. Otydligheterna riskerar att gå ut över både rättssäkerheten och rättstryggheten, bl.a. genom att myndighetens befogenheter och uppdrag inte överensstämmer med allmänhetens förväntningar.

De nu angivna bristerna i den nuvarande regleringen medför att Kustbevakningen behöver en helt ny lagstiftning.

Vad ska lagen omfatta?

Vi föreslår en ny lag med en samlad och enhetlig reglering av Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter som omfattar de tre områdena brottsbekämpning, ordningshållning samt kontroll och tillsyn. Den reglering som finns i lagen (2000:1225) om straff för smuggling berörs dock i princip inte.

Kustbevakningens geografiska verksamhetsområde

Utgångspunkter

En viktig utgångspunkt för våra förslag är att Kustbevakningen och dess tjänstemän ska verka på platser där det är naturligt med hänsyn till deras kompetens och resurser. Verksamhetsområdet ska utformas efter samhällets och medborgarnas behov och med sikte på att myndigheternas samlade resurser ska användas effektivt. Samtidigt måste hänsyn tas till internationella överenskommelser om användningen av havet och dess resurser.

Kustbevakningens verksamhet har sin naturliga tyngdpunkt till sjöss och myndighetens huvuduppgifter rör verksamhet som bedrivs på vatten; främst i det kustnära sjöterritoriet, på territorialhavet och i den ekonomiska zonen. Vi anser att denna ordning i princip ska vara oförändrad och att verksamhetsområdet ska regleras så enhetligt som möjligt.

Avgränsningen inom svenskt sjöterritorium

Den geografiska avgränsningen av verksamhetsområdet måste av rättssäkerhetsskäl vara tydlig. Därför krävs det detaljerade regler.

Med dessa utgångspunkter har vi avgränsat Kustbevakningens verksamhetsområde såvitt avser områden *inom svenskt sjöterritorium* så att detta, utöver vid kusterna belägna bukter och vikar samt sådant inre vatten som utgörs av vattenområden innanför och mellan öar, holmar och skär, omfattar

- insjöarna Vänern och Mälaren,
- Trollhätte kanal och Södertälje kanal och de övriga vattenområden som förbinder Vänern med Västerhavet och Mälaren med Östersjön,

- vissa kortare sträckor på andra älvar och vattendrag där Kustbevakningen i dag bedriver verksamhet och som särskilt anges i författning, samt
- hamnars vattenområden.

Avgränsningen utanför svenskt sjöterritorium

Kustbevakningens uppdrag sträcker sig i dag i flera avseenden utanför det svenska sjöterritoriet. Utvecklingen internationellt påverkar myndigheten i hög grad och har lett till att Kustbevakningen fått nya uppgifter utanför det svenska sjöterritoriet. Verksamhetsområdets avgränsning har utformats med hänsyn till dessa faktorer. I den nya lagen bör det tydligare än i dag framgå att Kustbevakningen bedriver verksamhet och därför har befogenheter:

- inom Sveriges ekonomiska zon,
- på den svenska delen av kontinentalsockeln,
- när detta följer av en internationell överenskommelse som ingåtts efter riksdagens godkännande eller en EG-rättsakt som är bindande för Sverige och som ger behörig svensk myndighet rätt att utöva myndighet i annan stats sjöterritorium, ekonomiska zon, angränsande zon eller annat område, eller på fartyg som befinner sig i ett sådant område, samt Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman har pekats ut som behörig, och
- på vissa områden utanför svenskt sjöterritorium när detta följer av den särskilda regleringen i fiskelagen, jaktlagen, sjötrafikförordningen och lagen om åtgärder mot förorening från fartyg.

Områden på land

Kustbevakningen har i dag i viss utsträckning till uppdrag att verka på land dels i anslutning till sjöterritoriet, dels i svensk ekonomisk zon. Det finns vidare några författningar som uttryckligen ger Kustbevakningen uppgifter på land. Detta gäller i första hand transport av farligt gods, hamnskydd och inre utlänningskontroll.

Även om Kustbevakningens verksamhet på land är starkt begränsad så har vi urskiljt vissa situationer där Kustbevakningen i

dag bedriver sådan verksamhet och bör göra det även i framtiden. Detta gäller

- där rätten att verka på land följer av en särskild författningsreglering, eller en författningsenlig överenskommelse med en annan myndighet avseende kontroll och tillsyn, och
- om den *händelse* som är grunden för ingripandet ligger inom Kustbevakningens geografiska verksamhetsområde och det är nödvändigt för att kunna fullgöra uppgiften att ingripandet påbörjas eller avslutas på land.

Ett exempel på det förstnämnda är åtgärder under en förundersökning, tex. att hålla kompletterande förhör. Vidare kan det bl.a. av säkerhetsskäl vara nödvändigt att utföra en uppgift på land i stället för från ett fartyg. Som exempel kan nämnas hastighetsmätning med laser, där det ibland kan vara lämpligare att mäta från land ut mot vattnet om hastighetsbegränsningen t.ex. avser en trång passage. Ett annat exempel är fiskerikontroller som ibland, efter det att fartyg inbringats till hamn, kan medföra att åtgärder vidtas i hamnars landområden.

De rättsliga befogenheterna

Brottsbekämpning

Den brottsbekämpande verksamheten är i första hand en uppgift för polisen och åklagarväsendet. Eftersom vi inte föreslår några ändringar i detta avseende är deras huvudansvar oförändrat. Vi anser emellertid att Kustbevakningen, som redan i dag bedriver förundersökning om vissa brott, i ökad uträkning bör utnyttjas som en resurs vid brottsbekämpning. Syftet med detta är att effektivare utnyttja samhällets samlade resurser och att fler brott ska kunna beivras. Kustbevakningen bör därför få en utökad självständig rätt att ingripa mot sådana brott som har ett naturligt samband med myndighetens uppdrag att bedriva sjöövervakning. Kustbevakningens ansvar för brottsbekämpningen ökar därigenom. Samtidigt ska myndigheten och dess tjänstemän liksom i dag kunna biträda andra myndigheter med brottsbekämpande uppgifter.

Detta motiverar enligt vår mening att man delar in Kustbevakningens verksamhet i två skikt.

- *Ett direkt verksamhetsområde* som inrymmer Kustbevakningens självständiga brottsbekämpande uppgifter med möjlighet att ingripa direkt, utan någon annan myndighets inblandning. Verksamheten ska bestå av att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet, ingripa vid misstanke om brott, utreda brott och beivra brott. Inom detta verksamhetsområde ska Kustbevakningen ha rätt att inleda och också bedriva förundersökning om vissa brott av enkel beskaffenhet.
- *Ett indirekt verksamhetsområde* inom vilket Kustbevakningen och dess tjänstemän kan biträda en annan myndighet. När Kustbevakningen faktiskt befinner sig på eller i närheten av en brottsplats ska myndigheten, som biträde åt en annan myndighet och med denna myndighets samtycke, kunna göra omedelbara ingripanden mot brott som annars ligger utanför Kustbevakningens självständiga verksamhetsområde. Myndigheten och dess tjänstemän ska också kunna biträda förundersökningsledare i större utsträckning än i dag.

Vilka brott ska Kustbevakningen självständigt kunna ingripa mot?

Kustbevakningens rätt att inleda förundersökning och, i fråga om brott av enkel beskaffenhet, också bedriva förundersökning omfattar enligt vårt förslag främst brott som myndigheten upptäcker när den bedriver sjöövervakning och som man redan i dag kan ingripa mot antingen självständigt eller i egenskap av biträde.

Det rör sig till stor del om brott där utredningen normalt kan påbörjas och slutföras på brottsplatsen eller i nära anslutning till brottet.

Kustbevakningens rätt att inleda förundersökning omfattar enligt förslaget främst ”sjörelaterade brott”, dvs. brott med en uppenbar anknytning till vatten och trafik på eller i anslutning till vatten. Vi har också särskilt vägt in om en kustbevakningstjänsteman enligt nuvarande regler får utfärda ordningsbot för brottstypen. Vid urvalet har vi vidare tagit hänsyn till brottens straffvärde. Ett brott som bestraffas med böter är vanligtvis lättare att utreda och utredningen kan oftast helt eller till största delen genomföras direkt på plats. Bötesbrott preskriberas dessutom redan efter två år. Med hänsyn till den korta preskriptionstiden måste utredningsarbetet och det efterföljande arbetet fram till lagföringen vara effektivt och koncentrerat. Slutligen har vi sett till andra faktorer, såsom kust-

bevakningstjänstemännens särskilda kompetens att utreda t.ex. fiskebrott.

Kustbevakningens rätt att inleda förundersökning ska enligt vårt förslag omfatta

- vattenförorening och vissa andra brott som rör miljölagstiftningen,
- brott som rör sjötrafik, sjösäkerhet och sjöfartsskydd,
- brott mot smugglingslagen och sådana författningar som denna lag hänvisar till,
- brott som rör fiske- och jaktlagstiftning m.m.,
- brott mot regler om särskilt skyddsvärda områden,
- brott som berör Sveriges ekonomiska zon och den svenska delen av kontinentalsockeln,
- samt några andra udda brottstyper, bl.a. transport av farligt gods.

När Kustbevakningen bedriver förundersökning ska samma regler gälla för myndigheten som för en polismyndighet och samma regler för en kustbevakningstjänsteman som för en polisman.

Åklagare ska överta ledningen av förundersökningen så snart saken inte är av enkel beskaffenhet eller om det annars finns särskilda skäl.

En kustbevakningstjänstemans befogenheter

Utgångspunkten är att kustbevakningstjänstemannens rätt att ingripa mot brott ska regleras enhetligt och gälla generellt för sådana brott som omfattas av den nya lagens tillämpningsområde. Överlag föreslår vi få förändringar jämfört med dagens reglering i fråga om de åtgärder som en kustbevakningstjänsteman får vidta. Däremot föreslår vi att regleringen av åtgärder under förundersökning ska gälla generellt, dvs. att det inte längre ska bero enbart på brottstypen om en viss åtgärd får vidtas eller inte. Vidare samlas regleringen, som i dag är utspridd i flera olika lagar, i den nya lagen och anpassas till vad som gäller när en polisman eller tulltjänsteman vidtar motsvarande åtgärd. Regleringen anpassas också till att verksamheten huvudsakligen bedrivs till sjöss.

En kustbevakningstjänsteman förutsätts självant vidta de första brottsutredande åtgärderna i anslutning till att brottet upptäcks, t.ex. att hålla förhör och genomföra andra utredningsåtgärder på platsen

för brottet. Till dessa åtgärder hör också rätten att ta med en person till förhör eller att gripa en person.

Under förundersökningen får en kustbevakningstjänsteman – om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda – en generell rätt som motsvarar vad som gäller för en polisman att ta egendom i beslag eller förvar, att spärra av ett fartyg, eller en plats eller att förbjuda tillträde till visst område, och att i brådskande fall gripa någon eller göra husrannsakan eller annan undersökning samt att genomföra kroppsvisitation.

Reglerna om medlen för att genomföra tjänsteåtgärder samlas också i den nya lagen. I allt väsentligt regleras en kustbevakningstjänstemans rätt att använda våld, att visitera personer och att använda fängsel på samma sätt som gäller för en polisman eller annan tjänsteman och i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller i dag. I fråga om rapporteringsskyldighet och rapporteftergift ska samma regler som i dag gälla.

Hur fungerar det indirekta verksamhetsområdet och biträdesrollen?

Kustbevakningens biträdesroll ska avse alla typer av brott och kan i princip aktualiseras om

- en kustbevakningstjänsteman upptäcker ett brott som ligger utanför det direkta verksamhetsområdet och det finns skäl att ingripa omedelbart samt den behöriga myndigheten ställer sig bakom åtgärden,
- en annan brottsbekämpande myndighet begär biträde på grund av en inträffad händelse eller i en pågående förundersökning, eller
- en annan brottsbekämpande myndighet begär biträde med planerade insatser.

Innan förundersökning har hunnit inledas får en kustbevakningstjänsteman som biträder en annan myndighet, i samma utsträckning som en polisman, hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen. Åtgärderna ska så snart som möjligt anmälas för den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet.

Kustbevakningen ska ha rätt att neka en annan myndighet biträde, t.ex. när det med hänsyn till myndighetens övriga verksamhet

inte är möjligt att lämna biträde. Detta gäller dock inte biträde åt åklagare i en förundersökning.

Ordningshållning

Den ordningshållande verksamheten är i första hand en uppgift för polisen. Eftersom vi inte föreslår några ändringar i detta avseende är polisens huvudansvar oförändrat. Vi anser emellertid att Kustbevakningen, som redan i dag har vissa uppgifter och befogenheter att ingripa mot ordningsstörningar och förhindra brott, i ökad utsträckning bör kunna utnyttjas som en resurs. Syftet med detta är att utnyttja samhällets samlade resurser effektivare.

Även den ordningshållande verksamheten skiftas i två verksamhetsområden.

- Det *direkta verksamhetsområdet* inrymmer Kustbevakningens självständiga uppgifter i ordningshållningen och den självständiga rätt en kustbevakningstjänsteman har redan i dag att ingripa mot den som genom sitt uppträdande *till sjöss* stör ordningen eller utgör omedelbar fara för ordningsstörning. En kustbevakningstjänsteman får enligt förslaget vidare, precis som i dag, ingripa för att avvärja en konkret och omedelbar fara för brott. Denna rätt föreslås nu omfatta alla typer av brott. Även ordningshållning enligt lagen om sjöfartsskydd och lagen om hamnskydd ska, på samma sätt som i dag, ingå bland de självständiga uppgifterna.
- Inom det *indirekta verksamhetsområdet* får Kustbevakningen och en kustbevakningstjänsteman rätt att – efter överenskommelse i det enskilda fallet – biträda en polismyndighet med ordningshållning i en oförutsedd situation eller vid en planerad större insats. Kustbevakningen ska ha rätt att neka biträde, t.ex. när det med hänsyn till myndighetens övriga verksamhet inte är möjligt att lämna biträde.

Vidare ska en kustbevakningstjänsteman ha rätt att på eget initiativ ingripa mot en ordningsstörning vid allvarlig fara för liv eller hälsa, om det krävs ett omedelbart ingripande för att avvärja faran och denna inte lämpligen kan hindras på annat sätt. Förslaget stämmer väl överens med de förväntningar som allmänheten ofta har på Kustbevakningens personal och deras möjligheter att ingripa.

Kontroll och tillsyn

Vi har konstaterat att det inom området för kontroll och tillsyn inte är möjligt att skapa en samlad befogenhetsreglering för Kustbevakningen och dess tjänstemän. Det främsta skälet till detta är att området berör många myndigheter och spänner över ett alltför stort antal författningar av vitt skilda slag för att en samlad reglering ska vara rimlig. På samma sätt som i dag kommer därför de närmare rättsliga förutsättningarna för kontroll och tillsyn att framgå av den särskilda författning som ligger till grund för åtgärden.

Däremot anser vi att den nya lagen bör innehålla vissa allmänna bestämmelser, som ska vara gemensamma för all kontroll- och tillsynsverksamhet som Kustbevakningen och dess tjänstemän utför. Vi föreslår att det införs en särskild regel om proportionalitet mellan åtgärden och det intrång eller men som åtgärden innebär för enskilda. Vi föreslår också en generell regel om en kustbevakningstjänstemans rätt att preja, borda och, i sista hand, inbringa fartyg till hamn för att genomföra en kontroll.

Några effekter av förslagen

Våra förslag innebär att Kustbevakningens uppgift att bedriva sjöövervakning blir tydligare och att arbetet inom områdena för brottsbekämpning, ordningshållning samt kontroll och tillsyn kan bedrivas effektivare.

- Detta beror framför allt på
- den samlade lagstiftningen,
 - det mera enhetliga geografiska verksamhetsområdet,
 - den tydligare yrkesrollen, och
 - de generellt tillämpliga reglerna.

När det gäller brottsbekämpningen vill vi också särskilt peka på de utökade möjligheterna att inleda och bedriva förundersökning, som innebär att färre myndigheter engageras i varje enskilt ärende.

Det sistnämnda får särskild betydelse för fiskerikontrollen och vi bedömer att ett ökat antal överträdelser av fiskelagstiftningen kan lagföras. Även möjligheten att skydda miljön och beivra sjörelaterade miljöbrott förstärks genom förslagen, bl.a. genom att en kustbevakningstjänsteman får rätt att spärra av områden i brottsbekämpande syfte och att avlägsna personer som överträder bestämmelser om områdesskydd.

Ytterligare effektivitetsvinster uppnås genom att Kustbevakningens möjligheter att i enskilda fall kunna biträda andra myndigheter ökar.

De föreslagna förändringarna gynnar även medborgarna. Det blir genom den nya lagstiftningen tydligt i vilka fall en kustbevakningstjänsteman får ingripa mot enskilda och vilka befogenheter han eller hon har. Medborgarna främjas också av en tydligare gräns mellan kontroll- och tillsynsåtgärder och den brottsbekämpande verksamheten. Vi föreslår vidare en rad andra bestämmelser, bl.a. om allmänna principer för ingripanden mot enskilda och om dokumentation av ingripanden, som innebär att rättssäkerheten stärks.

Författningsförslag

1 Förslag till lag (2009:00) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter

Häri genom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans uppgifter och rätt att självständigt ansvara för eller biträda annan myndighet i verksamhet som avser

1. brottsbekämpning,
2. ordningshållning, och
3. kontroll och tillsyn.

Särskilda bestämmelser om rätten att ingripa mot brott finns i

1. lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller en författning som omfattas av den lagen, och
2. lagen (2008:000) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri.¹

I fråga om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans uppgifter och ansvar för skydd mot olyckor finns bestämmelser i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

¹ Lagen föreslagen genom prop. 2007/08:53.

Definitioner

2 § I denna lag betyder

1. *biträde*: uppgift eller ingripande som förutsätter initiativ, godkännande eller medverkan av annan myndighet,

2. *svenskt sjöterritorium*: svenskt inre vatten och svenskt territorialhav i enlighet med den närmare avgränsning som anges i lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium,

3. *fartyg*: varje farkost som används eller kan användas till transport på vattnet,

4. *förman*: den som i en viss verksamhet i förhållande till någon annan leder och ansvarar för den verksamheten,

5. *hamnanläggning*: en sådan hamnanläggning som omfattas av artikel 3.1–3.3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 725/2004 av den 31 mars 2004 om förbättrat sjöfartsskydd på fartyg och i hamnanläggningar.

2 kap. Lagens geografiska tillämpningsområde m.m.

Inom svenskt sjöterritorium

1 § Denna lag tillämpas inom det svenska sjöterritoriet på Kustbevakningens självständiga brottsbekämpande och ordningshållande uppgifter och, om inte annat föreskrivs, vid kontroll och tillsyn. Verksamheten på inre vatten omfattar dock endast

1. Vänern och Mälaren samt Trollhätte kanal och Södertälje kanal och övrigt vattenområde som förbinder Vänern med Västerhavet och Mälaren med Östersjön,

2. vid kusterna belägna hamnar, bukter och vikar,

3. vattenområden innanför och mellan öar, holmar och skär intill räta linjer som regeringen bestämmer med stöd av lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium, samt

4. utöver 1–3 följande sträckor på älvar och andra vattendrag

a) Torneälven uppströms till Vitakari udde,

b) Kalixälven uppströms till Rolfs,

c) Luleälven uppströms till Karlsviks sydligaste udde,

d) Piteälven uppströms till Bergsviken,

e) Skellefteälven uppströms till slussen i Bergsbyn,

f) Umeälven uppströms till Lundåkern,

g) Ångermanälven uppströms till Dannero,

h) Indalsälven uppströms till norra spetsen av Bogrundet,

- i) Ljungan uppströms till Essvik,
- j) Gävleån uppströms till Alderholmsbron, och
- k) Dalälven uppströms till Älvkarleby.

2 § Denna lag får tillämpas även inom andra vattenområden än dem som anges i 1 § i de fall Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman utövar författningsenligt biträde åt polismyndighet, åklagare, Tullverket eller annan myndighet.

Utanför svenskt sjöterritorium

3 § Utanför svenskt sjöterritorium tillämpas denna lag

1. inom Sveriges ekonomiska zon och på den svenska delen av kontinentalsockeln, och
2. när detta följer av en internationell överenskommelse som ingåtts efter riksdagens godkännande eller en EG-rättsakt som är bindande för Sverige och som ger behörig svensk myndighet rätt att utöva myndighet i annan stats sjöterritorium, ekonomiska zon, angränsande zon, annat område eller på fartyg som befinner sig i ett sådant område samt Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman har pekats ut som behörig.

4 § Utöver vad som sägs i 3 § tillämpas denna lag utanför svenskt sjöterritorium i fråga om

1. fiske enligt särskilda bestämmelser i fiskelagen (1993:787),
2. jakt enligt särskilda bestämmelser i jaktlagen (1987:259),
3. internationella sjövägsregler enligt särskilda bestämmelser i sjötrafikförordningen (1986:300), och
4. utsläpp av olja och andra skadliga ämnen enligt särskilda bestämmelser i lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg och föreskrifter som har meddelats med stöd av denna.

Särskilda bestämmelser om ingripanden mot utländska fartyg

5 § Vid tillämpningen av denna lag ska i fråga om utländska fartyg sådana begränsningar som följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser beaktas.

Områden på land

6 § Denna lag omfattar områden på land i de fall detta följer av

1. en särskild författningsreglering,
2. en författningssenlig överenskommelse med annan myndighet avseende kontroll och tillsyn, eller
3. ett författningssenligt uppdrag att biträda polismyndighet, åklagare, Tullverket eller annan myndighet med en viss åtgärd.

7 § Utan hinder av vad som sägs i 6 § har en kustbevakningstjänsteman rätt att påbörja eller avsluta ett ingripande på land om

1. den händelse som ligger till grund för ingripandet inträffar inom det geografiska verksamhetsområde som anges i 1–4 §§ och
2. ingripandet avser ett brott som omfattas av bilagan till denna lag.

3 kap. Allmänna bestämmelser**Brottsbekämpning och ordningshållning***Allmänna principer för ingripanden*

1 § För att genomföra en uppgift som omfattas av bestämmelserna i denna lag ska en kustbevakningstjänsteman, med iakttagande av vad som föreskrivs i lag eller annan författning, ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Måste tvång tillgripas, ska detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås.

Ett ingripande som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheter som anges i 2 kap. regeringsformen måste ha uttryckligt stöd i lag eller annan författning.

Medel för att genomföra en tjänsteåtgärd

2 § En kustbevakningstjänsteman får, i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt, använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd, om

1. tjänstemannen möts med våld eller hot om våld,
2. någon som ska anhållas eller annars med stöd i lag berövas friheten försöker undkomma eller tjänstemannen annars möts av motstånd när ett frihetsberövande ska verkställas,
3. det är fråga om att avvärja en straffbelagd handling eller fara för liv, hälsa eller värdefull egendom eller för omfattande skada i miljön,
4. tjänstemannen med stöd i lag ska avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme eller verkställa eller biträda vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan liknande åtgärd, vid beslag eller annat omhändertagande av egendom eller vid husrannsakan,
5. tjänstemannen med stöd i lag ska stoppa ett fartyg, fordon eller annat transportmedel eller ska kontrollera ett fartyg eller fordon eller dess last, eller
6. tjänstemannen annars med stöd i lag ska bereda sig tillträde till eller spärra av byggnad, rum eller område.

I fall som avses i första stycket 4 och 6 får våld mot person brukas endast om kustbevakningstjänstemannen eller den som han eller hon biträder möts av motstånd.

I 24 kap. brottsbalken finns också föreskrifter om rätten att i vissa fall använda våld.

3 § En kustbevakningstjänsteman, som med stöd i lag griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon, får i anslutning till ingripandet kroppsvisitera den som åtgärden riktar sig mot i den utsträckning som är nödvändig för att

1. av säkerhetsskäl kunna ta om hand vapen eller andra farliga föremål, eller
2. fastställa identiteten, om personen vägrar att lämna uppgift om sin identitet eller det finns anledning att anta att uppgifterna som lämnas är oriktiga.

4 § En kustbevakningstjänsteman får belägga en person som är gripen, anhållen eller häktad för brott, med fängsel om det

1. under transport och annan vistelse utanför förvaringslokalen är nödvändigt av säkerhetsskäl, eller
2. i övrigt krävs för att betvinga våldsamt uppträdande av den frihetsberövade, om andra medel visar sig otillräckliga och åtgärden är oundgängligen nödvändig med hänsyn till den frihetsberövades egen eller annans säkerhet till liv eller hälsa.

Detsamma gäller om en kustbevakningstjänsteman omhändertar eller på annat sätt inskränker någons rörelsefrihet.

Användning av fängsel ska antecknas i protokoll. Protokollet ska, utöver vad som anges i 5 §, innehålla uppgift om

1. fängslets art,
2. tiden när fängslet anbringades och när det togs bort, samt
3. skälen till åtgärden.

Dokumentation

5 § Protokoll ska föras över gripande och över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas eller omhändertas. Av protokollet ska framgå

1. vem som har fattat beslutet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet och
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i första stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i första stycket 3–6, den som varit förman vid ingripandet.

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över förvar,² beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Särskilda bestämmelser om protokoll över kroppsvisitation finns också i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Kontrollverksamhet

6 § Vad som sägs i 2 § första stycket 1 och 4–6 gäller även i kontrollverksamhet.

² Under förutsättning att riksdagen antar regeringens förslag i prop. 2007/08:68.

4 kap. Brottsbekämpning

Det självständiga verksamhetsområdets sakliga omfattning

1 § Kustbevakningen får, i fråga om brott som anges i bilagan till denna lag, självständigt

1. förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet,
2. ingripa vid misstanke om brott,
3. utreda brott, eller
4. beivra brott.

Kustbevakningen får också bistå förundersökningsledare med utredningen av brott.

I fråga om brott som har begåtts i den ekonomiska zonen, på den svenska delen av kontinentalsockeln, eller inom annat område som omfattas av 2 kap. 3 § 2, får Kustbevakningen, med de begränsningar som följer av 2 kap. 5 och 6 §§, ingripa enligt första stycket oavsett brottstyp.

När en kustbevakningstjänsteman ingriper mot sådana brott som anges i första eller andra stycket får han eller hon ingripa i den omfattning som följer av detta kapitel eller annan reglering som anges i 1 kap. 1 § andra stycket och 2 kap. 3 och 4 §§.

Kustbevakningens självständiga uppgift

Inleda förundersökning

2 § Kustbevakningen får besluta att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken om brott mot någon av de författningar som anges i bilagan till denna lag. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller då Kustbevakningen.

Om saken inte är av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren ska också i andra fall överta ledningen av förundersökningen när det behövs av särskilda skäl.

Kustbevakningen ska förordna särskilda befattningshavare att utföra myndighetens uppgifter.

En kustbevakningstjänstemans självständiga rätt att ingripa mot brott

Förhör och andra utredningsåtgärder

3 § Innan en förundersökning har hunnit inledas, har en kustbevakningstjänsteman samma rätt som en polisman har enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken att hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott som anges i bilagan till denna lag.

Medtagande till förhör

4 § Vid brott som anges i bilagan till denna lag har en kustbevakningstjänsteman samma rätt som en polisman har enligt 23 kap. 8 § rättegångsbalken att uppmana någon att följa med till förhör och att ta med någon till förhör.

Gripande

5 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman har enligt 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken att i brådskande fall gripa den som misstänks för brott som anges i bilagan till denna lag. Åtgärden ska skyndsamt anmälas till åklagaren.

Den rätt och de skyldigheter i förhållande till den som gripits som följer av rättegångsbalken ska gälla för en kustbevakningstjänsteman i samma utsträckning som för en polisman.

I fråga om dokumentation gäller 3 kap. 5 §.

Förvar

6 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman har enligt 26 kap. 3 § rättegångsbalken att för brott som anges i bilagan till denna lag ta egendom i förvar.

Beslag

7 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman har enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken att ta egendom i beslag i anledning av brott som anges i bilagan till denna lag.

Om beslag verkställs av någon annan än undersökningsledaren eller åklagaren och denne inte har beslutat om beslaget, ska anmälan skyndsamt göras till undersökningsledaren som omedelbart ska pröva om beslaget ska bestå.

Om det i lag eller förordning finns avvikande bestämmelser om beslag gäller dessa.

Avspärning m.m.

8 § För säkerställande av utredning om brott som anges i bilagan till denna lag har en kustbevakningstjänsteman samma rätt som en polisman har enligt 27 kap. 15 § rättegångsbalken att spärra av ett fartyg, en byggnad eller ett rum, förbjuda tillträde till visst område samt att meddela förbud mot att flytta visst föremål eller att annan liknande åtgärd vidtas.

Husrannsakan

9 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman har enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken att i brådskande fall göra husrannsakan i anledning av brott som anges i bilagan till denna lag.

Husrannsakan får genomföras även om påföljden för gärningen endast kan bestämmas till böter till följd av bestämmelserna i lagen (1996:517) om begränsning av tillämpningen av svensk lag vad gäller vissa brott begångna på utländska fartyg eller 41 § första stycket fiskelagen (1993:787).

I fråga om brott mot lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller mot andra författningar som anges i 1 § samma lag finns särskilda bestämmelser om husrannsakan.

Kroppsvsitation

10 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman har enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken att utan förordnande enligt 28 kap. 4 och 13 §§ rättegångsbalken göra kroppsvsitation med anledning av brott som anges i bilagan till denna lag.

I fråga om brott mot lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller mot andra författningar som anges i 1 § samma lag finns särskilda bestämmelser om kroppsvsitation.

Annan undersökning

11 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman har enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken att göra annan undersökning med anledning av brott som anges i bilagan till denna lag.

Brottsmisstankar mot underåriga

12 § I fråga om brott som har begåtts av den som är under 18 år finns bestämmelser i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Kustbevakningens befogenheter när myndigheten självständigt bekämpar brott*Åtgärder efter ett gripande*

13 § När Kustbevakningen leder en förundersökning gäller den rätt och de skyldigheter i förhållande till den som gripits och som följer av rättegångsbalken för Kustbevakningen i samma utsträckning som för en polismyndighet.

Hantering av beslagtagna egendom m.m.

14 § Beslagtagna egendom ska förvaras av Kustbevakningen, om inte annat är föreskrivet eller åklagaren bestämmer något annat.

I vapenlagen (1996:67) finns särskilda bestämmelser om omhändertagande av vapen och ammunition.

15 § Om inget annat följer av lag eller annan författning får egendom som har tagits i beslag och som kan antas bli förverkad omedelbart säljas av Kustbevakningen om

1. egendomen inte kan vårdas utan fara för att den förstörs,
2. värden av egendomen är förenad med alltför stora kostnader, eller
3. det annars finns särskilda skäl.

Egendom som sägs i första stycket får istället förstöras, om den

1. inte kan säljas,
2. kan befaras komma till brottslig användning, eller
3. annars är olämplig för försäljning.

Om egendom, som sålts eller förstörts, inte förverkas, har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. För egendom som sålts lämnas dock inte ersättning med högre belopp än vad som influtit vid försäljningen. Om egendomen har förstörts, lämnas ersättning med skäligt belopp.

16 § Särskilda bestämmelser om hanteringen av beslag av alkoholhaltiga drycker finns i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Verksamhetsområdets sakliga omfattning vid biträde åt annan myndighet

17 § Kustbevakningen får i ett enskilt fall efter begäran av annan myndighet ingripa även mot andra brott än dem som anges i bilagan till denna lag.

18 § En kustbevakningstjänsteman får ingripa enligt 17 §

1. efter förfrågan från Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman till polismyndighet eller Tullverket om biträde i ett enskilt fall, om biträdet godkänts av denna myndighet, eller
2. efter framställan från en polismyndighet eller Tullverket om biträde i ett enskilt fall som godkänts av Kustbevakningen.

19 § Ifråga om en kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa mot brott enligt 18 § innan förundersökning har hunnit inledas gäller 3 och 4 §§.

I fråga om biträde åt förundersökningsledare gäller 26 §.

20 § Om ett beslut om biträde enligt 17 § inte utan väsentlig olägenhet kan avvaktas har en kustbevakningstjänsteman samma rätt som en polisman har enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken att gripa en person och enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken att ta egendom i beslag.

I fråga om dokumentation gäller 3 kap. 5 §.

Avslag på en begäran om biträde

21 § Kustbevakningen har rätt att i ett enskilt fall avslå en framställan av en polismyndighet eller Tullverket om biträde.

I fråga om biträde åt förundersökningsledare gäller 26 §.

Rapportering

22 § En kustbevakningstjänsteman som enligt bestämmelserna i detta kapitel biträder en annan myndighet ska genast rapportera vidtagna åtgärder och ingripanden till den behöriga myndigheten.

Gemensamma bestämmelser om verkställighetsåtgärder m.m.

Preja, borda och inbringa fartyg till hamn

23 § En kustbevakningstjänsteman har, om inte annat följer av 2 kap. 5 §, rätt att preja, borda och hålla kvar ett fartyg under den tid som krävs för att hålla förhör enligt 23 kap. rättegångsbalken eller använda tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken. Om det uppenbart behövs för att åtgärden ska kunna vidtas, får fartyget även inbringas till hamn.

Finns det inte längre grund för en åtgärd enligt första stycket ska den omedelbart upphöra.

Ett fartyg får inte hållas kvar längre än sex timmar utan att den tjänsteman som beslutat om åtgärden anmäler åtgärden till sin förman. Har åtgärden inte redan upphört ska förmannen omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Stoppa fartyg

24 § En kustbevakningstjänsteman har, om inte annat följer av 2 kap. 5 §, rätt att stoppa ett fartyg om det

1. finns anledning att anta att någon som färdas i fartyget har gjort sig skyldig till brott som tjänstemannen får ingripa mot,

2. av någon annan anledning behövs för att med stöd i lag ingripa mot någon som färdas i fartyget, genom att beröva honom eller henne friheten, på annat sätt inskränka hans eller hennes rörelsefrihet eller underkasta honom eller henne kroppsvisitation eller kroppsbesiktning,

3. behövs för att med stöd i lag genomföra husrannsakan i fartyget, eller

4. behövs för att kontrollera fartyget eller den som för detta eller fartygets last med stöd av särskild reglering.

Stoppa fordon eller annat transportmedel

25 § En kustbevakningstjänsteman har rätt att stoppa ett fordon eller ett annat transportmedel om det

1. finns anledning att anta att någon som färdas i fordonet har gjort sig skyldig till brott som tjänstemannen får ingripa mot,

2. av någon annan anledning behövs för att med stöd i lag ingripa mot någon som färdas i fordonet, genom att beröva honom eller henne friheten, på annat sätt inskränka hans eller hennes rörelsefrihet eller underkasta honom eller henne kroppsvisitation eller kroppsbesiktning,

3. behövs för att med stöd i lag genomföra husrannsakan i fordonet, eller

4. behövs för att kontrollera fordonet, föraren eller fordonets last med stöd av särskild reglering.

Biträde åt förundersökningsledare

26 § Om det med hänsyn till brottets beskaffenhet eller omständigheterna i övrigt är lämpligt, kan en förundersökningsledare uppdraga åt Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman att biträda vid förundersökningen och utföra de utredningsåtgärder som begärs. Om förundersökningen leds av åklagare är kustbevakningstjänstemannen skyldig att lämna det biträde som begärs.

Rapporteringskyldighet m.m.

27 § Får en kustbevakningstjänsteman kännedom om ett brott som begåtts inom lagens geografiska tillämpningsområde enligt 2 kap. och myndighetens verksamhetsområde enligt 1 § ska tjänstemannen rapportera detta till sin förman så snart det kan ske.

28 § En kustbevakningstjänsteman som ingriper med stöd av 3–11 §§ eller 20 § ska genast anmäla detta till den som har rätt att leda förundersökningen.

29 § Har brott som inte ingår i bilagan till denna lag begåtts i den ekonomiska zonen eller på svensk del av kontinentalsockeln, ska saken skyndsamt anmälas till åklagare. Detsamma gäller vid annat brott som begåtts utanför svenskt territorium.

Rapporteftergift

30 § En kustbevakningstjänsteman får lämna rapporteftergift om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter.

5 kap. Ordningshållande verksamhet**Verksamhetsområdets sakliga omfattning**

1 § Kustbevakningen bedriver självständig verksamhet för att förhindra sådana störningar av allmän ordning som avser

1. uppträdande till sjöss,
2. störningar enligt 20 § andra stycket lagen (2004:487) om sjöfartsskydd, och
3. störningar enligt 4 kap. 7 § andra stycket lagen (2006:1209) om hamnskydd.

2 § Utöver vad som sägs i 1 § får Kustbevakningen ingripa mot störningar av allmän ordning om en polismyndighet begär biträde med en viss åtgärd i anledning av

1. en oförutsedd händelse, eller
2. en planerad insats.

En kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa mot en ordningsstörning

Avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhänderta personer

3 § I fall som anges i 1 och 2 §§ får en kustbevakningstjänsteman, när det är nödvändigt för att ordningen ska kunna upprätthållas, självständigt ingripa mot den som genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna genom att avvisa eller avlägsna personen från visst område eller utrymme. Detsamma gäller om en sådan åtgärd behövs för att en straffbelagd handling ska kunna avvärijas.

Är en åtgärd som avses i första stycket otillräcklig för att det avsedda resultatet ska uppnås, får personen tillfälligt omhändertas. Rätten att tillfälligt omhänderta en person gäller dock inte vid ingripanden enligt 1 § 2 eller 3.

I fråga om dokumentation gäller 3 kap. 5 §.

Allvarlig fara för liv eller hälsa

4 § Utan hinder av bestämmelserna i 1 och 2 §§ får en kustbevakningstjänsteman ingripa mot en ordningsstörning om ett omedelbart ingripande är nödvändigt för att hindra allvarlig fara för liv eller hälsa och faran inte lämpligen kan hindras på något annat sätt. Tjänstemannen har då de befogenheter som anges i 3 §.

Biträde åt polismyndighet

5 § En kustbevakningstjänsteman får, efter godkännande av polismyndigheten i det enskilda fallet, ingripa mot den som stör allmän ordning och har då de befogenheter som anges i 3 §.

Bestämmelser om omhändertagande

6 § Den som har omhändertagits enligt 3 § ska underrättas om anledningen till omhändertagandet så snart som möjligt.

7 § Den som har verkställt ett omhändertagande ska skyndsamt anmäla åtgärden till sin förman. Om omhändertagandet inte redan har upphört ska förmannen omedelbart pröva om det ska bestå.

Innebär förmannens beslut att den som har omhändertagits enligt 3 § ska hållas kvar, ska förmannen skyndsamt underrätta polismyndigheten om omhändertagandet och skälet till detta. Den omhändertagne ska så snabbt som möjligt överlämnas till polismyndigheten, som på nytt ska pröva om omhändertagandet ska bestå.

8 § Vid omhändertagande enligt 3 § ska tillses att åtgärden inte orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundviklig med hänsyn till åtgärdens syfte eller väcker onödig uppmärksamhet. Den som har omhändertagits får inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som behövs med hänsyn till ändamålet med åtgärden, ordning eller säkerhet.

Den omhändertagne får tas i förvar om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet. Den som är under femton år får dock inte tas i förvar.

9 § Ska någon gripas enligt 24 kap. rättegångsbalken, får personen inte omhändertas enligt 3 § eller hållas kvar enligt 7 § andra stycket.

Avvisa eller avlägsna vid tillträdesförbud

10 § Om någon försöker tränga in på ett område eller i ett utrymme till vilket tillträde har förbjudits med stöd av lag eller annan författning, får en kustbevakningstjänsteman avvisa eller avlägsna personen från området eller utrymmet, när det är nödvändigt för att ordning eller säkerhet ska kunna upprätthållas. Detsamma gäller den som vägrar lämna ett sådant område eller utrymme.

Ordningsstörningar på fartyg och i hamnar

11 § I lagen (2004:487) om sjöfartsskydd och lagen (2006:1209) om hamnskydd finns särskilda bestämmelser om en kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa för att upprätthålla ordning och säkerhet

1. på fartyg,
2. i hamnanläggningar, och
3. i hamnars områden.

Preja, borda och inbringa fartyg till hamn

12 § Om det behövs för att ingripa mot en ordningsstörning enligt detta kapitel får en kustbevakningstjänsteman, om inte annat följer av 2 kap. 5 §, preja, borda och hålla kvar samt, om det uppenbart behövs för att kunna hindra ordningsstörningen, inbringa ett fartyg till svensk hamn.

Finns det inte längre grund för en åtgärd enligt första stycket ska den omedelbart upphöra.

Ett fartyg får inte hållas kvar längre än sex timmar utan att den tjänsteman som beslutat om åtgärden anmäler åtgärden till sin förman. Har åtgärden inte redan upphört ska förmannen omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Rapportering m.m.

13 § Om en kustbevakningstjänsteman ingriper självständigt mot en ordningsstörning enligt 3 eller 4 § ska behörig polismyndighet genast underrättas.

14 § En kustbevakningstjänsteman som biträder en polismyndighet i sådan verksamhet som avses i 2 § ska genast rapportera vidtagna åtgärder till den behöriga myndigheten.

6 kap. Kontroll- och tillsynsverksamhet*Krav på proportionalitet*

1 § En kustbevakningstjänsteman får besluta om en kontroll- eller tillsynsåtgärd endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för enskilda.

Preja, borda och inbringa fartyg till hamn

2 § Om det behövs för att genomföra en i annan författning reglerad kontroll får en kustbevakningstjänsteman, om inte annat följer av 2 kap. 5 §, preja, borda och, om det uppenbart behövs för att genomföra kontrollen, inbringa ett fartyg till svensk hamn.

Om det i lag eller annan författning finns avvikande bestämmelser gäller dessa.

Stoppa fordon eller annat transportmedel

3 § Har en kustbevakningstjänsteman rätt att ta alkoholutandningsprov eller göra ögonundersökning i enlighet med särskilda föreskrifter, får tjänstemannen stoppa fordon eller annat transportmedel för att ta provet eller genomföra undersökningen.

4 § Särskilda bestämmelser om rätten att stoppa fordon eller andra transportmedel för att genomföra kontroll finns i

1. tullagen (2000:1281), och
2. lagen (2006:263) om transport av farligt gods.

Rätt till tillträde

5 § Särskilda bestämmelser om rätt att få tillträde till fartyg, andra transportmedel, anläggningar och andra utrymmen eller områden för att göra nödvändiga undersökningar finns i

1. lagen (1966:314) om kontinentalsockeln,
2. lagen (1971:850) med anledning av gränsöversenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland,
3. lagen (1979:377) om registrering av båtar för yrkesmässig sjöfart m.m.,
4. lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg,
5. fiskelagen (1993:787),
6. sjölagen (1994:1009),
7. förordningen (1994:1162) om skeppsmätning,
8. lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken,
9. lagen (1994:1776) om skatt på energi,
10. lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen,
11. miljöbalken (1998:808),
12. tullagen (2000:1281),
13. fartygssäkerhetslagen (2003:364),
14. lagen (2003:778) om skydd mot olyckor,
15. lagen (2004:487) om sjöfartsskydd,

16. utlänningslagen (2005:716),
17. lagen (2006:263) om transport av farligt gods,
18. lagen (2006:924) om Antarktis, och
19. lagen (2006:1209) om hamnskydd.

Rätt att ingripa enligt särskild reglering

6 § Utöver bestämmelserna i denna lag har Kustbevakningen och en kustbevakningstjänsteman rätt att vidta de åtgärder som anges i den författning som ligger till grund för kontrollen eller tillsynen.

En åtgärd enligt första stycket kan utföras inom det geografiska och sakliga tillämpningsområde som gäller för den författning som tillämpas.

Denna lag träder i kraft den ... Genom lagen upphävs lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

Bilaga

Författningar med straffbestämmelser och enskilda straffbestämmelser angående vilka Kustbevakningen får inleda förundersökning enligt 4 kap. 1 § lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter

Sjöfartsskydd

- 22–24 §§ lagen (2004:487) om sjöfartsskydd

Sjötrafik och sjösäkerhet

- Kungörelsen (1970:344) om kompetenskrav för förare av större fritidsbåtar,
- förordningen (1974:235) om tillstånd till sjöfart i inrikes trafik med utländskt fartyg m.m.,
- förordningen (1975:929) med vissa bestämmelser om fartygs identifiering,
- förordningen (1982:569) om lotsning m.m.,
- lagen (1983:293) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,
- lagen (1983:294) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled,
- mönstringslagen (1983:929),
- 5 kap. 1 § sjötrafikförordningen (1986:300),
- svävarfartsförordningen (1986:305),
- förordningen (1993:1053) om användning av vattenskoter,
- sjöfylleri enligt 20 kap. 4 och 5 §§ sjölagen (1994:1009),
- andra brott enligt 20 kap. 1–3 och 6–11 §§ sjölagen (1994:1009),
- lagen (1998:958) om vilotid för sjömän, och
- förordningen (1998:1355) om trafik med höghastighetsfartyg.

Smugglingsbrott m.m.

- Lagen (2000:1225) om straff för smuggling och de brott som anges i 1 § samma lag.

Vattenförorening och andra brott som rör miljön

- 2 kap. 2–4 §§ lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg,
- 15 kap. 31 och 32 §§, 29 kap. 1–2 a och 4 §§ miljöbalken (1998:808), och
- avfallsförordningen (2001:1063).

Överträdelser av fiske- och jaktlagstiftningen m.m.

- Lagen (1981:533) om fiskevårdsområden,
- jaktlagen (1987:259),
- fiskelagen (1993:787),
- lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken, och
- vapenlagen (1996:67).

Överträdelser som rör fornminnen och vrak

- Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., och
- lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.

Övrig reglering

- Lagen (1966:314) om kontinentalsockeln,
- lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m.,
- lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon,
- lagen (1994:1776) om skatt på energi, och
- 16 § tredje stycket lagen (2006:263) om transport av farligt gods.

2 Förslag till förordning (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter

Regeringen föreskriver följande.

Definitioner

1 § Termer i denna förordning har samma betydelse och tillämpningsområde som i lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.

Med befäl avses den tjänsteman som har ansvaret för samordning och ledning av den verksamhet han eller hon leder.

Befälsordning m.m.

2 § Det ska av arbetsordningen eller av order framgå vem som är befäl vid ett uppdrag som flera kustbevakningstjänstemän utför gemensamt. I annat fall är den person som har den högsta befattningen befäl. Om flera kustbevakningstjänstemän har lika höga befattningar är den befäl som har haft befattningen längst tid eller, om de har haft befattningen lika länge, den till levnadsåldern äldste.

Vad som anges i första stycket påverkar inte en befälhavares särskilda uppgifter och ansvar till följd av annan reglering.

3 § En kustbevakningstjänsteman ska följa de order eller direktiv som ges i tjänsten. Bestämmelser om att lydnadsplikt i vissa fall befriar från ansvar finns i 24 kap. 8 § brottsbalken.

Behörighetskrav

4 § Beslut om att inleda förundersökning och annat beslut av undersökningsledare får fattas av

1. chef vid regional ledning vid Kustbevakningen, eller
2. annan tjänsteman som Kustbevakningen utser och som har erforderlig utbildning.

5 § Beslut om användning av tvångsmedel får fattas endast av tjänsteman vid Kustbevakningen som innehar en befattning som är förenad med sådan behörighet och som har genomgått erforderlig utbildning för ändamålet. Detsamma gäller verkställighet av tvångsmedel.

Uppträdande i anställningen

6 § En kustbevakningstjänsteman ska i sitt arbete uppträda på ett sätt som inger förtroende och aktning. Tjänstemannen ska uppträda hövligt, hänsynfullt och med fasthet samt iaktta självbehärskning och undvika vad som i allmänhet kan uppfattas som utslag av ovänlighet eller småaktighet. Tjänstemannen ska ge de upplysningar i anställningen som kan och får lämnas. Uppgifterna ska vara säkra och får inte främja ryktesspridning.

7 § Skadas någon till följd av ingripande av en kustbevakningstjänsteman och är skadan inte obetydlig, ska tjänstemannen genast se till att den skadade får den vård som behövs och anmäla det inträffade till sin förman.

Underrättelseskyldighet

8 § En kustbevakningstjänsteman ska underrätta sin närmaste förman om sådana förhållanden i övrigt som rör arbetet och som förmannen bör känna till.

Legitimation

9 § Varje kustbevakningstjänsteman ska vid myndighetsutövning eller annan tjänsteåtgärd på begäran uppge sitt namn, upplysa om vem som är närmast överordnad och, när det begärs, visa upp tjänstekort eller på annat sätt styrka sin behörighet.

De närmare föreskrifter om legitimation som behövs utöver förordningen (1958:272) om tjänstekort meddelas av Kustbevakningen.

Användning av skjutvapen i tjänsten

10 § En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som annan till nödvärn enligt 24 kap. 1 § brottsbalken. Om det i en sådan situation är försvarligt med hänsyn till det våld eller hot om våld som möter kustbevakningstjänstemannen och omständigheterna i övrigt får tjänstemannen, med de begränsningar som följer av 12 och 13 §§, använda skjutvapen.

11 § I fall som avses i 24 kap. 2 § brottsbalken eller i 3 kap. 2 § lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter får en kustbevakningstjänsteman, om andra medel är otillräckliga, använda skjutvapen för att

1. gripa den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott som omfattas av Kustbevakningens verksamhetsområde enligt 4 kap. 1 § lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter,

2. hindra någon från att rymma eller för att gripa någon som har rymt, om han är häktad, anhållen eller gripen för brott eller om han är dömd för ett sådant brott till fängelse och intagen i anstalt, eller

3. gripa någon enligt 4 kap. 5 § femte stycket lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

12 § En kustbevakningstjänsteman som uppträder i grupp under direkt ledning av befäl får använda skjutvapen endast på order av den som har befälet, om inte gruppen eller annan utsätts för sådant angrepp eller hot om angrepp att vapen oundgängligen måste användas omedelbart.

13 § Innan en kustbevakningstjänsteman använder skjutvapen, ska tjänstemannen särskilt beakta risken för att utomstående skadas. Skottlossning inom ett område där många människor bor eller vistas ska i det längsta undvikas. Innan skott avlossas, ska kustbevakningstjänstemannen ge tydlig varning genom tillrop, om sådan varning inte är obehövlig. Om skjutvapen måste användas, ska kustbevakningstjänstemannen, när omständigheterna inte tvingar till annat, först avlossa varningsskott.

Vid skottlossning mot person ska eftersträvas att endast för tillfället oskadliggöra personen.

14 § När en kustbevakningstjänsteman har använt skjutvapen, ska tjänstemannen lämna en rapport om händelsen till chefen för sjöövervakningsavdelningen.

Kustbevakningen meddelar närmare föreskrifter om när rapportering ska ske.

Användning av pepparspray i tjänsten

15 § Med pepparspray avses i denna förordning en vätska som består av ett pepparextrakt av capsaicin (oleoresin capsicum) och som med hjälp av drivgas kan sprutas ut i form av en koncentrerad stråle i avsikt att reta ögonen på och tillfälligt förblinda den mot vilken strålen riktas.

16 § Användning av pepparspray ska ske med hänsyn tagen till den smärta och det obehag som åtgärden innebär för den som utsätts för sprayen.

17 § Pepparspray får användas bara om uppgiften inte kan lösas på något annat, mindre ingripande sätt.

Bemyndiganden

18 § Kustbevakningen får meddela närmare föreskrifter angående

1. utbildning,
2. rapporteringsskyldighet,
3. dokumentation,
4. användning av vapen och andra hjälpmedel vid våldsanvändning, och
5. befälsfrågor.

Kustbevakningen kan även meddela föreskrifter med stöd av 4 § myndighetsförordningen (2007:515).

19 § Innan Kustbevakningen fattar beslut om föreskrifter som berör annan myndighet ska Kustbevakningen samråda med denna.

Denna förordning träder i kraft den ... Genom förordningen upphävs förordningen (1983:124) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Vid beslag av egendom som avses i 1 § *skall* vad som i allmänhet är föreskrivet om beslag i brottmål tillämpas, dock med följande avvikelser:

1. Beslagtagen egendom får bevisligen förstöras om värdet är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra egendomen. I annat fall får egendomen säljas. Spritdrycker, vin, starköl och öl får säljas till den som har rätt att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (1994:1738). Annan egendom får säljas på det sätt som med hänsyn till egendomen är lämpligt. Intäkter vid försäljning av beslagtagen egendom tillfaller staten.

Beslut om att förstöra eller sälja egendom får fattas av undersökningsledaren eller åklagaren. I de fall som avses i 23 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken får sådant beslut fattas även av polismyndigheten.

Föreslagen lydelse

2 §³

Vid beslag av egendom som avses i 1 § *ska* vad som i allmänhet är föreskrivet om beslag i brottmål tillämpas, dock med följande avvikelser:

1. Beslagtagen egendom får bevisligen förstöras om värdet är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra egendomen. I annat fall får egendomen säljas. Spritdrycker, vin, starköl och öl får säljas till den som har rätt att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (1994:1738). Annan egendom får säljas på det sätt som med hänsyn till egendomen är lämpligt. Intäkter vid försäljning av beslagtagen egendom tillfaller staten.

Beslut om att förstöra eller sälja egendom får fattas av undersökningsledaren eller åklagaren. I de fall som avses i 23 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken får sådant beslut fattas även av polismyndigheten *eller Kustbevakningen*.

³ Senaste lydelse SFS 2005:286.

Om ett beslag hävs och egendomen är förstörd eller såld enligt denna paragraf, *skall* ersättning betalas av allmänna medel. Ersättningens storlek *skall* motsvara egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller vad som annars är skäligt. Beslut om ersättning fattas av åklagaren. Den som drabbats av beslaget får begära rättens prövning av beslutet om ersättning. Det *skall* ske inom en månad från det han eller hon fick del av beslutet. Ansökan görs vid den domstol som kunnat pröva beslaget. Ersättning betalas ut av länsstyrelsen på begäran av åklagaren.

1 a. Om värdet på en beslagtagen alkoholhaltig dryck är ringa, får en polisman besluta att drycken bevisligen *skall* förstöras. Även i dessa fall tillämpas 1 tredje stycket.

2. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, *skall* anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

3. I fråga om sådana drycker som avses i 1 § tredje stycket och som förtärs eller förvaras i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § eller med 4 kap. 4 § ordningslagen (1993:1617) eller med 9 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) har den som tjänstgör som ordningsvakt

Om ett beslag hävs och egendomen är förstörd eller såld enligt denna paragraf, *ska* ersättning betalas av allmänna medel. Ersättningens storlek *ska* motsvara egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller vad som annars är skäligt. Beslut om ersättning fattas av åklagaren. Den som drabbats av beslaget får begära rättens prövning av beslutet om ersättning. Det *ska* ske inom en månad från det han eller hon fick del av beslutet. Ansökan görs vid den domstol som kunnat pröva beslaget. Ersättning betalas ut av länsstyrelsen på begäran av åklagaren.

1 a. Om värdet på en beslagtagen alkoholhaltig dryck är ringa, får en polisman *eller en kustbevakningstjänsteman* besluta att drycken bevisligen *ska* förstöras. Även i dessa fall tillämpas 1 tredje stycket.

2. Om *en* polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, *ska* anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

3. I fråga om sådana drycker som avses i 1 § tredje stycket och som förtärs eller förvaras i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § eller med 4 kap. 4 § ordningslagen (1993:1617) eller med 9 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) har den som tjänstgör som ordningsvakt

vid en allmän sammankomst eller offentlig tillställning eller inom ett trafikföretags område eller dess färdmedel eller som befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg samma rätt att ta egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer en polisman.

Ordningstvakt eller befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg som har verkställt beslag *skall* skyndsamt anmäla detta till polismyndigheten och överlämna den beslagtagna egendomen.

vid en allmän sammankomst eller offentlig tillställning eller inom ett trafikföretags område eller dess färdmedel eller som befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg samma rätt att ta egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer en polisman.

En ordningstvakt eller befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg som har verkställt beslag *ska* skyndsamt anmäla detta till polismyndigheten och överlämna den beslagtagna egendomen.

Denna lag träder i kraft den ...

4 Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)

Härigenom föreskrivs att 24 och 29 §§ delgivningslagen (1970:428) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §⁴

Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid Kronofogdemyndigheten samt tjänsteman vid någon av följande inrättningar, nämligen

1. kriminalvårdsanstalt,
2. häkte,
3. hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,

4. sådan enhet som avses i 6 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, om delgivningen avser den som är intagen där. Samma vitsord tillkommer intyg av Notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, *kustbevakningstjänsteman*, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid Kronofogdemyndigheten samt tjänsteman vid någon av följande inrättningar, nämligen

1. kriminalvårdsanstalt,
2. häkte,
3. hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,

4. sådan enhet som avses i 6 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, om delgivningen avser den som är intagen där. Samma vitsord tillkommer intyg av Notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

⁴ Senaste lydelse SFS 2006:750.

Vid särskild postdelgivning har intyg av befattningshavare vid postbefordringsföretag som avses i 3 § andra stycket sådant vitsord som anges i första stycket.

Intyg att delgivning skett på utrikes ort *skall* gälla som fullt bevis att delgivning skett på sätt som anges i intyget, om intyggivarens behörighet *styrkes* av tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet. Intyg om delgivning på utrikes ort gäller som fullt bevis även utan sådant bestyrkande som nyss nämnts, om detta följer av överenskommelse med främmande stat.

Intyg att delgivning skett på utrikes ort *ska* gälla som fullt bevis att delgivning skett på sätt som anges i intyget, om intyggivarens behörighet *styrks* av tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet. Intyg om delgivning på utrikes ort gäller som fullt bevis även utan sådant bestyrkande som nyss nämnts, om detta följer av överenskommelse med främmande stat.

29 §⁵

För att verkställa delgivning har stämningsman, åklagare, polisman, kronofogde och exekutiv tjänsteman vid Kronofogdemyndigheten rätt att få tillträde till enskilt område som inte utgör bostad.

Vägras annan än polisman tillträde som han enligt första stycket har rätt till, *skall polismyndigheten* på begäran av honom lämna biträde. Polisman får, efter beslut av *polismyndigheten*, själv bereda sig tillträde.

För att verkställa delgivning har stämningsman, åklagare, polisman, *kustbevakningstjänsteman*, kronofogde och exekutiv tjänsteman vid Kronofogdemyndigheten rätt att få tillträde till enskilt område som inte utgör bostad.

Vägras *någon* annan än *en* polisman tillträde som han enligt första stycket har rätt till, *ska polismyndigheten* på begäran av honom lämna biträde. *En* polisman får, efter beslut av *polismyndigheten*, själv bereda sig tillträde.

Denna lag träder i kraft den ...

⁵ Senaste lydelse SFS 2006:684.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov ska ha följande lydelse.

Föreslagen lydelse enligt prop. 2007/08:53

Föreslagen lydelse

1 §⁶

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 20 kap. 4 § sjölagen (1994:1009), 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av

1. en polisman,
2. en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen, om misstanken gäller brott som avses i 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, eller
3. en tjänsteman vid Kustbevakningen, om misstanken gäller brott som avses i 20 kap. 4 § sjölagen.

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ska ta ett alkoholutandningsprov har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon eller ett annat transportmedel.

En tjänsteman vid Tullverket som ska ta ett alkoholutandningsprov har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon eller ett annat transportmedel.

I fråga om en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa fordon finns bestämmelser i lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans befogenheter.

⁶ Senaste lydelse SFS 2004:522.

Provtagningen ska ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, ska provet tas i täckt fordon eller fartyg eller inomhus i avskilt rum.

Denna lag träder i kraft den ...

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg

dels att 11 kap. 1–8 och 17 §§ ska upphöra att gälla,

dels att nuvarande 11 kap. 9–16 §§ ska betecknas 11 kap. 1–8 §§,

dels att de nya 11 kap. 1–8 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Beslut om att hålla förhör enligt 23 kap. eller om att använda tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken ombord på ett utländskt fartyg som befinner sig utanför svenskt inre vatten *skall* meddelas av åklagaren eller rätten.

Vid fara i dröjsmål *har* en tjänsteman vid Kustbevakningen eller en polisman *befogenhet att* vidta åtgärd enligt första stycket, om åtgärden är sådan att en kustbevakningstjänsteman eller polisman annars får besluta om den *enligt detta kapitel eller* enligt rättegångsbalken.

Åtgärden *skall* skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart *skall* pröva frågan om åtgärder beträffande fartyget.

11 kap.

1 §⁷

Beslut om att hålla förhör enligt 23 kap. eller om att använda tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken ombord på ett utländskt fartyg som befinner sig utanför svenskt inre vatten *ska* meddelas av åklagaren eller rätten.

Vid fara i dröjsmål *får* en tjänsteman vid Kustbevakningen eller en polisman vidta åtgärd enligt första stycket, om åtgärden är sådan att en kustbevakningstjänsteman eller *en* polisman annars får besluta om den enligt rättegångsbalken *eller lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.*

Åtgärden *ska* skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart *ska* pröva frågan om åtgärder beträffande fartyget.

⁷ Senaste lydelse SFS 2001:1294.

10 §

Ombord på ett utländskt fartyg som befinner sig i Sveriges territorialhav får åtgärder som avses i 9 § vidtas endast om det finns grundad anledning att anta att ett förbjudet utsläpp har skett från fartyget inom Sveriges sjöterritorium eller att det på fartyget i svenskt inre vatten har begåtts ett brott som avses i 10 kap. 3 eller 4 §.

Om utsläpp har skett från ett utländskt fartyg i Sveriges ekonomiska zon, gäller i fråga om rätt att vidta åtgärder vad som föreskrivs i 11 och 12 §§.

11 §

Ombord på ett utländskt fartyg som befinner sig i Sveriges territorialhav eller ekonomiska zon får åtgärder som avses i 9 § vidtas med anledning av ett utsläpp i den ekonomiska zonen endast

1. om det är klarlagt att det har skett ett förbjudet utsläpp från fartyget, och

2. detta utsläpp har medfört eller kan medföra betydande skador på den svenska kusten eller därmed sammanhängande intressen eller på tillgångar inom Sveriges sjöterritorium eller i Sveriges ekonomiska zon.

Trots bestämmelserna i första stycket får förhör enligt 23 kap., beslag enligt 27 kap. i form av oljeprov eller husrannsakan enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken genomföras om det finns grundad anled-

2 §⁸

Ombord på ett utländskt fartyg som befinner sig i Sveriges territorialhav får åtgärder som avses i 1 § vidtas endast om det finns grundad anledning att anta att ett förbjudet utsläpp har skett från fartyget inom Sveriges sjöterritorium eller att det på fartyget i svenskt inre vatten har begåtts ett brott som avses i 10 kap. 3 eller 4 §.

Om utsläpp har skett från ett utländskt fartyg i Sveriges ekonomiska zon, gäller i fråga om rätt att vidta åtgärder vad som föreskrivs i 3 och 4 §§.

3 §⁹

Ombord på ett utländskt fartyg som befinner sig i Sveriges territorialhav eller ekonomiska zon får åtgärder som avses i 1 § vidtas med anledning av ett utsläpp i den ekonomiska zonen endast

1. om det är klarlagt att det har skett ett förbjudet utsläpp från fartyget, och

2. detta utsläpp har medfört eller kan medföra betydande skador på den svenska kusten eller därmed sammanhängande intressen eller på tillgångar inom Sveriges sjöterritorium eller i Sveriges ekonomiska zon.

⁸ Senaste lydelse av tidigare 10 § SFS 2001:1294.

⁹ Senaste lydelse av tidigare 11 § SFS 2001:1294.

ning att anta att det har skett ett förbjudet utsläpp från fartyget i den ekonomiska zonen och

1. utsläppet har medfört eller kan medföra betydande förorening av den marina miljön, och

2. fartygets befälhavare har vägrat att lämna uppgifter om fartygets identitet och registreringshamn, senaste och nästa anlöpningshamn eller annan relevant information som har begärts, eller har lämnat uppgifter som uppenbarligen inte överensstämmer med verkliga förhållanden, och

3. ett ingripande mot fartyget är påkallat av omständigheterna i övrigt.

12 §

Åtgärder som avses i 9 § får, utöver vad som anges i 10 och 11 §§, vidtas mot ett utländskt fartyg som befinner sig utanför Sveriges sjöterritorium om de förutsättningar som anges i 10 eller 11 § föreligger och fartyget har blivit föremål för omedelbart förföljande. Rätten till omedelbart förföljande upphör när fartyget kommer in på en annan stats territorialhav.

4 §¹⁰

Åtgärder som avses i 1 § får, utöver vad som anges i 2 och 3 §§, vidtas mot ett utländskt fartyg som befinner sig utanför Sveriges sjöterritorium om de förutsättningar som anges i 2 eller 3 § föreligger och fartyget har blivit föremål för omedelbart förföljande. Rätten till omedelbart förföljande upphör när fartyget kommer in på en annan stats territorialhav.

13 §

I fråga om ett utländskt fartyg som har sådant certifikat som avses i 4 kap. 1 § eller motsvarande handlingar utfärdade av behöriga utländska myndigheter och som medför handlingar som avses i 5 kap. 1 § *skall* dessa handlingar granskas innan andra utredningsåtgärder vidtas. När handlingarna har granskats får en åtgärd som avses i 9 § vidtas endast om granskningen av hand-

5 §¹¹

I fråga om ett utländskt fartyg som har sådant certifikat som avses i 4 kap. 1 § eller motsvarande handlingar utfärdade av behöriga utländska myndigheter och som medför handlingar som avses i 5 kap. 1 § *ska* dessa handlingar granskas innan andra utredningsåtgärder vidtas. När handlingarna har granskats får en åtgärd som avses i 1 § vidtas endast om granskningen av hand-

¹⁰ Senaste lydelse av tidigare 12 § SFS 2001:1294.

¹¹ Senaste lydelse av tidigare 13 § SFS 2001:1294.

lingarna inte är tillräcklig för att bekräfta en misstanke om att det på fartyget har begåtts ett *sådant brott som avses i 1 §*.

lingarna inte är tillräcklig för att bekräfta en misstanke om att det på fartyget har begåtts ett *brott mot bestämmelserna i denna lag eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag. Detta gäller även om gärningen föranleder ansvar enligt brottsbalken eller miljöbalken*.

14 §

En tjänsteman vid Kustbevakningen eller en polisman får stoppa ett fartyg och hålla kvar det under den tid som behövs för att hålla förhör enligt 23 kap. rättegångsbalken eller använda ett tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken.

Om det uppenbart behövs för att åtgärden *skall* kunna vidtas får fartyget även föras in till hamn.

Hålls ett fartyg kvar av skäl som anges i 11 § andra stycket får fartyget föras in till hamn endast om det uppenbart behövs för att en husrannsakan *skall* kunna genomföras. Fartyget *skall* därefter omedelbart tillåtas att avgå, om det inte efter husrannsakan finns förutsättningar enligt 11 § första stycket att vidta någon ytterligare åtgärd.

Finns det inte längre fog för en åtgärd *skall* den omedelbart hävas.

15 §

Om en åtgärd avseende ett utländskt fartyg har vidtagits med stöd av detta kapitel *skall* konsuln eller den närmaste diplo-

6 §¹²

Om det uppenbart behövs för att åtgärden *ska* kunna vidtas får fartyget även föras in till hamn.

Hålls ett fartyg kvar av skäl som anges i 3 § andra stycket får fartyget föras in till hamn endast om det uppenbart behövs för att en husrannsakan *ska* kunna genomföras. Fartyget *ska* därefter omedelbart tillåtas att avgå, om det inte efter husrannsakan finns förutsättningar enligt 3 § första stycket att vidta någon ytterligare åtgärd.

Finns det inte längre fog för en åtgärd *ska* den omedelbart hävas.

7 §¹³

Om en åtgärd avseende ett utländskt fartyg har vidtagits med stöd av detta kapitel *ska* konsuln eller den närmaste diplomatiska

¹² Senaste lydelse av tidigare 14 § SFS 2001:1294.

¹³ Senaste lydelse av tidigare 15 § SFS 2001:1294.

matiske representanten för den stat där fartyget är registrerat (flaggstaten) genast underrättas om åtgärden och omständigheterna kring denna. Sådan underrättelse *skall*, när så är möjligt, även lämnas till sjöfartsmyndigheten i samma stat.

Väcks åtal för *brott som avses i 1 §* och har brottet begåtts på ett utländskt fartyg i Sveriges territorialhav eller ekonomiska zon *skall* flaggstaten underrättas om åtalet på det sätt som anges i första stycket.

16 §

Har en förundersökning inletts om brott mot en bestämmelse om förbud mot utsläpp av olja eller andra skadliga ämnen och kan det skäligen befaras att brottet har begåtts på ett fartyg registrerat i en främmande stat, *skall* regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer pröva om den staten *skall* upplysas om överträdelsen och tillställas utredningen i syfte att lagföringen i stället *skall* ske där (flaggstatsrapport).

Regeringen eller den myndighet som regeringen utser meddelar föreskrifter om flaggstats-

representanten för den stat där fartyget är registrerat (flaggstaten) genast underrättas om åtgärden och omständigheterna kring denna. Sådan underrättelse *ska*, när så är möjligt, även lämnas till sjöfartsmyndigheten i samma stat.

Väcks åtal för ett *brott mot bestämmelserna i denna lag eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag* och har brottet begåtts på ett utländskt fartyg i Sveriges territorialhav eller ekonomiska zon *ska* flaggstaten underrättas om åtalet på det sätt som anges i första stycket. *Detta gäller även om gärningen föranleder ansvar enligt brottsbalken eller miljöbalken.*

8 §¹⁴

Har en förundersökning inletts om brott mot en bestämmelse om förbud mot utsläpp av olja eller andra skadliga ämnen och kan det skäligen befaras att brottet har begåtts på ett fartyg registrerat i en främmande stat, *ska* regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer pröva om den staten *ska* upplysas om överträdelsen och tillställas utredningen i syfte att lagföringen i stället *ska* ske där (flaggstatsrapport).

Regeringen eller den myndighet som regeringen utser meddelar föreskrifter om flaggstats-

¹⁴ Senaste lydelse av tidigare 16 § SFS 2001:1294.

rapport vid otillåtna utsläpp av skadliga ämnen och om flaggstatsrapport i fråga om *andra brott som avses i 1 §.*

rapport vid otillåtna utsläpp av skadliga ämnen och om flaggstatsrapport i fråga om *brott mot bestämmelserna i denna lag eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag. Detta gäller även om gärningen föränleder ansvar enligt brottsbalken eller miljöbalken.*

Denna lag träder i kraft den ...

7 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 29 § polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Föreslagen lydelse enligt prop. 2007/08:53

Föreslagen lydelse

29 §¹⁵

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid Försvarmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning *och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid Kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning*. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med *laga stöd* ska verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf. Bestämmelsen i 10 § första stycket 5 gäller även en tjänsteman vid Tullverket *eller Kustbevakningen* som utövar befogenhet som där anges för trafiknykterhetskontroll.

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid Försvarmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med *stöd i lag* ska verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf. Bestämmelsen i 10 § första stycket 5 gäller även en tjänsteman vid Tullverket som utövar befogenhet som där anges för trafiknykterhetskontroll.

¹⁵ Senaste lydelse SFS 2008:70.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § första stycket 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans eller hennes förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt ska överlämnas till närmaste polisman. *I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid Kustbevakningen att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.*

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans eller hennes förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt ska överlämnas till närmaste polisman.

I fråga om en kustbevakningstjänstemans befogenheter finns särskilda bestämmelser i lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.

Denna lag träder i kraft den ...

8 Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

Härigenom föreskrivs att 47 § jaktlagen (1987:259) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Ertappas någon på bar gärning då han begår jaktbrott, får vilt och sådan egendom som enligt 49 § kan antas bli förverkad eller som kan antas ha betydelse för utredning om brottet tas i beslag av jakträttshavaren eller av någon som företräder honom. Samma befogenhet *tillkommer därtill* förordnade jakttillsynsmän samt *därtill* behöriga tjänstemän vid *kustbevakningen* och *tullverkets gränsbevakning*.

Har egendom tagits i beslag *skall* anmälan om detta skyndsamt göras till *polis-* eller *åklagarmyndigheten*. Den som tar emot anmälan *skall* förfara som om han själv gjort beslaget.

För att undvika att vilt som har tagits i beslag förstörs, får djuret efter värdering säljas på lämpligt sätt.

Föreslagen lydelse

47 §¹⁶

Ertappas någon på bar gärning då han begår jaktbrott, får vilt och sådan egendom som enligt 49 § kan antas bli förverkad eller som kan antas ha betydelse för utredning om brottet tas i beslag av jakträttshavaren eller av någon som företräder honom. Samma befogenhet *har* särskilt förordnade jakttillsynsmän samt behöriga tjänstemän vid *Kustbevakningen* och *Tullverket*.

Har egendom tagits i beslag *ska* anmälan om detta skyndsamt göras till *polismyndighet* eller *åklagare*. *En kustbevakningstjänsteman, som tagit egendom i beslag, ska anmäla beslaget till undersökningsledaren eller åklagare*. Den som tar emot anmälan *ska* förfara som om han själv gjort beslaget.

Denna lag träder i kraft den ...

¹⁶ Senaste lydelse SFS 1988:435.

9 Förslag till lag om ändring i fiskelagen (1993:787)

Härigenom föreskrivs att 47 § fiskelagen (1993:787) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

47 §¹⁷

Om någon ertappas på bar gärning när han begår brott enligt denna lag, får beslag göras av fisk, redskap, fiskefartyg eller andra föremål som

1. skäligen kan antas ha betydelse för utredning av brottet, eller
2. kan antas bli föremål för förverkande enligt denna lag.

Befogenheter enligt första stycket tillkommer fisketillsynsman som förordnats därtill och annan befattningshavare hos Fiskeriverket, länsstyrelsen eller annan myndighet i vars uppgifter det ingår att övervaka efterlevnaden av bestämmelser om fiske och, om fisket kränker enskild fiskerätt, den som innehar fiskerätten eller den som företräder honom.

Om egendom har tagits i beslag enligt första stycket ska detta skyndsamt anmälas till *polis- eller åklagarmyndigheten*. Den som tar emot anmälan *skall* förfara som om han själv gjort beslaget.

Om egendom har tagits i beslag enligt första stycket ska detta skyndsamt anmälas till *polismyndighet eller åklagare*. Den som tar emot anmälan *ska* förfara som om han själv gjort beslaget. *En kustbevakningstjänsteman, som tagit egendom i beslag, ska anmäla beslaget till undersökningsledaren eller åklagare.*

Om innehavaren av enskild fiskerätt eller den som företräder honom har tagit fisk i beslag, får dock fiskerättshavaren behålla fisken utan att anmäla det, om beslaget bara grundar sig på denna lag.

Fisk som tagits i beslag och som uppenbarligen bör förklaras förverkad *skall* omedelbart efter beslaget släppas ut i det vatten-

Fisk som tagits i beslag och som uppenbarligen bör förklaras förverkad *ska* omedelbart efter beslaget släppas ut i det vatten-

¹⁷ Senaste lydelse SFS 1995:1388.

område där den fångats, om den är levnadsduglig och det kan ske utan särskilda kostnader eller besvär.

område där den fångats, om den är levnadsduglig och det kan ske utan särskilda kostnader eller besvär.

Denna lag träder i kraft den ...

10 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 12 § lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Polisen och Kustbevakningen är skyldiga att medverka i kontrollverksamheten enligt denna lag. *Vad som sägs i 5–7 och 13 §§ om Tullverket och en tulltjänsteman gäller vid sådan medverkan också polismyndigheten och Kustbevakningen samt en polisman och en tjänsteman vid Kustbevakningen.*

12 §¹⁸

Polisen och Kustbevakningen är skyldiga att medverka i kontrollverksamheten enligt denna lag.

Kustbevakningen ska utföra varukontroll av sjötrafiken.

Vad som sägs i 5–7 och 13 §§ om Tullverket och en tulltjänsteman gäller vid medverkan eller vid självständig kontroll enligt andra stycket också polismyndigheten och Kustbevakningen samt en polisman och en tjänsteman vid Kustbevakningen.

Ett befodringsföretag är skyldigt att göra anmälan till Tullverket om det i företagets verksamhet uppkommer misstanke om att en försändelse innehåller narkotika som kan tas i beslag enligt

¹⁸ Senaste lydelse SFS 2000:1232.

lagen (2000:1225) om straff för smuggling samt att på begäran av Tullverket överlämna en sådan försändelse till verket.

Denna lag träder i kraft den ...

11 Förslag till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 12 § körkortslagen (1998:488) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Polis som har ett körkort med behörigheten B får i tjänsteutövning köra varje slag av körkortspliktigt fordon en kortare sträcka.

2 kap.
12 §

En polisman, som har ett körkort med behörigheten B, får i tjänsteutövning köra varje slag av körkortspliktigt fordon en kortare sträcka.

Detsamma ska gälla om en kustbevakningstjänsteman eller en tulltjänsteman, som i tjänsteutövning ingriper vid misstanke om rattfylleri, av trafiksäkerhets skäl måste flytta ett fordon.

Denna lag träder i kraft den ...

12 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som åsamkas personskada eller sakskada genom våld som utövas med stöd av 10 § eller 23 § första stycket första meningen polislagen (1984:387), 2 kap. 17 § utsökningsbalken eller 6 kap. 2 och 10 §§ tullagen (2000:1281) har rätt till ersättning, om den skadelidande inte har betett sig på ett sådant sätt att det varit påkallat att använda våld mot hans eller hennes person eller egendom.

Föreslagen lydelse

8 §¹⁹

Den som åsamkas personskada eller sakskada genom våld som utövas med stöd av 10 § eller 23 § första stycket första meningen polislagen (1984:387), 2 kap. 17 § utsökningsbalken, 6 kap. 2 och 10 §§ tullagen (2000:1281) eller 3 kap. 2 eller 6 § lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter har rätt till ersättning, om den skadelidande inte har betett sig på ett sådant sätt att det varit påkallat att använda våld mot hans eller hennes person eller egendom.

Denna lag träder i kraft den ...

¹⁹ Senaste lydelse SFS 2000:1304.

13 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken ska ha följande lydelse.

*Föreslagen lydelse enligt
prop. 2007/08:53*

Föreslagen lydelse

4 §

En ögonundersökning enligt denna lag genomförs av

1. en polisman, eller
2. en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen, om misstanken gäller brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott.

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ska genomföra en ögonundersökning har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon.

En tjänsteman vid Tullverket som ska genomföra en ögonundersökning har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon. *I fråga om en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa fordon finns bestämmelser i lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans befogenheter.*

Undersökningen ska göras på ett sätt som inte utsätter den som undersöks för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, ska undersökningen genomföras i ett täckt fordon eller inomhus i ett avskilt rum. Om den undersökte begär det ska det föras ett protokoll vid undersökningen och utfärdas ett bevis om utförd åtgärd.

Denna lag träder i kraft den ...

14 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Tullverket får fatta beslut om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Tullverket. *Tullverket skall* förordna särskilda befattningshavare *i verket* att fullgöra *verkets* uppgifter.

Är saken inte av enkel beskaffenhet, *skall* ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren *skall* även annars överta ledningen, när detta är påkallat av särskilda skäl.

När en förundersökning leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Tullverket. Åklagaren får också uppdra åt tjänstemän vid *verket* att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Tullverket *eller Kustbevakningen* får fatta beslut om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Tullverket *eller Kustbevakningen*. *Myndigheten ska* förordna särskilda befattningshavare att fullgöra *dess* uppgifter.

Är saken inte av enkel beskaffenhet, *ska* ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren *ska* även annars överta ledningen, när detta är påkallat av särskilda skäl.

När en förundersökning leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Tullverket *eller Kustbevakningen*. Åklagaren får också uppdra åt tjänstemän vid *Tullverket eller Kustbevakningen* att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är

lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet. *Leds förundersökningen av Tullverket får verket anlita biträde av Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman.*

Denna lag träder i kraft den ...

15 Förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (2003:364)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1, 17 och 19 §§ fartygssäkerhetslagen (2003:364) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §²⁰

Sjöfartsverket utövar, om något annat inte anges, tillsyn enligt denna lag och föreskrifter meddelade med stöd av lagen när det gäller

1. fartyg och deras utrustning, drift, lastning, lossning och säkerhetsorganisation,
2. säkring av last som ännu inte har förts ombord,
3. rederiers säkerhetsorganisation, och
4. arbetsmiljön ombord.

När det gäller inspektion enligt 8 § utövas tillsyn även av Kustbevakningen i den utsträckning som Sjöfartsverket beslutar i samråd med Kustbevakningen.

I frågor som avser arbetsmiljön skall tillsynen också avse efterlevnaden av arbetsmiljölagen (1977:1160) och lagen (1998:958) om vilotid för sjömän samt föreskrifter meddelade med stöd av dessa lagar. Sådan tillsyn utövas i samverkan med Arbetsmiljöverket.

Bestämmelser om tillsyn av livsmedelshandlingen finns i livsmedelslagen (2006:804).

Regeringen, eller den myndighet som regeringen utser, meddelar föreskrifter om i vilken utsträckning tillsyn enligt 8 § får utövas även av Kustbevakningen.

I frågor som avser arbetsmiljön ska tillsynen också avse efterlevnaden av arbetsmiljölagen (1977:1160) och lagen (1998:958) om vilotid för sjömän samt föreskrifter meddelade med stöd av dessa lagar. Sådan tillsyn utövas i samverkan med Arbetsmiljöverket.

²⁰ Senaste lydelse SFS 2006:830.

17 §

Den som verkställer en tillsynsförrättning eller biträder vid en sådan förrättning har rätt att få tillträde till fartyget och att göra de undersökningar och ta de prov där som han eller hon behöver samt ta del av de handlingar om fartyget som finns ombord. För uttagna prov lämnas inte någon ersättning.

Den som verkställer en tillsynsförrättning eller biträder vid en sådan förrättning har rätt att få tillträde till fartyget, *eller till lastbärare som har skiljts av för sjötransport men inte lastats ombord på fartyget, för att göra kontroller och undersökningar* och ta prov där, som han eller hon behöver, samt ta del av de handlingar om fartyget som finns ombord. För uttagna prov lämnas inte någon ersättning.

Om last i en lastbärare inte har säkrats tillräckligt eller har säkrats på ett sådant sätt att lastbäraren ombord på ett fartyg kan orsaka allvarlig skada på person eller egendom, får förrättningsmannen hindra att lastbäraren förs ombord på fartyget.

Vid förrättningarna *skall* det om möjligt undvikas att fartyget fördröjs eller att någon annan olägenhet uppkommer.

Vid förrättningarna *ska* det om möjligt undvikas att fartyget fördröjs eller att någon annan olägenhet uppkommer.

19 §

När Kustbevakningen utövar tillsyn enligt vad som sägs i 1 § andra stycket eller biträder enligt 18 §, har tjänstemän vid Kustbevakningen de befogenheter att *vidta åtgärder som anges i 2 och 4 §§ lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär*

När Kustbevakningen utövar tillsyn enligt vad som sägs i 1 § andra stycket eller biträder enligt 18 §, har tjänstemän vid Kustbevakningen, *utöver vad som anges i 17 §*, de befogenheter att *vidta åtgärder som anges i lagen (2009:000) om Kustbevakningens*

övervakning. Därvid gäller föreskrifterna i 5, 6, 8 och 9 §§ nämnda lag. *och en kustbevakningstjänstemans befogenheter.*

Denna lag träder i kraft den ...

16 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 9 § utlänningslagen (2005:716) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

9 §

En utlänning som vistas i Sverige är skyldig att på begäran av en polisman visa upp pass eller andra handlingar som visar att han eller hon har rätt att uppehålla sig i Sverige. Utlänningen är också skyldig att efter kallelse av Migrationsverket eller polismyndigheten komma till verket eller myndigheten och lämna uppgifter om sin vistelse här i landet. Om utlänningen inte gör det, får han eller hon hämtas genom polismyndighetens försorg. Om det på grund av en utlännings personliga förhållanden eller av någon annan anledning kan antas att utlänningen inte skulle följa kallelsen, får han eller hon hämtas utan föregående kallelse.

Kustbevakningen *skall* medverka i polisens kontrollverksamhet *som sägs i* första stycket genom kontroll av och i anslutning till sjötrafiken. Om kontrollen utövas av Kustbevakningen, *skall* pass eller andra handlingar visas upp för tjänstemannen vid Kustbevakningen.

Kustbevakningen *ska* medverka i polisens kontrollverksamhet *enligt* första stycket genom kontroll av och i anslutning till sjötrafiken. *Myndigheten är dessutom skyldig att i annat fall biträda polisen vid kontroll enligt första stycket.* Om kontrollen utövas av Kustbevakningen, *ska* pass eller andra handlingar visas upp för tjänstemannen vid Kustbevakningen.

Kontroll enligt första och andra styckena får vidtas endast om det finns grundad anledning att anta att utlänningen saknar rätt att uppehålla sig här i landet eller om det annars finns särskild anledning till kontroll.

Denna lag träder i kraft den ...

17 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:263) om transport av farligt gods

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (2006:263) om transport av farligt gods ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Om en transport sker i strid mot lagen eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och transporten inte kan fortsätta utan påtaglig risk för skada, får

– en *polis* hindra fortsatt transport på väg, och

– en tjänsteman vid den tillsynsmyndighet som avses i 13 § första stycket andra meningen inom myndighetens tillsynsområde hindra fortsatt transport från hamnar.

Om en transport sker i strid mot lagen eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och transporten inte kan fortsätta utan påtaglig risk för skada, får

– en *polisman* hindra fortsatt transport på väg, och

– en tjänsteman vid den tillsynsmyndighet som avses i 13 § första stycket andra meningen hindra fortsatt transport från hamnar.

Denna lag träder i kraft den...

18 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1967:502) om utdrag ur folkbokföringsdatabasen i och för utredning angående brott, m.m.

Härigenom föreskrivs att förordningen (1967:502) om utdrag ur folkbokföringsdatabasen i och för utredning angående brott, m.m.²¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Domstol, länsstyrelse, åklagarmyndighet *och* polismyndighet *äger* i och för utredning angående brott *erhålla* utdrag ur folkbokföringsdatabasen beträffande viss person.

Rikspolisstyrelsen *äger* *erhålla* sådant utdrag när utdraget behövs för styrelsens verksamhet.

Utdrag enligt första och andra styckena *skall* avfattas enligt formulär som fastställs av Skatteverket efter samråd med Åklagarmyndigheten.

Föreslagen lydelse

Domstol, länsstyrelse, åklagarmyndighet, polismyndighet *och Kustbevakningen* *har* i och för utredning angående brott *rätt till* utdrag ur folkbokföringsdatabasen beträffande viss person.

Rikspolisstyrelsen *har rätt till* sådant utdrag när utdraget behövs för styrelsens verksamhet.

Utdrag enligt första och andra styckena *ska* avfattas enligt formulär som fastställs av Skatteverket efter samråd med Åklagarmyndigheten.

Denna förordning träder i kraft den ...

²¹ Senaste lydelse SFS 2004:1292.

19 Förslag till förordning om ändring i ordningsbetskungörelsen (1968:199)

Härigenom föreskrivs att 20 § ordningsbetskungörelsen (1968:199) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §²²

Rikspolisstyrelsen bestämmer på vilket sätt och under vilken tid utfärdade förelägganden *skall* förvaras.

Närmare föreskrifter för verkställigheten av de bestämmelser i 48 kap. rättegångsbalken som rör föreläggande av ordningsbot meddelas av Rikspolisstyrelsen. I fråga om brott som avses i 4 och 9 §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling och försök till sådant brott får sådana föreskrifter även meddelas av Tullverket. I fråga om brott enligt 5 kap. 1 § sjötrafikförordningen (1986:300) får sådana föreskrifter även meddelas av Kustbevakningen. Innan någon av myndigheterna beslutar föreskrifter som berör någon av de andra myndigheternas verksamhetsområde *skall* de samråda med varandra.

Rikspolisstyrelsen bestämmer på vilket sätt och under vilken tid utfärdade förelägganden *ska* förvaras.

Närmare föreskrifter för verkställigheten av de bestämmelser i 48 kap. rättegångsbalken som rör föreläggande av ordningsbot meddelas av Rikspolisstyrelsen. I fråga om brott som avses i 4 och 9 §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling och försök till sådant brott får sådana föreskrifter även meddelas av Tullverket. I fråga om brott enligt 5 kap. 1 § sjötrafikförordningen (1986:300) *och brott enligt 16 § tredje stycket lagen (2006:263) om transport av farligt gods* får sådana föreskrifter även meddelas av Kustbevakningen. Innan någon av myndigheterna beslutar föreskrifter som berör någon av de andra myndigheternas verksamhetsområde *ska* de samråda med varandra.

Denna förordning träder i kraft den ...

²² Senaste lydelse SFS 2006:84.

20 Förslag till förordning om ändring i kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål

Härigenom föreskrivs att 3 och 5 §§ kungörelsen (1969:590) om ersättning vid förundersökning i brottmål ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Beslut över begäran om ersättning meddelas av polismyndigheten. Om förundersökningen ledes av åklagaren, får även han meddela sådant beslut.

Talan mot beslut som avses i första stycket föres hos länsstyrelsen genom besvär inom två veckor från den dag då den hörde fick del av beslutet.

Mot länsstyrelsens beslut får talan ej föras.

Beslut angående begäran om ersättning meddelas av polismyndigheten eller Kustbevakningen i fråga om förundersökning som ledes av dem eller av åklagaren.

Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol inom två veckor från den dag då den hörde fick del av beslutet.

Länsrättens beslut får inte överklagas.

5 §²³

För bestridande av de utbetalningar, som enligt denna kungörelse ankommer på polismyndighet eller åklagare, skall efter rekvisition utanordnas lämpliga förskott, i det förra fallet av rikspolisstyrelsen och i det senare av Åklagarmyndigheten.

Utbetalningar, som enligt denna kungörelse ankommer på myndighet som anges i 3 § eller på åklagare, ska göras efter rekvisition så att lämpligt förskott betalas ut. Rikspolisstyrelsen ansvarar för utbetalning efter beslut av polismyndighet, Åklagarmyndigheten efter beslut av åklagare och Kustbevakningen efter beslut av myndigheten.

Denna förordning träder i kraft den ...

²³ Senaste lydelse SFS 2004:1272.

21 Förslag till förordning om ändring i författningssamlings- förordningen (1976:725)

Härigenom föreskrivs att bilaga 1 till författningssamlingsförordningen (1976:725) ska ha följande lydelse.

Bilaga 1²⁴

Författningssamlingar för centrala myndigheter

Utgivande myndighet	Benämning	Förkortning	Särskild föreskrift
-----			
Kronofogdemyndigheten	Kronofogdemyndighetens författningssamling	KFMFS	
<i>Kustbevakningen</i>	<i>Kustbevakningens författningssamling</i>	<i>KBVFS</i>	
Lantmäteriverket	Lantmäteriverkets författningssamling	LMVFS	

Migrationsverket	Migrationsverkets författningssamling	MIGRFS	
Naturvårdsverket	Naturvårdsverkets författningssamling	NFS	
Patent- och Registreringsverket	Patent- och Registreringsverkets författningssamling	PRVFS	

Denna förordning träder i kraft den ...

²⁴ Senaste lydelse SFS 2007:1229.

22 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium

Härigenom föreskrivs att 4 och 5 §§ förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Laboratoriet *skall* ge företräde åt undersökning som begärs av polismyndighet, åklagare eller domstol.

Kriminalteknisk undersökning som utförs på begäran av polismyndighet, åklagare eller domstol är kostnadsfri. Utförs undersökning på begäran av domstol i mål, vari endast målsägande för talan, *skall* avgift dock erläggas till laboratoriet.

För kriminalteknisk undersökning som utförs efter framställning av annan än myndighet som anges i första stycket samt för annan än kriminalteknisk undersökning *skall* avgift erläggas till laboratoriet.

Föreslagen lydelse

4 §
Laboratoriet *ska* ge företräde åt undersökning som begärs av polismyndighet, åklagare, *Kustbevakningen* eller domstol.

5 §
Kriminalteknisk undersökning som utförs på begäran av polismyndighet, åklagare, *Kustbevakningen* eller domstol är kostnadsfri. Utförs undersökning på begäran av domstol i mål, vari endast målsägande för talan, *ska* avgift dock erläggas till laboratoriet.

För kriminalteknisk undersökning som utförs efter framställning av annan än myndighet som anges i första stycket samt för annan än kriminalteknisk undersökning *ska* avgift erläggas till laboratoriet.

Rikspolisstyrelsen fastställer avgiftens storlek. Grunden för avgiftssättningen *skall* vara full kostnadstäckning.

Rikspolisstyrelsen fastställer avgiftens storlek. Grunden för avgiftssättningen *ska* vara full kostnadstäckning.

Denna förordning träder i kraft den ...

23 Förslag till förordning om ändring i bötesverkställighets- förordningen (1979:197)

Härigenom föreskrivs att 2, 3, 4, 11 och 26 §§ bötesverkställighetsförordningen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Förskottsbetalning av böter sker till polismyndighet *eller, i mål varmed* Tullverket tar befattning, *till verket*.

Verkställighet på grund av föreläggande eller på grund av dom eller slutligt beslut som meddelats av tingsrätt eller hovrätt *skall*, med de begränsningar som framgår av andra och tredje styckena, i första hand ske genom uppbörd. Rikspolisstyrelsen är central uppbördsmyndighet.

Uppbörd får inte ske i fråga om böter och belopp som avser särskild rättsverkan av brott, om betalningsskyldighet har ålagts flera med solidariskt betalningsansvar.

Uppbörd får inte ske, om kvarstad beslutats till säkerhet för betalningsskyldighetens fullgörande.

När en domstol dömer ut ett belopp som kan bli föremål för

Föreslagen lydelse

2 §²⁵

Förskottsbetalning av böter sker till polismyndighet. *I mål som Tullverket eller Kustbevakningen tar befattning med får förskottsbetalning även ske till respektive myndighet.*

Kustbevakningen ska redovisa mottagna medel till Rikspolisstyrelsen.

3 §²⁶

Verkställighet på grund av föreläggande eller på grund av dom eller slutligt beslut som meddelats av tingsrätt eller hovrätt *ska*, med de begränsningar som framgår av andra och tredje styckena, i första hand ske genom uppbörd. Rikspolisstyrelsen är central uppbördsmyndighet.

När en domstol dömer ut ett belopp som kan bli föremål för

²⁵ Senaste lydelse SFS 1999:490.

²⁶ Senaste lydelse SFS 1999:490.

uppbörd enligt denna paragraf, *skall* domstolen samtidigt upplysa den bötfällda om möjligheten till frivillig betalning.

Grundas betalning för böter på ett föreläggande av ordningsbot, som har utfärdats beträffande någon som endast tillfälligt uppehåller sig här i landet, får betalningen tas emot av en tjänsteman inom polisväsendet *eller* en tulltjänsteman. Inbetalda medel *skall* i sådant fall redovisas till Rikspolisstyrelsen *eller*, då böterna har betalats till en tulltjänsteman, till Tullverket.

uppbörd enligt denna paragraf, *ska* domstolen samtidigt upplysa den bötfällda om möjligheten till frivillig betalning.

Grundas betalning för böter på ett föreläggande av ordningsbot, som har utfärdats beträffande någon som endast tillfälligt uppehåller sig här i landet, får betalningen tas emot av en tjänsteman inom polisväsendet, en tulltjänsteman *eller en kustbevakningstjänsteman*. Inbetalda medel *ska* i sådant fall redovisas till Rikspolisstyrelsen *eller*, då böterna har betalats till en tulltjänsteman, till Tullverket.

4 §²⁷

Har betalning av böter erlagts i förskott, ankommer det på Rikspolisstyrelsen, *om medlen mottagits av polismyndighet, och på Tullverket*, om verket mottagit medlen, att ta dessa i anspråk för verkställighet.

När Tullverket mottagit förskottsmedel *skall* Rikspolisstyrelsen underrätta verket om utgången i det mål eller ärende som förskottsbetalningen avser.

Har betalning av böter erlagts i förskott, ankommer det på Rikspolisstyrelsen *eller på Tullverket*, om verket mottagit medlen, att ta dessa i anspråk för verkställighet.

När Tullverket mottagit förskottsmedel *ska* Rikspolisstyrelsen underrätta verket om utgången i det mål eller ärende som förskottsbetalningen avser.

11 §²⁸

Kronofogdemyndigheten får begära biträde av Tullverket för att driva in böter, när den bötfällda antas vara ombord på fartyg, som anlöper svensk hamn.

Kronofogdemyndigheten får begära biträde av Tullverket *eller Kustbevakningen* för att driva in böter, när den bötfällda antas vara ombord på fartyg, som anlöper svensk hamn.

²⁷ Senaste lydelse SFS 1999:490.

²⁸ Senaste lydelse SFS 2006:761.

Tullverket *skall* i övrigt medverka vid verkställighet av bötesstraff som döms ut enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling, tullagen (2000:1281) eller tullförordningen (2000:1306).

Tullverket *ska* i övrigt medverka vid verkställighet av bötesstraff som döms ut enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling, tullagen (2000:1281) eller tullförordningen (2000:1306).
Detsamma gäller Kustbevakningen.

26 §²⁹

De ytterligare föreskrifter som behövs för verkställighet av bestämmelserna om uppbörd, indrivning, redovisning och förvandling av böter meddelas av Kronofogdemyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Tullverket och Domstolsverket, var och en för sitt verksamhetsområde.

De ytterligare föreskrifter som behövs för verkställighet av bestämmelserna om uppbörd, indrivning, redovisning och förvandling av böter meddelas av Kronofogdemyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Tullverket, *Kustbevakningen* och Domstolsverket, var och en för sitt verksamhetsområde.

Denna förordning träder i kraft den ...

²⁹ Senaste lydelse SFS 2006:761.

24 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 7 § förordningen (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

7 §³⁰

Underrättelser enligt 11 kap. 15 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg *skall* lämnas av förundersökningsledaren.

Underrättelser enligt 11 kap. 7 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg *ska* lämnas av förundersökningsledaren.

Denna förordning träder i kraft den ...

³⁰ Senaste lydelse: SFS 2001:1292.

25 Förslag till förordning om ändring i jaktförordningen (1987:905)

Härigenom föreskrivs att 22 § jaktförordningen (1987:905) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §³¹

Skjutvapen får inte medföras vid färd med motordrivet fordon i terräng. Förvaras ett skjutvapen i ett motordrivet forskaffningsmedel får det inte finnas ammunition i vapnets patronläge eller magasin.

Första stycket gäller inte
1. bevakningspersonal, militär personal *eller polis* under tjänsteutövning,
2. vid sådan jakt som bedrivs med stöd av bestämmelserna i 20 §, eller
3. när undantag medgetts med stöd av 21 §.

Första stycket gäller inte
1. bevakningspersonal, militär personal, *en polisman eller en kustbevakningstjänsteman* under tjänsteutövning,
2. vid sådan jakt som bedrivs med stöd av bestämmelserna i 20 §, eller
3. när undantag medgetts med stöd av 21 §.

Första stycket första meningen gäller inte heller vid sådan transport av fällt vilt som sker med stöd av 1 § andra stycket 5 terrängkörningsförordningen (1978:594).

Denna förordning träder i kraft den ...

³¹ Senaste lydelse SFS 1998:1000.

26 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 a § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 a §³²

Fiskeriverket *skall* till Kustbevakningen lämna sådana uppgifter om fiskefartyg, yrkesfiskelicenser och fartygstillstånd som Kustbevakningen behöver för sin verksamhet inom fiskerikontrollen.

Fiskeriverket *ska* till Kustbevakningen lämna sådana uppgifter om fiskefartyg, yrkesfiskelicenser och fartygstillstånd som Kustbevakningen behöver för sin verksamhet inom fiskerikontrollen.

Kustbevakningen ska till Fiskeriverket lämna sådana uppgifter om brott och om iakttagelser vid kontroll och tillsyn som Fiskeriverket behöver

1. för sin verksamhet inom fiskerikontrollen, eller

2. för handläggning av frågor om sanktionsavgift, licenser och tillstånd.

Denna förordning träder i kraft den ...

³² Senaste lydelse SFS 2000:1454.

27 Förslag till förordning om ändring i fartygssäkerhetsförordningen (2003:438)

Härigenom föreskrivs att det i fartygssäkerhetsförordningen (2003:438) ska införas tre nya paragrafer, 6 kap. 13–15 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

13 §

Sjöfartsverket får meddela närmare föreskrifter om tillsyn enligt 5 kap. 1 och 8 §§ fartygssäkerhetslagen (2003:364).

14 §

Kustbevakningen får utöva tillsyn i form av inspektion enligt 5 kap. 8 § fartygssäkerhetslagen (2003:364) i fråga om

1. bemanningskontroll på svenska fartyg i internationell och nationell fart med en bruttodräktighet om högst 1 500 enligt 1969 års internationella konvention om skeppsmätning,

2. kontroll av passagerarantal och registrering eller räkning på passagerarfartyg i svensk nationell trafik med undantag för fartyg i trafik mellan Gotland samt angränsande öar och fastlandet,

3. kontroll av svenska fartygs djupgående,

4. kontroll av certifikat för svenska fartyg som enbart går i nationell trafik, och

5. kontroll av efterlevnaden av lagen (1998:958) om vilotid för sjömän på fartyg som anges i 1.

15 §

När det vid en inspektion enligt 14 eller 15 § iakttas ett förhållande som kan medföra inskränkning i rätten att nyttja fartyget enligt 6 kap. fartygssäkerhetslagen (2003:364) ska det inspektionsområde inom vilket fartyget befinner sig omedelbart underrättas.

Denna förordning träder i kraft den ...

28 Förslag till förordning om ändring i vägmärkesförordningen (2007:90)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 1 § vägmärkesförordningen (2007:90) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

1 §

För att ge anvisningar för trafiken *skall* en polisman använda tecken. Tecknen får användas även av en bilinspektör, vägtransportledare eller av någon annan person som av en myndighet förordnats att övervaka trafiken, ge anvisningar för denna eller utföra punktskattekontroll. Även andra hjälpmedel än dem som anges i 2 § får användas.

För att ge anvisningar för trafiken *ska* en polisman använda tecken. Tecknen får användas även av en bilinspektör, vägtransportledare, *kustbevakningstjänsteman* eller av någon annan person som av en myndighet förordnats att övervaka trafiken, ge anvisningar för denna eller utföra punktskattekontroll. Även andra hjälpmedel än dem som anges i 2 § får användas.

Denna förordning träder i kraft den ...

1 Inledning

1.1 Utredningens direktiv

Vårt huvuduppdrag är att se över regleringen av Kustbevakningens befogenheter i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten. I uppdraget ingår att kartlägga de nuvarande befogenheterna och att överväga i vilken utsträckning dessa bör regleras annorlunda. Direktiven betonar att verksamheten att förhindra eller upptäcka brott särskilt ska beaktas.

Enligt direktiven, som betonar effektivitet och rättssäkerhet, är utgångspunkten att Kustbevakningens ansvarsområden ska renodlas och att gränserna mellan olika myndigheters uppgifter, såväl i sak som geografiskt, ska anpassas bättre. Det framhålls också att Kustbevakningens ansvar måste vara tydligt och att en kustbevakningstjänstemans befogenheter bör framgå direkt av författning. Enligt direktiven bör vi överväga om Kustbevakningens resurser kan utnyttjas mer rationellt om myndighetens roll i det brottsbekämpande arbetet förändras och samverkan med andra myndigheter ökar. Behovet av en tydligare avgränsning av Kustbevakningens ansvar gentemot polisen och Tullverket ska analyseras. Utgångspunkten är att de samlade resurserna för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott och ordningsstörningar till sjöss och i kustnära områden ska användas mer effektivt.

Med dessa utgångspunkter ska vi lämna förslag till en modernare och mer ändamålsenlig författningsreglering som är utformad så att framtida ändringar kan underlättas.

Uppdraget omfattar bl.a. också frågan om Kustbevakningen bör ges rätt att bedriva förundersökning om fiskebrott, i syfte att möjliggöra en effektivare lagföring.

I uppdraget ingår dessutom att se över begreppen ”kontroll- och tillsynsverksamhet” samt gränsdragningen mellan sådan verksamhet

och Kustbevakningens brottsbekämpande och ordningshållande verksamhet.

Direktiven pekar också på att utökade befogenheter för kustbevakningstjänstemännen ställer krav på ökad kompetens. Vi ska därför redovisa de eventuella utbildningsbehov som förslagen kan ge upphov till. Om de förändrade befogenheterna nödvändiggör att Kustbevakningen tillförs resurser eller utrustning ska vi lämna förslag till hur detta ska finansieras.

Våra direktiv föreskriver att vi, utöver Kustbevakningen, också ska samråda med Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Tullverket, Sjöfartsverket, Fiskeriverket och andra berörda myndigheter. Vi ska också informera berörda centrala arbetstagarorganisationer om arbetet och ge dem tillfälle att lämna synpunkter.

Regeringens direktiv och tilläggsdirektiv till utredningen bifogas betänkandet, se *bilaga 1* och *2*.

1.2 Utredningsarbetet

Vi påbörjade vårt arbete i maj 2007 och har haft tio sammanträden som experterna har deltagit i. Ett av sammanträdena hölls i internationell form under två dagar. Utredaren och sekreteraren har dessutom haft ett antal arbetsmöten. Arbetet har bedrivits i nära samråd med våra experter.

Vi har varit angelägna om att ha en öppen dialog med dem som berörs av förslagen och att i ett tidigt skede av arbetet få synpunkter på den nuvarande ordningen och förslag till förändringar. Redan i inledningsskedet av utredningsarbetet besökte därför ordföranden och sekreteraren Kustbevakningen, dess samverkansmyndigheter och berörda arbetstagarorganisationer. Vid det första besöket hos Kustbevakningen deltog bl.a. dåvarande generaldirektören och överdirektören samt andra representanter för Kustbevakningens centrala ledning, chefsjuristen, förre chefsjuristen, chefen för sjöövervakningsavdelningen och regionchefer samt företrädare för berörda arbetstagarorganisationer. En kort tid efter detta möte gjorde ordföranden och sekreteraren ett längre studiebesök på Kustbevakningens station på Djurö i Stockholm, för att få tillfälle att på plats ta del av kustbevakningstjänstemännens arbete och samtala med dem. Sekreteraren har gjort ytterligare studiebesök i verksamheten.

Ordföranden och sekreteraren träffade under sommaren 2007 Kustbevakningen, Region Nord och träffade då även företrädare för

polisen, bl.a. dåvarande länspolismästaren i Västernorrlands län. Kustbevakningens övriga tre regioner har också besökts.

Vid den s.k. Kustbevakningskonferensen år 2007, då ett stort antal tjänstemän från hela landet deltog, informerade ordföranden och sekreteraren om utredningen och gav deltagarna tillfälle att ställa frågor om hur utredningsarbetet bedrevs och att lämna synpunkter på den nuvarande befogenhetsregleringen.

Vidare sammanträffade utredningen med företrädare för Kustbevakningsflyget vid två tillfällen. Vid det ena besöket ingick studium av operativ flygövervakning. Det andra avsåg information till tjänstemännen.

Ett särskilt möte och diskussioner ägde rum med myndighetens förundersökningsledare.

Ordföranden och sekreteraren sammanträffade också med Kustbevakningens personal- och utbildningsavdelning för att få information om den nuvarande utbildningen och för att diskutera det framtida utbildningsbehovet.

Under sommaren 2007 besökte ordföranden och sekreteraren Stockholmspolisen och förde diskussioner med chefen för den operativa avdelningen, sjöpolisens chef och avdelningschefen för gränspolisen Stockholm–Arlanda. Vid samma tillfälle skedde också en visning och genomgång av polisens ledningscentral.

Ordföranden och sekreteraren hade vid ett tillfälle möte med miljöåklagare och representanter för Utvecklingscentrum Malmö, miljöbrottsenheten.

Vidare ägde ett möte rum med företrädare för Fiskeriverket. I samband därmed besökte ordföranden och sekreteraren också Fiskerikompetenscentrum (FKC).

Vid två tillfällen samrådde ordföranden och sekreteraren med Sjöfartsinspektionen (Sjöfartsverket).

Ordförande och sekreterare sammanträffade även med bl.a. generaldirektören och överdirektören för Tullverket samt med representanter för Rikspolisstyrelsen.

Ordföranden hade ett möte med företrädare för Naturvårdsverket, där bl.a. chefsjuristen deltog.

Särskilda möten ägde vid två tillfällen rum med Statstjänstemannaförbundets avdelning Tull-Kust, som organiserar flertalet tjänstemän inom Kustbevakningen. Utredningen har även träffat en facklig företrädare för SRAT, som är ett till Sveriges Akademikers Centralorganisation anslutet förbund.

Sedan Polisförbundet, som är det fackförbund som organiserar de flesta yrkesverksamma polismän i Sverige, kontaktat utredningen och framställt önskemål om att få träffa representanter för utredningen, sammanträffade ordföranden och sekreteraren med bl.a. förbundsordföranden.

Sedan även Svenska Båtunionen sagt sig vilja sammanträffa med utredningen besökte ordföranden och sekreteraren denna organisation.

Under slutskedet av utredningsarbetet presenterade ordföranden och sekreteraren huvuddragen i utredningens förslag för representanter för Kustbevakningen. Vidare bjöd utredningen in samtliga myndigheter som utredningen samrått med till en hearing.

Enligt direktiven har vi haft i särskild uppgift att samråda med Fiskelagsutredningen (Jo 2007:03) och Fiskesanktionsutredningen (Jo 2006:02). Den senare utredningen hade redan avslutat sitt arbete när vårt påbörjades. Den förra utredningen påbörjade sitt arbete först när vårt befann sig i slutfasen.

Vi skulle också beakta den fortsatta beredningen av ett antal lagstiftningsärenden. Vi återkommer i avsnitt 13 med en presentation av dessa.

2 Framväxten av Kustbevakningen

2.1 En ny rollfördelning

Kustbevakningsverksamhet har en lång historia som en verksamhetsgren inom tullväsendet.¹ Redan på 1600-talet, när den svenska kustbevakningsverksamheten först tog form, sorterades verksamheten under tullväsendet. Under slutet av 1970-talet och påföljande decennium initierades emellertid flera olika statliga utredningar i vilkas uppdrag bl.a. ingick att se över sjöövervakningen i en eller annan form och att överväga myndigheternas organisation.²

Att kustbevakningsverksamheten skulle brytas ut ur Tullverket föreslogs redan i ett utredningsbetänkande år 1979.³ Utredningen förordade att kustbevakningsverksamheten, i stället för att utgöra en del av tullväsendet, skulle föras samman med Sjöfartsverket. Enligt utredningsförslaget skulle planeringen av sjösäkerhetsarbetet underlättas och förbättras i den föreslagna organisationen samtidigt som ett effektivare resursutnyttjande förväntades leda till en bättre tillsyn över olika områden.

I ett betänkande som presenterades år 1980 av Sjöövervakningskommittén konstaterades flera samordningsbrister inom sjöövervakningen.⁴ Kommitténs uppdrag bestod bl.a. i att utreda vad som kunde göras för att förbättra samordningen av övervakningen och räddningstjänsten till sjöss. Kommittén föreslog att kustbevak-

¹ Till en början bestod Kustbevakningen av s.k. strandridare som var stationerade i Kalmar och hade till uppgift att förhindra smuggling och vrakplundring. Arbetet utfördes genom patrullering till fots eller till häst längs den 25 mil långa östkusten. Verksamheten sorterades under tullväsendet. Källa: Kustbevakningen, Kort om Kustbevakningen, <http://www.kustbevakningen.se>

² Två exempel utgör Kommittén för miljörisker vid sjötransporter (Jo 1978:05) och 1977 års oljeskyddskommitté (Kn 1977:03). Jfr också räddningstjänstkommittén (Kn 1979:01) och prop. 1980/81:119 om miljösäkrare transporter.

³ SOU 1979:43–45, Ren–Tur–Program för miljösäkra transporter, Kommittén för miljörisker vid sjötransporter (MIST).

⁴ Ds H 1980:1, Samordning av övervakningen och räddningstjänsten till sjöss, den s.k. SÖK-utredningen.

ningen skulle ges ett gemensamt ansvar för övervakningen. I uppdraget ingick emellertid inte att överväga möjligheten att slå samman eller ändra strukturen på myndigheter med ansvar för övervakning och räddningstjänst till sjöss.

Samverkansfrågorna och kustbevakningens organisatoriska ställning fick ny aktualitet år 1985, då en av regeringen tillkallad särskild utredare överlämnade ett förslag till uppbyggnad av en ny myndighet benämnd Sjöfarts- och kustbevakningsverket.⁵ Utredningens övergripande utgångspunkt var att förändra ansvarsförhållandena inom sjöövervakningen så att märkbara effektivitetsvinster skulle kunna uppnås. Den nya organisationen förväntades ge besparings- och rationaliseringsvinster inom ett flertal områden. Berörda myndigheter och personalorganisationer hade emellertid en rad synpunkter på de slutsatser som hade dragits i betänkandet. Regeringen avstod därför från att lägga fram förslaget.

Inom Regeringskansliet studerades under 1980-talet också förutsättningarna för ett närmare samarbete och en mer integrerad samordning mellan marinen och kustbevakningen. I studien konstaterades att kustbevakningen under årens lopp tillförts ett flertal mer specifika arbetsuppgifter inom ramen för uppgiften att bedriva sjöövervakning. Efter en genomgång av kustbevakningens uppgifter kunde regeringen konstatera att dessa verksamhetsmässigt låg närmare försvaret, polisväsendet och Sjöfartsverket än tullväsendet. Sedan tanken på en samordning med Sjöfartsverket avförts inriktades arbetet på att överväga vilka samverkansformer som kunde utvecklas mellan försvaret och kustbevakningen.

I den organisatoriska översynen sammanfattade regeringen att det splittrade ansvaret inom sjöövervakningen sedan lång tid tillbaka varit föremål för uppmärksamhet i skilda sammanhang samt konstaterade att en lång rad uppgifter till sjöss åvilade fyra olika myndigheter vilka samtliga också sorterade under skilda departement.⁶ Marinen ombesörjde den militära gränsbevakningen till sjöss och kustbevakningen ansvarade för fisketillsyn och miljöskydd. Polisväsendet utövade tillsynen över skydds- och kontrollområden. Sjöfartsverket var samordningsansvarig för sjöräddningsinsatser för att rädda liv. Inom ramen för dessa ansvarsförhållanden skulle en samverkan ske mellan de nämnda myndigheterna inom i princip samtliga verksamhetsområden.

⁵ Ds K 1985:5.

⁶ Prop. 1986/87:95, bil. 6, s. 53 f.

Regeringen drog slutsatsen att sjöövervakningen präglades av en långt gången sektorisering, som i sin tur medförde stora risker för dubbleringar verksamhetsmässigt, såväl i materiellt som processuellt hänseende.⁷

Utgångspunkten för regeringens arbete var inte att förändra kustbevakningens uppgifter, utan i stället att bevara dess särart och identitet men med en förändrad organisatorisk ställning. Regeringen föreslog därför riksdagen att kustbevakningen organisatoriskt skulle skiljas från Tullverket och bilda en självständig civil myndighet inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde och inom den militära utgiftsramen. Målet var bl.a. att nå en totalt sett effektivare sjöövervakning och en sammantaget mera rationell statlig verksamhet inom detta område. Regeringen betonade vikten av att kustbevakningens status som civil myndighet skulle bevaras.⁸

Från Tullverkets sida restes starka invändningar mot förslaget. Farhågorna gällde framförallt att kustbevakningen i framtiden inte skulle prioritera tullbevakning. Regeringen delade inte den uppfattningen och betonade att kustbevakningen, under förutsättning att tjänstemännen fick behålla sina befogenheter att ingripa mot brott mot smugglingslagstiftningen och tullförfattningarna, i samma utsträckning som tidigare skulle kunna utnyttjas för t.ex. bekämpning av narkotikasmuggling och annan grövre smuggling.⁹

2.2 En ny civil myndighet

På våren 1988 beslutade riksdagen att den svenska kustbevakningsverksamheten från och med den 1 juli 1988 skulle föras till en ny civil statlig myndighet benämnd Kustbevakningen.¹⁰

Som en del av tullväsendet hade kustbevakningen tillhört Finansdepartementets ansvarsområde. Vid bildandet av Kustbevakningen som en civil myndighet betonades myndighetens uppgifter inom politikområde Rättsväsendet med den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet som övergripande mål.¹¹ Trots detta kom myndigheten att inordnas under Försvarsdepartementet.

I den proposition som låg till grund för riksdagens beslut att inrätta Kustbevakningen angavs att en organisationskommitté borde

⁷ A. prop. s. 54.

⁸ A. prop. s. 59 och 63.

⁹ A. prop. s. 58.

¹⁰ Bet. FöU 1986/87:11, rskr. 1986/87:310.

¹¹ A. prop. s. 177.

tillkallas för att lämna förslag till organisation m.m. för Kustbevakningen.¹²

2.3 Bildandet av den nya myndigheten

En kommitté, som antog namnet Kustbevakningskommittén, tillsattes i juni 1987.¹³ Denna överlämnade tre delbetänkanden, som i huvudsak behandlade genomförandefrågor inför bildandet av den nya myndigheten Kustbevakningen, och i april 1989 ett slutbetänkande med fokus på myndighetens mer långsiktiga roll.¹⁴

I slutbetänkandet behandlade kommittén bl.a. Kustbevakningens relationer till försvarsmakten samt ansvars- och rollfördelningen mellan myndigheter med ansvar för sjöövervakning. Målsättningen var att utreda om en ändrad ansvars- och rollfördelning kunde minska sektoriseringen och skapa en effektivare verksamhet.

Mot bakgrund av att Kustbevakningen bildades som en civil myndighet konstaterade Kustbevakningskommittén att det, för att markera myndighetens självständiga ställning också i förhållande till försvaret, ankom på myndigheten själv att i den dagliga operativa verksamheten tydligt visa sin självständiga ställning och civila profil.

Beträffande ansvars- och rollfördelningen mellan myndigheterna med ansvar för sjöövervakning utgick regeringens direktiv till kommittén från att Kustbevakningen efter inrättandet skulle fullgöra samma tulluppgifter som före organisationsförändringen. De numera upphävda författningarna tullagen (1987:1065)¹⁵ och lagen (1960:418) om straff för varusmuggling¹⁶ ändrades därför så att Kustbevakningen efter avskiljandet från Tullverket kunde fullgöra samma tulluppgifter som tidigare och vidare så att Kustbevakningen var skyldig att medverka i kontrollverksamhet med stöd av tullagen. I detta ingick också en mer allmän tillsyn. Kommittén pekade på att ett löpande naturligt samarbete mellan myndigheterna förutsatte dagliga informations- och planeringskontakter mellan vakthavande befäl inom respektive myndighet. Vidare föreslog kommittén att Kustbevakningen skulle medverka i den löpande tullkontrollen av

¹² A. prop. s. 177.

¹³ Dir. 1987:31.

¹⁴ SOU 1989:26, Kustbevakningens roll i den framtida sjöövervakningen.

¹⁵ Författningen har upphävts genom SFS 1994:1550.

¹⁶ Författningen har upphävts genom SFS 2000:1225 (lagen om straff för smuggling, smuglingslagen).

sjötrafiken samt i tullkontrollen längs kusten och i hamnar. Tullverket skulle dock ansvara för tullkontroll- och klareringsverksamhet i större hamnar. Myndigheterna skulle kontinuerligt informera varandra. Dessutom skulle planeringen av allmänna pådrag ske i samråd mellan berörda ledningsorgan så att resurserna kunde användas effektivt.¹⁷

När det gällde Kustbevakningens samarbete med sjöpolisen konstaterade Kustbevakningskommittén att myndigheternas operativa verksamhet och arbetsuppgifter i många hänseenden sammanföll, men att allmän ordningshållning, anmälningsupptagning och vissa brottsutredningar som omfattades av polisens ansvar föll utanför Kustbevakningens kompetensområde. Kommittén förordade, efter att ha belyst och analyserat olika alternativ för att minska sektoriseringen av uppdraget att bedriva sjöövervakning, att regeringen skulle initiera en utredning rörande kartläggning och behov av övervakning inom sjöpolisens och Kustbevakningens gemensamma verksamhetsområde.¹⁸

Kommittén övervägde också om uppdraget att bedriva sjöövervakning skulle bli effektivare om Kustbevakningens polisiära befogenheter utökades genom en ändring av lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP). Utan att närmare gå in på några förklaringar ansåg kommittén att det saknades skäl att ge kustbevakningstjänstemännen ytterligare sådana befogenheter.¹⁹

Kustbevakningen har varit föremål för ytterligare översyner under senare år. Drygt tio år efter tillkomsten av Kustbevakningen som egen myndighet, i september 1999, uppdrog regeringen åt Statskontoret att genomföra en studie av Kustbevakningens organisation och verksamhet.²⁰ Statskontorets granskning av myndigheten mynnade ut i bedömningen att Kustbevakningen i stort sett är en effektiv, kostnadseffektiv och väl fungerande myndighet.²¹ Statskontoret pekade emellertid samtidigt på ett antal åtgärder som skulle kunna bidra till att göra Kustbevakningen ännu effektivare. En sådan åtgärd var att utveckla formerna för samverkan med vissa andra myndigheter. Genom att tydliggöra samverkansmyndigheternas uppgifter, ansvaret mellan myndigheterna och deras förväntningar på varandra skulle effektiviteten kunna förbättras.²² Statskontoret påtalade också

¹⁷ SOU 1989:26 s. 30 f.

¹⁸ A. SOU s. 44–54.

¹⁹ A. SOU s. 46 och 54.

²⁰ Fö 1999/1235/CIV.

²¹ Statskontorets rapport (2000:1) Effektivare kustbevakning.

²² A.a. s. 70 f.

att myndigheten borde uppnå full kostnadstäckning inom verksamhetsgrenen uppdragsverksamhet. Vidare framhöll Statskontoret bl.a. att det fanns anledning att överväga en ny samlad lag om kustbevakning som skulle reglera Kustbevakningens och tjänstemännens uppgifter, ansvar och befogenheter.²³

²³ A.a. s. 11.

3 En introduktion till Kustbevakningen och dess verksamhet

3.1 Inledning

I detta avsnitt beskriver vi översiktligt Kustbevakningens samtliga verksamhetsområden. En närmare redogörelse för Kustbevakningens uppdrag, framförallt uppgiften att bedriva sjöövervakning, och en kustbevakningstjänstemans befogenheter finns i avsnitten 7 respektive 11.

I avsnitt 2 har vi redogjort för framväxten av Kustbevakningen som en civil myndighet som sorterar under Försvarsdepartementet. De uppgifter som Kustbevakningen ansvarar för och utför omfattar emellertid ett flertal politikområden och berör direkt eller indirekt också flera andra myndigheter. Eftersom verksamheten är så komplex väljer vi att redovisa den övergripande innan vi redogör för organisationen.

Kustbevakningens verksamhet bygger till viss del på samverkan med civila myndigheter som saknar eller har otillräckliga resurser att verka till sjöss. Rollen som samverkansmyndighet har förstärkts inte minst till följd av den snabba utvecklingen inom myndighetens verksamhetsområde och Sveriges medlemskap i EU. Denna samverkan med andra myndigheter utvecklas vidare i avsnitt 5.

Kustbevakningens verksamhet styrs övergripande genom de regleringsbrev som regeringen årligen utfärdar med stöd av riksdagens beslut om statsbudgeten och genom storleken av de anslag som beviljas myndigheten i denna.

Myndighetens uppgifter regleras närmare dels i förordningen (2007:853) med instruktion för Kustbevakningen (myndighetens instruktion) dels i de särskilda lagar och förordningar som innehåller bestämmelser om verksamheten. Kustbevakningens interna organisation samt fördelning av ansvar och uppgifter regleras i Kustbevak-

ningens arbetsordning, vilken meddelats med stöd av 4 § myndighetsförordningen (2007:515).¹

3.2 Övergripande verksamhet enligt regleringsbrevet

Kustbevakningens verksamhet omfattar enligt regleringsbrevet för budgetåret 2008, i likhet med vad som gällde föregående år, sex politikområden och ett antal övriga mål och rapporteringskrav.² Ramanslaget uppgår till 857 244 tkr.

1. Politikområde Rättsväsendet

Målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet. Antalet brott ska minska och antalet brottsoffer därmed bli färre.

Kustbevakningen ska genom övervakning och kontroll till sjöss förebygga brottslighet och öka människors trygghet.

Kustbevakningen ska ha god förmåga att upptäcka brott och i samverkan med andra brottsbekämpande myndigheter utveckla denna skicklighet.

Målet är att förmågan att klara upp brott ska öka samtidigt som verksamheten ska bedrivas med högt ställda krav på rättssäkerhet, kvalitet och effektivitet. Kustbevakningen ska vidare genomföra övervakning och kontroll av sjötrafiken så att gränskontrollen till sjöss uppfyller de krav som följer av europeiska och nationella bestämmelser.

Kustbevakningen ska bidra till att en större andel rapporterade misstänkta brott leder till rättsliga åtgärder.

Myndigheten ska vidare bl.a. återrapportera och redovisa de åtgärder som har vidtagits för att bekämpa den organiserade brottsligheten.

¹ Arbetsordning för Kustbevakningen, Kustbevakningens föreskrifter och allmänna råd, KBV FAR 2007:1, beslutad den 29 januari 2007 och med ändringar införda genom beslut den 9 oktober 2007 (275/07) och den 28 januari 2008 (00-128/08).

² Regeringsbeslut 2007-12-19, Fö2006/2856/CIV, Fö 2007/166/EPS (delvis) m.fl. Jfr även riksdagens beslut om Kustbevakningens verksamhet för budgetåret 2008 (prop. 2007/08:1, utgiftsområde 6, bet. 2007/08:FöU1, rskr. 2007/08:41).

2. Politikområde Skatt, tull och exekution

Målet för verksamhetsområdet tull är enligt regleringsbrevet att övervaka och kontrollera trafiken till och från utlandet så att överträdelser av bestämmelserna om in- och utförselrestriktioner ska förebyggas och upptäckas.

Inom verksamhetsgrenen brottsbekämpning är målen att bekämpa den organiserade och storskaliga brottsligheten, att i samarbete med Tullverket bedriva ett utvecklingsarbete för att förbättra urvalet i den fysiska kontrollverksamheten, att ge narkotikabekämpningen högsta prioritet samt att även prioritera att förhindra storskalig eller frekvent illegal införsel av alkohol- och tobaksvaror. Kustbevakningen ska på så vis bidra till att minska tillgången till narkotika och illegalt införd alkohol och tobak i Sverige och till regeringen bl.a. återrapportera antalet beslagstillfällen samt beslagsmängder.

3. Politikområde Miljöpolitik

Huvudmålet är att till nästa generation kunna överlämna ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Insatser ska genomföras effektivt för att bevara, skydda och vårda miljön, samt restaurera och återställa skadad miljö så att miljökvalitetsmålen nås.

Ett delmål är att utsläpp av olja och kemikalier från fartyg inom svenskt ansvarsområde i Östersjön och Västerhavet senast år 2010 ska ha minskat och vara försumbara, dvs. ligga på en sådan nivå att den biologiska och ekonomiska påverkan minimeras. Ett ytterligare mål är att dumpning till sjöss, liksom otillbörliga störningar i djur- och naturskyddsområden ska vara försumbara.

4. Politikområde Transportpolitik

Transportpolitiken ska säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet.

De mål som gäller för Kustbevakningen inom verksamhetsgrenen sjötrafikövervakning och sjösäkerhetstillsyn är:

- En säker sjöfart, där ingen dödas eller allvarligt skadas. Sjötransportssystemet ska anpassas till de krav som följer av detta.
- En god miljö, där sjötransportssystemet anpassas till kraven på god och hälsosam livsmiljö för alla och där god hushållning med naturresurser främjas. Sjötransportssystemets utformning ska bidra till att de nationella miljökvalitetsmålen nås.

Vidare ska Kustbevakningen bidra till utvecklingen av sjötrafikövervakningen och sjösäkerhetstillsynen och inom ramen för denna verksamhet fortsätta utvecklingen av det riskanalysbaserade arbetssättet.

5. Politikområde Livsmedelspolitik

Målen inom verksamhetsgrenen Fiskerikontroll är att bedriva ett ekologiskt hållbart fiske och vattenbruk samt att miljökvalitetsmålen uppnås.³

Fiskerikontrollen ska genomföras i enlighet med den gemensamma fiskeripolitiken inom EU. Vidare ska fiskeribrott förhindras och såväl gemenskapslagstiftning som nationell lagstiftning beaktas. En effektiv övervakning och kontroll ska leda till att reglerna efterlevs i hög grad och bidra till att det olaga fisket blir försumbart. Åtgärder för att motverka illegalt fiske i Östersjön ska prioriteras. En riskanalysbaserad fiskerikontroll ska genomföras i nära samverkan med Fiskeriverket.

6. Politikområde Samhällets krisberedskap

Målen för detta politikområde är bl.a. att minska risken för och konsekvenserna av allvarliga störningar, kriser och olyckor. Målet är dessutom att medverka till att minska lidande och skadeverkningar av allvarliga olyckor och katastrofer i andra länder.

Kustbevakningen ska ha ständig beredskap för miljöräddningsoperationer till sjöss samt ha förmåga att tidigt kunna påbörja bekämpningsoperationer.

Kustbevakningen ska från och med år 2009 ha ökat förmågan till nödbogsering, nödläktring och brandbekämpning till sjöss, i syfte att förhindra att olja kommer ut i vattenmassan vid en fartygsolycka,

³ Miljökvalitetsmålen redovisas i prop. 2004/05:150.

och från och med år 2012 ha ökat förmågan att med nationella resurser bekämpa oljeutsläpp på upp till 10 000 ton.

Kustbevakningen ska inom sitt ansvarsområde bidra till att genomföra HELCOM:s Aktionsplan för Östersjön (BSAP).⁴

Kustbevakningen ska ha en beredskap för sjöräddning som påtagligt bidrar till att rädda människoliv till sjöss.

Vidare ska Kustbevakningen ha god krishanteringsförmåga, operativ förmåga och förmåga att i samhällsviktig verksamhet motverka allvarliga störningar i enlighet med de definitioner som anges i regeringsbeslut.

Övriga mål

Inom området för övriga mål anger regleringsbrevet bl.a. att Kustbevakningen ska bidra till att utveckla arbetsmetoderna och det riskanalysbaserade arbetssättet inom området för sjöövervakning samt att denna utveckling ska ske i nära samverkan med ansvariga myndigheter.

3.3 Uppgifter enligt myndighetens instruktion

Kustbevakningens närmare uppgifter regleras i huvudsak i myndighetens instruktion.⁵ Denna tydliggör myndighetens uppgifter, bl.a. genom att precisera begreppet sjöövervakning. Det framgår också klart att myndigheten enbart har civila uppgifter.

Enligt 1 § instruktionen har myndigheten till uppgift att bedriva sjöövervakning i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon samt på land i anslutning till dessa vatten.

Uppdraget preciseras på så sätt att detta omfattar

- övervakning för att förebygga och ingripa mot störningar av ordningen i sjötrafiken,
- att i enlighet med särskilda föreskrifter förhindra och upptäcka brottslig verksamhet,
- att ingripa vid misstanke om brott, samt
- att utreda och beivra eller bistå med utredningen av brott (2 och 3 §§).

⁴ Angående HELCOM, se avsnitt 5.3.5.

⁵ Förordningen (2007:853) med instruktion för Kustbevakningen.

I Kustbevakningens uppgift att bedriva sjöövervakning ingår vidare att utreda och besluta i ärenden om vattenföroreningsavgift (4 §) och att bedriva tillsyns- och kontrollverksamhet i den utsträckning det följer av föreskrifter och i förekommande fall efter överenskommelse med annan myndighet (5 §).

Inom ramen för uppdraget att bedriva sjöövervakning ska Kustbevakningen vidare vara kontaktpunkt för sjötrafiken för anmälningar enligt föreskrifter om gränskontroll avseende personer och i fråga om sjöfartsskydd enligt överenskommelse med annan myndighet (7 § första stycket). Kustbevakningen är också enligt överenskommelse med annan myndighet kontaktpunkt när det gäller fiskerikontroll (7 § andra stycket). Med stöd av tilläggsprotokollet mot människosmuggling land-, luft- och sjövägen till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet är Kustbevakningen vidare behörig myndighet att ta emot och besvara förfrågningar från andra konventionsstater (7 § tredje stycket).

Utanför sitt verksamhetsområde svarar Kustbevakningen också för sådan övervakning av fisket som åvilar svensk myndighet och som följer av vissa i instruktionen närmare preciserade internationella åtaganden som binder Sverige (8 §).

Beträffande fiske ansvarar Kustbevakningen också för Sveriges del av de kontrollåtgärder som EU genomför till sjöss inom det område som regleras av Nordostatlantiska fiskerikommissionen (NEAFC). Myndigheten får för ändamålet utse behöriga tjänstemän att vara inspektörer och koordinatörer (9 §).⁶

Utanför sitt ansvarsområde får Kustbevakningen också medverka i EU:s operativa samarbete när det gäller kontroll av medlemsstaternas yttre gränser.⁷ Myndigheten får för detta ändamål utse behöriga tjänstemän att ingå som gränsbevakningstjänstemän i sådana enheter (10 §).

Inom ramen för myndighetens räddningstjänstupdrag och med stöd av särskilda föreskrifter har Kustbevakningen vidare ett självständigt ansvar för miljöräddningstjänsten till sjöss i syfte att begränsa konsekvenserna av olyckor och utsläpp. Myndigheten deltar också

⁶ Nordostatlantiska fiskerikommissionen (NEAFC), där Europeiska gemenskapen ingår som medlem, grundades år 1953 och är en regional fiskeriorganisation med nordöstra Atlanten som sitt kontrollområde.

⁷ Detta samarbete sker med stöd av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 863/2007 av den 11 juli 2007 om inrättande av en mekanism för upprättande av snabba gränsinsatsenheter och om ändring av rådets förordning (EG) nr 2007/2004 vad beträffar den mekanismen och regleringen av gästande tjänstemäns uppgifter och befogenheter.

på anmodan av räddningsledare i sjöräddningstjänst och annan räddningstjänst (11 §). Vid räddningstjänstinsatser får Kustbevakningen begära bistånd från och lämna bistånd till utländska myndigheter eller en medlemsstat i EU (12 §). Sådant bistånd kan också begäras från eller lämnas till de nordiska länderna eller andra stater enligt ingångna överenskommelser.⁸ Vidare får Kustbevakningen begära bistånd vid miljöräddningsinsatser till sjöss av EU:s sjösäkerhetsbyrå (13 §).⁹

Kustbevakningen har även till uppgift att samordna civila behov av sjöövervakning och förmedla civil sjöinformation till berörda myndigheter (14 §).

I myndighetens uppdrag ingår också att medverka i internationell samverkan för att utveckla gränskontroll, brottsbekämpning till sjöss, annan sjöövervakning och miljöräddningstjänst. Kustbevakningen ska vidare samverka med andra myndigheter för att främja svenskt deltagande i internationellt samarbete inom sitt verksamhetsområde (15 §).

Kustbevakningen har möjlighet att, mot avgift, bedriva uppdragsverksamhet (16 §).

3.4 Geografiskt verksamhetsområde

Tillsammans med andra myndigheter svarar Kustbevakningen för frågor som rör myndighetsutövning till sjöss eller i anslutning till sjötrafiken. Det geografiska verksamhetsområdet består framför allt av Sveriges sjöterritorium och svensk ekonomisk zon samt enligt vissa författningar land i anslutning till dessa vatten. När det gäller de delar av sjöterritoriet som består av sjöar, kanaler och vattendrag omfattar uppdraget att bedriva sjöövervakning endast Väneren och Mälaren, medan räddningstjänsten också omfattar Vättern.¹⁰ Uppdraget att övervaka fisket är med stöd av myndighetens instruktion geografiskt utsträckt även till sådana områden som det enligt olika mellanstatliga överenskommelser och EU-rätten åligger svensk myndighet att övervaka.¹¹ Som vi redovisat ovan kan Kustbevakningen också verka utanför sitt geografiska område som en följd av

⁸ 9 kap. 1 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

⁹ Se Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 724/2004 av den 31 mars 2004 om ändring av förordning (EG) nr 1406/2002 om inrättande av en europeisk sjösäkerhetsbyrå.

¹⁰ 1 § förordningen med instruktion för Kustbevakningen och 4 kap. 3 § lagen om skydd mot olyckor.

¹¹ Se vidare avsnitt 7.7.

EU:s operativa samarbete för kontroll av medlemsstaternas yttre gränser och med stöd av förpliktelser som Sverige åtagit sig genom internationella överenskommelser avseende bl.a. räddningstjänstinsatser.¹²

I och med att verksamheten i viss utsträckning utövas också på land i anslutning till övervakningsområdet utför Kustbevakningen vissa uppgifter t.ex. i hamnar, på stränder och öar samt på kobbar och skär.¹³

Den närmare avgränsningen av det geografiska verksamhetsområdet för Kustbevakningen, och vilka befogenheter Kustbevakningen eller en tjänsteman vid myndigheten har i olika områden, är emellertid en komplex fråga. Vi återkommer därför till dagens geografiska avgränsningar i senare avsnitt (avsnitten 8 och 12).

¹² Se vidare 10 och 12 §§ instruktionen.

¹³ Jfr 1 § förordningen med instruktion för Kustbevakningen och formuleringen ”på land i anslutning till dessa vatten” samt 3 § Kustbevakningens föreskrifter om medverkan vid polisiär övervakning, nr 4/95, beslutade den 30 oktober 1995.

4 Kustbevakningens organisation

4.1 Inledning

Såsom framgått i avsnitt 2 beslutade riksdagen att Kustbevakningen från den 1 juli 1988 skulle skiljas från Tullverket och bilda en egen myndighet under Försvarsdepartementet. Kustbevakningen har alltsedan dess varit uppbyggd så att den övergripande verksamheten leds från en central ledning medan den operativa verksamheten kontrolleras och bedrivs på regional och lokal nivå.

4.2 Den centrala ledningen

Kustbevakningen leds av en generaldirektör, som är myndighetschef.¹ Vid Kustbevakningen finns också en överdirektör.² Vidare ska det finnas ett insynsråd med högst tio ledamöter.³

Centrala ledningen består av överdirektören, verkssekreteriatet och sex avdelningar benämnda sjöövervakningsavdelningen, räddningstjänstavdelningen, tekniska avdelningen, personal- och utbildningsavdelningen, ekonomiavdelningen och informationsavdelningen.⁴ Centrala ledningen finns i Karlskrona.

Sjöövervakningsavdelningens verksamhet omfattar myndighetens uppgifter nationellt och internationellt inom sjöövervakningstjänsten. Till sjöövervakningstjänsten hör att ansvara för eller bistå andra myndigheter med övervakning, brottsbekämpande verksamhet samt kontroll och tillsyn.

Sjöövervakningsavdelningen vid den centrala ledningen bedriver inte någon operativ verksamhet. Däremot svarar avdelningen för beredning, planering och tillämpning av den långsiktiga inriktningen

¹ 20 § förordningen (2007:853) med instruktion för Kustbevakningen (instruktionen).

² 21 § instruktionen.

³ 18 § instruktionen.

⁴ 2 kap. 7 § första stycket arbetsordningen, KBV FAR 2007:1.

och utvecklingen. I uppgiften ingår också uppföljning och analys av verksamheten.

Sjöövervakningsavdelningen är inom Kustbevakningen ansvarig för verksamheten vid det tillsammans med polisväsendet och Tullverket inrättade Maritima Underrättelsecentrum (MUC).⁵ Vidare ansvarar avdelningen bl.a. för den samordnande funktionen för myndighetens brottsutredningar och förundersökningar och för Kustbevakningens databaserade informations- och beslutsstödsystem (KIBS), som används för ordergivning och avrapportering.

Även Kustbevakningens del i Fiskerikompetenscenter (FKC), som har inrättats gemensamt av Kustbevakningen och Fiskeriverket, i syfte att fördjupa och effektivisera fiskerikontrollen, ingår i avdelningen.⁶

Räddningstjänst ansvarar centralt för Kustbevakningens miljöräddningstjänst och annan räddningstjänst. Det ankommer på avdelningen att borga för att det finns ständig beredskap för dessa ändamål.

Som vi har beskrivit i avsnitt 3.3 har Kustbevakningen bl.a. till särskild uppgift att samordna civila behov av sjöövervakning och förmedla civil sjöinformation till berörda myndigheter. För att bistå Kustbevakningen i detta arbete ska det vid myndigheten finnas ett samrådsorgan för civil sjöövervakning och sjöinformation. Samrådsorganet består av myndighetens chef, som är ordförande, och högst tio andra ledamöter samt ersättare för dessa.⁷ Detta organ benämns i arbetsordningen sjöövervakningsrådet.⁸ Kustbevakningen är också skyldig att ha en personalansvarsnämnd.⁹

4.3 Den regionala och lokala organisationen

Kustbevakningens verksamhet på regional nivå bedrivs i fyra regioner; Region Nord, Region Ost, Region Syd och Region Väst.¹⁰ Verksamheten inom varje region leds av en regionchef. Antalet anställda i operativ tjänst är mellan 90 och 130 per region.

Organisatoriskt jämställs Kustbevakningsflyget, som leds av chefen för Kustbevakningsflyget, med en region och dess ledning

⁵ Se vidare avsnitten 5.2.1 och 5.2.3.

⁶ FKC beskrivs närmare i avsnitt 5.2.5.

⁷ 19 § instruktionen.

⁸ 2 kap. 3 § tredje stycket arbetsordningen.

⁹ 23 § instruktionen.

¹⁰ 2 kap. 9 § första stycket arbetsordningen.

likställs med en regionledning. Samtidigt ligger ansvaret för flygsäkerheten i Kustbevakningen på Kustbevakningsflyget och är där organiserat på motsvarande sätt som inom ett civilt flygbolag, med chefen för Kustbevakningsflyget som verksamhetsansvarig samt med en kvalitetschef, en flygchef och en teknisk chef.¹¹ Antalet piloter är för närvarande 14 (exklusive flygchef och chefspilot). Därtill kommer 19 systemoperatörer (exklusive stationschefen). Samtliga är kustbevakningstjänstemän.

Flygledningen finns i Karlskrona.

Den lokala organisationen utgörs av 26 stationer, varav en är flygkuststation (lokaliserad till Skavsta flygplats, Stockholm–Skavsta Airport). Kuststationerna finns från Strömstad till Luleå samt i Väneren och på Gotland. Flygverksamheten är risktäckande och utgör också en resurs till kustbevakningsfartygen. Kustbevakningstjänstemännen samt fartyg, flygplan och övriga resurser har fördelats på stationerna utifrån det operativa behovet.

Regionledningarna för regionerna Nord, Syd, Ost och Väst finns i Härnösand, Karlskrona, Stockholm och Göteborg. Varje regionledning består av 15–20 personer, inklusive vakthavande befäl. Där finns en ständigt bemannad ledningscentral och vakthavande befäl i tjänst dygnet runt. Från ledningscentralerna styrs den dagliga operativa verksamheten. Regionledningarna ansvarar för att det på regional nivå finns beredskap även utanför kontorstid.

Kustbevakningens ledningscentral i Region Nord är kontaktpunkt (Swedish Maritime Center, SMC) och ansvarar som sådan rikstäckande för anmälningar enligt Schengensamarbetet samt för anmälningar enligt lagstiftningen om sjöfartsskydd.

Ledningscentralen i Region Syd är Kustbevakningens kontaktpunkt dels för gränsövervakningssamarbetet i Östersjöregionen (BSRBCC) och i EU- och Schengenfrågor, dels för miljöräddningssamarbetet inom olika internationella organ (se vidare avsnitt 5.3.2). Ledningscentralen utgör i dessa sammanhang svensk National Contact Center (NCC) respektive National Contact Point (NCP).

Regionledningen i Region Ost ansvarar för administration och uppföljning av ordningsbot samt samordnar verksamhet med Rikskriminalpolisen och den nationella insatsstyrkan.

¹¹ 3 kap. 27 § arbetsordningen.

4.4 Operativ ledning och resurser

Kustbevakningen har i dag cirka 770 anställda. Av dessa är cirka 520 utbildade och behöriga kustbevakningstjänstemän i yttre operativ tjänst med polisiära och andra rättsliga befogenheter.

Kustbevakningens verksamhet är operativt inriktad med fartyg till sjöss dygnet runt. Myndigheten har därigenom allmänt sett en hög beredskap. Resurserna består i ett 30-tal övervakningsfartyg, tolv miljöskyddsfartyg, två flygplan, tre svävare och cirka 50 höghastighets- respektive arbetsbåtar samt diverse fordon. Under åren 2008 och 2009 tillkommer tre nya, större kombinationsfartyg som ska kunna ta hand om större volymer olja, nödbogsera och släcka bränder till sjöss. Ett av dessa fartyg är också specialutrustat för att kunna hantera kemikalieolyckor. Dessutom kommer de nuvarande flygplanen att ersättas med tre nya av typen Dash 8Q-300. Fartygen och flygplanen utgör statsfartyg respektive statsluftfartyg som används för statsändamål utan att vara militära.

Verksamheten bedrivs genom målinriktad patrullering till sjöss med fartyg och flyg. Enheterna är i ständig beredskap för räddningsinsatser samtidigt som man bedriver brottsförebyggande övervakning. Det förekommer också viss patrullering i bil i kustområden.

Den dagliga operativa verksamheten avseende sjöövervakning och räddningstjänst bedrivs och samordnas inom de fyra regionerna, understödda av den rikstäckande flygverksamheten. Flygverksamhetens medverkan kan t.ex. bestå av bild- eller filmdokumentation, lägesbeskrivningar och en första radiokontakt med fartygsbefäl. Verksamheten bygger på riskanalysbaserade arbetsmetoder. Den minutoperativa verksamheten leds från Kustbevakningens fyra regionala ledningscentraler av deras vakthavande befäl. Verksamheten bygger på riskanalysbaserade arbetsmetoder.

Kustbevakningens fartyg och flygplan patrullerar hela övervakningsområdet inom sjöterritoriet och svensk ekonomisk zon samt genomför kontroller i de områden som övervakas av NEAFC¹² eller som annars omfattas av internationella uppdrag.

¹² NEAFC beskrivs närmare i avsnitten 3.3 och 7.7.2.

4.5 Utbildning

Personal- och utbildningsavdelningen ingår i Kustbevakningens centrala ledning.¹³ Avdelningen ska bl.a. samordna Kustbevakningens personalutveckling, utbildning och kompetensförsörjning.

Kustbevakningens grundutbildning administreras av avdelningen och är, förutom den praktiska tjänstgöringen, i huvudsak förlagd till Karlskrona. Målsättningen är att rekrytera 25 till 30 aspiranter varje år. Vissa år kan intagningen bli något större och andra år något mindre.

Grundutbildningen omfattar fem terminer och är uppdelad på en kustbevakningsutbildning (KBU 1), en fartygsbefälskurs klass VII och en maskinbefälskurs klass VII. Första delen, KBU 1, omfattar tre terminer. Fartygs- och maskinbefälskurserna är högskoleutbildningar om 25 poäng vardera, vilket motsvarar två terminer. Grundutbildningen kan kompletteras med olika vidareutbildningar. Utbildningen sker i samverkan med främst polisen men också andra rättsvårdande myndigheter och hanteras i viss utsträckning av förundersökningsledare och andra anställda inom myndigheten. Den nautiska och maskintekniska utbildningen (inklusive fartygsbefälskurs klass VII respektive maskinbefälskurs klass VII) genomförs av Chalmers tekniska högskola i Göteborg och Sjöfartshögskolan i Kalmar.¹⁴

Regioncheferna ansvarar i princip för tjänstemännens vidareutbildning. I genomsnitt får varje tjänsteman cirka 3–5 dagar teoretisk utbildning per år för att upprätthålla och utveckla yrkeskompetensen inom de polisiära och de andra befogenhetskrävande verksamhetsområdena.

Myndigheten har för avsikt att inom kort inrätta ett särskilt utbildningsråd med personalchefen som ordförande. Rådets uppgift kommer bl.a. att vara att bedriva omvärldsbevakning och kvalitets-säkring i fråga om grundutbildningens och fortbildningarnas innehåll och struktur.

¹³ 2 kap. 7 § andra stycket arbetsordningen.

¹⁴ Kustbevakningens rekrytering och utbildning beskrivs ingående i den s.k. KRUT-rapporten från år 2007, Utredning avseende Kustbevakningens aspirantrekrytering och grundutbildning.

5 Kustbevakningens nationella och internationella samverkan

5.1 Inledning

Eftersom huvudansvaret för olika statliga verksamheter till sjöss ligger på olika myndigheter, kompletteras Kustbevakningens självständiga uppgifter med uppgiften att vara en resurs för vissa andra myndigheter, så att dessa kan fullgöra sin verksamhet till sjöss samt i kust- och skärgårdsområden.¹ Vissa samverkansmyndigheter har inga egna, eller otillräckliga, sjögående resurser eller verkar enbart inom sakligt eller geografiskt avgränsade områden.

Därutöver bedriver myndigheten internationellt samarbete, vilket har ökat kraftigt under senare år. Det internationella samarbetet, inte minst inom EU, har stor betydelse för myndighetens verksamhet och dess möjligheter att agera utanför svenskt territorium.

I detta avsnitt uppehåller vi oss inledningsvis vid Kustbevakningens samverkan med vissa nationella myndigheter (avsnitt 5.2) och beskriver därefter huvuddragen i den internationella samverkan (avsnitt 5.3).

5.2 Nationell samverkan

5.2.1 Polisväsendet

Organisation och verksamhet

Polisväsendet består av Rikspolisstyrelsen (inklusive Säkerhetspolisen), Statens kriminaltekniska laboratorium och 21 självständiga polismyndigheter.

¹ Uppgifterna i detta avsnitt är till viss del hämtade ur en uppsats av Annika Wahlfried Wikingsson, Kustbevakningen: Räddar, skyddar, övervakar – och beivrar brott – till sjöss, Skånska hovrättens yngreförening 100 år – Några uppsatser till ett jubileum, s. 173 ff.

Polislagen (1984:387) och polisförordningen (1998:1558) innehåller de grundläggande bestämmelserna om polisväsendets organisation och uppgifter. Målen för polisverksamheten och polisens uppgifter har inte preciserats i polislagen utan anges mer allmänt. Skälet är att man har velat att polisens verksamhet ska kunna anpassas till förändringar i samhället.

Till polisens uppgifter hör att förebygga brott och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten, att övervaka och hindra störningar av säkerheten och ordningen samt ingripa när sådana har inträffat, att bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal, att lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp samt att fullgöra den verksamhet som ankommer på polisen enligt särskilda bestämmelser (2 § polislagen). Polisen har huvudansvaret för bl.a. utlänningskontrollen, såväl vid gränserna som inom Sverige.

Polisen är skyldig att samarbeta med andra myndigheter och organ, vilkas åligganden berör polisverksamheten. De andra myndigheterna är å sin sida skyldiga att ge polisen stöd i dess arbete (3 § polislagen).

Polisens organisation är indelad i en central och en lokal nivå. Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för polisväsendet och har tillsyn över detta. Till Rikspolisstyrelsen hör bl.a. Rikskriminalpolisen och Säkerhetspolisen.

Rikspolisstyrelsens huvuduppgifter är att utöva tillsyn över polisen och verka för planmässighet, samordning och rationalisering. Styrelsen meddelar vidare föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet. Myndigheten kan också, på regeringens uppdrag, leda polisverksamhet för att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet. Rikspolisstyrelsen har samordningsansvar bl.a. för

- gränskontroll avseende personer,
- internationellt polissamarbete,
- centrala polisregister och
- polisens planering vid särskilda händelser.

Rikspolisstyrelsen deltar, tillsammans med Tullverket och Kustbevakningen, i arbetet i Task Force on Organised Crime in the Baltic Sea Region (Aktionsgruppen mot organiserad brottslighet i Östersjöområdet), i syfte att utveckla samarbetet med övriga gränskontrollmyndigheter i Östersjöregionen.

Den lokala polisorganisationen består av en polismyndighet i varje län, som leds av en polisstyrelse. Den dagliga verksamheten leds av en länspolismästare, som är chef för en polismyndighet. Normalt

har en polismyndighet en polisoperativ enhet som i regel rymmer utrednings-, utrycknings- och trafikpolisverksamhet samt en förvaltningsenhet för bl.a. administrativa uppgifter. Alla polismyndigheter har kriminalunderrättelseenheter.

Sjöpolisen är en specialfunktion inom för närvarande två polismyndigheter. Sjöpolisens uppgift är att verka i skärgården och att utföra sjöövervakning i syfte att höja sjösäkerheten och att ingripa mot brott. I den brottsutredande verksamheten hanteras bl.a. ärenden om stöld av båtar eller båtmotorer. Även bl.a. dödsolyckor till sjöss, sjöfylleri, fiske- och jaktbrott samt överträdelser av andra författningar med anknytning till marin verksamhet hanteras av sjöpoliserna. Vid sjöpolisposteringsarna finns en eller flera båtar för övervakning. Verksamheten till sjöss är företrädesvis inriktad på de kustnära områdena. Sjöpolisverksamheten är till viss del säsongsbetonad, vilket bl.a. innebär att den yttre tjänsten bedrivs med ett varierat personaluttag som utökas kraftigt under sommarmånaderna.

Inom polisens underrättelseverksamhet överlämnar myndigheten tips och underrättelser avseende brottslig verksamhet till Kustbevakningen och får i viss utsträckning samma typ av information tillbaka. Polisen ingår också tillsammans med Tullverket i det samarbete som bedrivs inom Maritimt Underrättelsecenter (MUC).

Polisen tar vidare emot uppgifter och rapporter från Kustbevakningen när Kustbevakningen har ingripit till sjöss mot upptäckta brott och ordningsstörningar i sjötrafiken.²

Gränspoliserna, som ansvarar för gränskontroll och utlänningsrelaterade frågor, samarbetar regelbundet med Kustbevakningen vid gränskontroller, även om myndigheterna utför uppgifter enbart inom sina respektive ansvarsområden. Inom ramen för utlänningskontroll av personer samarbetar polisen med Kustbevakningen på så sätt att Kustbevakningen är kontaktpunkt för förhandsanmälningar från handels-, fiske- och fritidsfartyg på väg till svensk hamn. Kustbevakningen är vidare kontaktpunkt för handelssjöfarten avseende sjöfartsskydd.

Närmare om samverkan

Huvudansvaret för att utreda och beivra brott ligger på polisen och åklagarväsendet. Polismyndigheterna i Stockholms län respektive Västra Götaland bedriver sjöpolisverksamhet. I övriga landet finns

² Vid utsläppsbrott lämnas informationen i stället till åklagare.

däremot ingen sådan verksamhet. Sjöpolisens verksamhet är dessutom begränsad under vinterhalvåret. Då ägnar personalen sig bl.a. åt att utreda sjörelaterade brott.

Kustbevakningen kompletterar och samarbetar med polisen på orter där och på tider då polisen inte har någon egen verksamhet till sjöss. Samarbetet bygger till största delen på lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP), som dels ger en kustbevakningstjänsteman rätt att ingripa mot vissa typer av brott, dels ger sådana tjänstemän rätt att ingripa mot ordningsstörningar i vissa fall. I avsnitt 11.2 redogör vi ingående för vilka befogenheter lagen ger.

Merparten av de brott som Kustbevakningen rapporterar är brott mot sjötrafikförordningen och sjölagen, t.ex. överträdelser av fartbegränsningar, bristande lanternföring och sjöfylleri. Vidare rapporteras bl.a. brott som upptäcks i samband med Kustbevakningens miljöövervakning och tillsyn i djur- och naturskyddsområden, tillsynen över fiske, maritima fornminnen och sjöfynd.

Förutom brottsutredning kan samarbetet röra spaningsinsatser och annan inhämtning av underrättelser samt brottsplatsundersökningar under vatten.

Kustbevakningen samarbetar således huvudsakligen med polisen när det gäller brottsförebyggande, brottsbekämpande och brottsutredande verksamhet, men även i den ordningshållande verksamheten förekommer visst samarbete.

Polisen har huvudansvaret för att upprätthålla allmän ordning. Kustbevakningens ordningshållande verksamhet omfattar framför allt sådant uppträdande i trafiken till sjöss som stör ordningen eller utgör en omedelbar fara för att ordningen störs.

Polismyndigheten i Norrbotten och polismyndigheterna i Västerbottens, Västernorrlands och Gävleborgs län har ingått lokala överenskommelser med Kustbevakningen Regionledning Nord avseende utökad samverkan vid förundersökning vid sjörelaterade brott.³ Även i Uppsala län finns numera en sådan överenskommelse mellan

³ Kustbevakningen Regionledning Nord och Polismyndigheten i Norrbotten, Samverkan avseende förundersökning vid sjörelaterade brott (Dnr 32-259/06:3), Kustbevakningen Regionledning Nord och Polismyndigheten i Västernorrlands län (Dnr 32-335/05:1), Samverkan avseende förundersökning vid sjörelaterade brott (Dnr 32-259/06:3), Kustbevakningen region Nord och Polismyndigheten i Gävleborgs läns överenskommelse om samverkan avseende förundersökning vid sjörelaterade brott (Dnr 32-292/07:1), Kustbevakningen region Nord och Polismyndigheten i Västerbotten läns överenskommelse om samverkan avseende förundersökning vid sjörelaterade brott (Dnr 32-333/07:1).

polismyndigheten och Kustbevakningen.⁴ Avtalen syftar till ett rationellt nyttjande av myndigheternas befintliga resurser. Vid sjörelaterade brott ska, om det inte är olämpligt, polisens förundersökningsledare begära Kustbevakningens biträde med förundersökningen. Överenskommelserna reglerar också bl.a. informationsutbytet och föreskriver att respektive polismyndighet ska informera Kustbevakningens ledningscentral om inkomna brottsanmälningar som berör kusten. Främst avses uppgifter om tillgrepp av båt- och båtmotorer, inbrott och skadegörelse på skärgårdsöar och i kustzonen. Polismyndigheten informerar vidare om tillstånd till offentliga tillställningar som t.ex. dans eller andra aktiviteter i skärgården.

Det finns också exempel på mindre långtgående avtal om samverkan i fråga om övergripande planering, informationsutbyte och sjöfartsskydd. En sådan överenskommelse har ingåtts mellan Polismyndigheten i Uppsala län och Kustbevakningen Region Ost. Överenskommelsen innebär att samordnade insatser ska kunna utföras i Mälaren och inom Uppsala län, bl.a. genom fysiska kontroller ombord på fartyg, i syfte att förhindra brottslighet och öka tryggheten.⁵ Liknande överenskommelser om samordnade insatser har bl.a. ingåtts mellan Polismyndigheten i Västmanlands län och Kustbevakningen Region Ost⁶ samt mellan Polismyndigheten Gotland och Kustbevakningen Region Ost.⁷ Därutöver finns överenskommelser mellan Kustbevakningen Region Ost och Polismyndigheterna i Stockholm⁸, Södermanland⁹ respektive Uppsala län.¹⁰

Det förekommer att de myndigheter som ansvarar för gränskontrollen tar fram gemensamma principer för samverkan i gränskontrollarbetet. Ett sådant dokument rörande operativ samverkan har upprättats av Polismyndigheten i Skåne och polismyndigheterna i Blekinge, Kalmar och Kronobergs län, Tullverket, Migrationsverket och Kustbevakningen Region Syd.¹¹

Kustbevakningen samarbetar enligt avtal också med polisväsendet bl.a. på så sätt att myndigheten, till följd av en särskild överens-

⁴ Kustbevakningen Region Nord, dnr 32-363/07:1 och region Ost dnr 32-1321/07:1 samt Polismyndigheten i Uppsala län dnr AALM-407-6560/07.

⁵ Kustbevakningen, dnr 32-146/01:1.

⁶ Kustbevakningen, dnr 32-217/02:1.

⁷ Kustbevakningen, dnr 32-324/00:1.

⁸ Kustbevakningen, dnr 32-652/99.

⁹ Kustbevakningen, dnr 32-653/99.

¹⁰ Kustbevakningen, dnr 32-146/01.

¹¹ Kustbevakningen Regionledning Syd, Operativ Samverkan Gränskontroll i Södra Sverige (Dnr 37-1864/06:1).

kommelse, vid behov kan bistå den nationella insatsstyrkan med förflyttningar till sjöss.

5.2.2 Åklagarväsendet

Organisation och verksamhet

De grundläggande reglerna för åklagarväsendet finns i 7 kap. rättegångsbalken. Ytterligare bestämmelser finns bl.a. i förordningen (2007:971) med instruktion för Åklagarmyndigheten.

Åklagarnas huvudsakliga arbetsuppgifter är att vara förundersökningsledare i fråga om brott där saken inte är av enkel beskaffenhet, fatta beslut i åtalsfrågan och föra talan i domstol. Åklagarna har långtgående befogenheter bl.a. när det gäller att besluta om olika straffprocessuella tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken. Enligt bestämmelser i 48 kap. rättegångsbalken har åklagare också rätt att genom strafföreläggande – som, om det godkänns, motsvarar en dom – förelägga bötesstraff och villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter.

Åklagarväsendet består av Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Riksåklagaren är högste chef över åklagarväsendet och utövar tillsyn över åklagarverksamheten. Den operativa åklagarverksamheten bedrivs vid landets 38 åklagarkammare. Av dessa är 32 s.k. allmänna kammare som, något förenklat, har ett geografiskt arbetsfält som ungefär motsvarar ett län. I de tre storstäderna finns det flera åklagarkammare. Myndigheten har också tre internationella åklagarkammare. Dessutom finns det tre nationella åklagarkammare som bekämpar korruption, handlägger brottsmisstankar mot polismän och åklagare respektive handlägger säkerhetsmål.

Till myndigheten hör vidare fyra utvecklingscentra som har till uppgift att bedriva metod- och rättsutveckling inom olika rättsområden. Vid dessa utvecklingscentra utövas också rättslig uppföljning och tillsyn.

Bortsett från Ekobrottsmyndigheten, som har en särskild organisation, har åklagarväsendet inte några egna resurser för att utreda brott. Av det skälet har åklagare rätt till biträde av polisen för att genomföra brottsutredningar. Tullverket och Kustbevakningen har inom sina respektive verksamhetsområden en motsvarande skyldighet att biträda åklagare.

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Malmö ansvarar för den rättsliga utvecklingen av arbetet med att bekämpa miljöbrott.¹² På ett flertal åklagarkammare finns det särskilda miljöåklagare.

Närmare om samverkan

Förundersökning angående vattenförorening och miljöbrott till sjöss utförs normalt av kustbevakningstjänstemän och leds av Kustbevakningen eller åklagare. Sådana förundersökningar föranleder nära kontakt med ansvarig åklagare eller Åklagarmyndigheten och i viss utsträckning med berörd polismyndighet.

Åklagare kan också, med stöd av 7 § LKP, anlita Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman som biträde i en förundersökning. Detta utnyttjas främst när det gäller fiskebrott, brott mot utlänningslagen och brott mot lagen om sjöfartsskydd, om det är Kustbevakningen som har upptäckt brottet.

Kustbevakningens samverkan sker framför allt med Åklagarmyndigheten. Kustbevakningen har dock kontakt med Ekobrottsmyndigheten i vissa ärenden, t.ex. i fråga om ekonomisk brottslighet som berör s.k. grön diesel och fiske. Eftersom samarbetet med Ekobrottsmyndigheten är mycket begränsat berörs denna myndighet inte i den fortsatta framställningen.

5.2.3 Tullverket

Organisation och verksamhet

Den 1 juli 1999 blev Tullverket en myndighet, som bedriver verksamhet i hela landet. Verkets huvudsakliga uppgift är att ansvara för tullfrågor. Detta arbete omfattar att fastställa och ta ut tullar, mervärdesskatt och andra skatter samt avgifter så att en riktig uppbörd kan säkerställas, och att övervaka och kontrollera trafiken till och från utlandet så att bestämmelser om in- och utförsel av varor följs.¹³

¹² Åklagarmyndigheten definierar miljöbrott på följande sätt:

1. brott enligt miljöbalken,
2. brott enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg,
3. brott enligt punkterna 1 och 2 även om de vid en granskning visar sig falla under en svårare brottsrubricering i exempelvis brottsbalken, och
4. jaktbrott som avser de stora fridlysta djuren.

¹³ 1 § förordningen (2007:782) med instruktion för Tullverket.

Tullverkets nuvarande organisation utgår från myndighetens kärnverksamhet, som har delats in i de två huvudprocesserna Effektiv handel och Brottsbekämpning. Dessa är i sin tur indelade i vardera två produktionsprocesser och ett antal delprocesser. Enklare uttryckt motsvarar de två huvudprocesserna i princip de åtgärder som Tullverket vidtar för att hantera den legala respektive den illegala handeln över våra gränser.

Det operativa arbetet, som är uppdragsstyrt och projektorienterat, sker inom en process vid olika kompetenscenter. Dessa har olika inriktning, exempelvis flygtransporter. Varje kompetenscenter svarar inom sitt ansvarsområde direkt under processledningen för den operativa verksamheten inom hela riket. Ett kompetenscenter kan ha sin verksamhet utlokaliserad på olika platser i landet, men styrs och leds alltid från samma plats.

Under år 2006 genomfördes vissa justeringar av Tullverkets organisation, bl.a. inom brottsbekämpningsprocessen. Ett syfte med justeringarna var att ge brottsbekämpningen en tydligare geografisk indelning för att förstärka kontaktytorna med samverkansparterna.

Grunden för den brottsbekämpande verksamheten utgörs främst av lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen) och de författningar som smugglingslagen hänvisar till.

Tullverkets verksamhet med uppbörd av tullar, skatter och avgifter samt kontroll av restriktioner grundar sig främst på ett antal EG-rättsakter samt tullagen och inregränslagen.¹⁴

Tullverket har vidare rätt att utföra kontroller enligt lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter. Denna lag innehåller bl.a. straffbestämmelser för olovlig förflyttning av punktskattepliktiga varor och olovlig befattning med sådana. Punktskattekontroll, liksom kontroll med stöd av tullagen och inregränslagen, syftar ytterst till att förhindra brott.

Även om Tullverkets huvuduppgift är att kontrollera flödet av varor över gränserna ska verket också kontrollera personers ut- och inresa. Tullverket är, tillsammans med polisen och Kustbevakningen, gränskontrollmyndighet också i detta avseende.

¹⁴ Rådets förordning (EEG) nr 2913/92 (tullkodex) och kommissionens förordning (EEG) nr 2454/93 (tillämpningskodex) samt tullagen (2000:1281) och lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen (inregränslagen).

Närmare om samverkan

Kustbevakningen är en av Sveriges tre gränskontrollmyndigheter. Som framgått i avsnitt 3 medverkar Kustbevakningen i kontroll av både varor och personer. Enligt regleringsbrevet ska Kustbevakningen i sin kontrollverksamhet särskilt prioritera insatser för att förhindra narkotikasmuggling och storskalig eller frekvent illegal införsel av alkohol- och tobaksvaror.

Kustbevakningens ansvar för gränskontrollen av personer förutsätter ett nära samarbete med tullväsendet och ömsesidigt utbyte av information och underrättelser.

Tillsammans med polisen medverkar Kustbevakningen också i Tullverkets kontrollverksamhet vid inre gräns. Myndigheten kan t.ex. utföra kontroller enligt överenskommelse med Tullverket.

En genomförd tullkontroll dokumenteras i Kustbevakningens informations- och beslutsstödsystem, KIBS. Rapportering till Tullverket sker alltid i fråga om ingripanden mot tull- och smugglingsbrott. I rapporterna kan vissa förundersökningsdokument och uppgifter om beslag eller andra tvångsmedel ingå. Likaså underrättas Tullverket om en tullkontroll resulterar i att andra brister än straffbelagda gärningar upptäcks. Kustbevakningen lämnar även information om andra iakttagelser vid kontrollen vilka bedöms vara av intresse för Tullverket.

Ett exempel på organisatorisk samordning mellan Kustbevakningen och tullväsendet, men också polisväsendet, är det tidigare nämnda för Kustbevakningen, Tullverket och polisen gemensamma underrättelse- och analyscentret MUC (se avsnitt 5.2.1). Vidare samverkar Kustbevakningsflyget med Tullverket för att identifiera och upptäcka yrkes- och fritidsfartyg som är av särskilt intresse för tullkontroll.

5.2.4 Sjöfartsverket

Organisation och verksamhet

Sjöfartsverkets uppgifter regleras i förordningen (2007:1161) med instruktion för Sjöfartsverket. Verket är central förvaltningsmyndighet under Näringsdepartementet med ett samlat sektorsansvar

för sjöfarten.¹⁵ Sjöfartsinspektion är en särskild enhet inom Sjöfartsverket.¹⁶

Sjöfartsverket har tre huvudverksamheter. Den första avser sjötrafik och består av verksamhetsgrenarna sjötrafikinformation, lotsning och sjöräddning. Den andra omfattar infrastruktur och avser farleder, isbrytning och sjögeografisk information. Den tredje är Sjöfartsinspektionens ansvar för föreskrifter och tillsyn avseende fartygs sjö- och miljösäkerhet samt sjöfartsskydd och i mindre mån också utredning och analys av sjöolyckor.

Den internationella sjöfarten styrs till stor del av EG-rättsakter, vilka i flera fall utgår från de internationella regler som beslutats av FN:s fackorgan för sjösäkerhetsfrågor, International Maritime Organization (IMO).

Sjöfartsverkets verksamhet ska bedrivas med inriktning huvudsakligen på handelssjöfarten. Sjösäkerheten i fritidsbåtstrafiken ska främjas genom information och rådgivande verksamhet. Fritidsbåtstrafikens intressen i övrigt liksom fiskets och marinens intressen ska beaktas.¹⁷

Sjöfartsinspektionens arbete syftar till att förebygga olyckor på och med fartyg samt att förebygga föroreningar från fartyg. Sjöfartsinspektionen ansvarar för föreskrifter och tillståndsgivning av olika slag samt tillsyn. Verksamheten regleras, förutom av instruktionen, främst av fem lagar med tillhörande förordningar, nämligen fartygssäkerhetslagen (2003:364), lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg, arbetsmiljölagen (1977:1160), lagen (2004:487) om sjöfartsskydd och lagen (2006:1209) om hamnskydd. Sjöfartsinspektionen har i de nämnda lagarna och tillhörande förordningar bemyndigats att utfärda föreskrifter om fartygs tekniska och operativa säkerhet, arbetsmiljö, miljösäkerhet, säkerhetsorganisation och

¹⁵ 1 § förordningen med instruktion för Sjöfartsverket.

¹⁶ Den s.k. Trafikinspektionsutredningen har i betänkandet "Trafikinspektionen – en myndighet för säkerhet och skydd inom transportområdet" (SOU 2007:4) förordat att en ny myndighet ska bildas med ansvar för säkerhets- och skyddsfrågor inom transportområdet. Utredningen föreslår att verksamheterna i Järnvägsstyrelsen och Luftfartsstyrelsen ska föras över till den nya myndigheten samt att Sjöfartsinspektionen och Vägtrafikinspektionen ska skiljas från Sjöfartsverket respektive Vägverket och att verksamheterna ska ingå i den nya myndigheten. Den 19 juli 2007 har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att förbereda och genomföra bildandet av en särskild trafikinspektion (dir. 2007:105). Utredningen, den s.k. Transportstyrelseutredningen, har i februari 2008 överlämnat delbetänkandet Transportinspektionen, En myndighet för all trafik. I delbetänkandet föreslås beträffande sjöfartsnäringsen att Sjöfartsinspektionens uppgifter förs över till Transportinspektionen. Vidare föreslås att ansvaret för sjöfartsregistret samt hanteringen av kustfartstillstånd också förs över till Transportinspektionen.

¹⁷ 3 § förordningen med instruktion för Sjöfartsverket.

sjöfartsskydd.¹⁸ Sjöfartsinspektionen ska även utföra tillsyn och analysera olyckor och tillvarata erfarenheter inom inspektionsarbetet.¹⁹ Den genomför besiktningar och inspektioner av svenska fartyg och hamnstatskontroller av utländska fartyg. Besiktningarna och inspektionerna kan leda till olika sanktioner, t.ex. förbud mot att använda ett fartyg eller dess utrustning (nyttjandeförbud) eller förelägganden att avhjälpa brister. Det finns ansvarsbestämmelser avseende brott mot nyttjandeförbud både i 6 kap. fartygssäkerhetslagen och i 7 kap. vattenföroreningslagen.

Sjöfartsinspektionen utövar också tillsyn av sjötransporter enligt lagen (2006:263) om transport av farligt gods och förordningen (2006:311) om transport av farligt gods.²⁰

Sjöfartsinspektionen ansvarar vidare för att utfärda och kontrollera tillstånd i form av certifikat, t.ex. fartcertifikat och passagerarfartygscertifikat. För att få ett tillstånd krävs det ofta först att vissa förhållanden har kontrollerats genom en fysisk inspektion.

Sjöfartsverkets ansvar för sjöräddningen i Sverige regleras till stor del genom de s.k. SOLAS- och SAR-konventionerna.²¹ Enligt SAR-konventionen ska varje land ha minst ett Maritime Rescue Coordination Centre (MRCC). I Sverige har Sjöfartsverket en sådan sjöräddningscentral i Göteborg, samlokaliserad med Luftfartsverkets flygräddningscentral, Kustbevakningens regionledning Väst och Försvarsmaktens sjöinformationscentral. MRCC:s huvuduppgift är att ta emot larm, besluta om lämplig insats samt att genomföra denna för att rädda människoliv till sjöss. I uppdraget ingår också sjuktransporter från fartyg.

Närmare om samverkan

I arbetet med sjöfartsskydd m.m. fullgör efter särskild överenskommelse Kustbevakningen vissa uppgifter åt Sjöfartsverket enligt förordningen (2004:283) om sjöfartsskydd. Arbetet utförs med

¹⁸ I 17 § instruktionen föreskrivs att chefen för Sjöfartsinspektionen beslutar om föreskrifter och i enskilda fall i frågor om sjösäkerhet, förorening från fartyg, behörigheter för sjöfolk, bemanning av fartyg, arbetsmiljö, vilotider, sjöfartsskydd och hamnskydd, i den mån dessa frågor ankommer på Sjöfartsverket, samt utövar tillsyn över efterlevnaden av sådana föreskrifter och beslut.

¹⁹ Chefen för Sjöfartsinspektionen ansvarar även för undersökning av olyckor i de fall där sådana undersökningar ankommer på Sjöfartsverket och inte ska utredas av verket.

²⁰ Gods i hamnars landområden avsett för vidare transport kan kontrolleras av Kustbevakningen.

²¹ International Convention on Safety of Life at Sea, 1974 och International Convention on Maritime Search and Rescue, 1979.

anledning av Sveriges operativa deltagande i Schengensamarbetet. Kustbevakningen ska bl.a. se till att en kontaktpunkt är tillgänglig dygnet runt för att motta information från fartyg och för att förmedla råd och information.²² Denna samverkan sker genom Kustbevakningens ledningscentral i Region Nord (SMC).²³

Även i övrigt förekommer det olika typer av samverkan mellan myndigheterna. Kustbevakningen kan medverka i Sjöfartsverkets tillsyn av fartyg enligt 5 kap. 1 § andra stycket fartygssäkerhetslagen och 2 § förordningen (2003:108) om tillämpning av lagen (1998:958) om vilotid för sjömän. Tillsynsuppgifterna omfattar bl.a. bemannings-, vilotids- och certifikatskontroller.

Kustbevakningen kan också ges vissa uppgifter som kontaktpunkt enligt gemenskapsrätten.²⁴ Kustbevakningen tar som kontaktpunkt inom området för sjöfartsskydd emot uppgifter om bl.a. fartygets last och vilken hamn fartyget ska anlöpa. Om information inte lämnas, eller den lämnade informationen är ofullständig, ska Kustbevakningen uppmana befälhavaren att åtgärda bristen. Fartyget kan också anmodas att anlöpa viss hamn.

Kustbevakningen informerar Sjöfartsverket om rapporterade brott mot sjölagen och sjötrafikförordningen och återrapporterar tillsynsåtgärder som genomförts för verkets räkning.

Kustbevakningen och Sjöfartsverket samarbetar också genom att Kustbevakningen underrättar verket om brister avseende sjöfartsskydd och lämnar uppgifter av betydelse för fartygssäkerhetstillsyn. Tillsynen grundas framför allt på utfallet av tidigare kontrollverksamhet avseende ett visst objekt, vilket även inkluderar eventuella rapporter om brott eller särskilda riskprofiler baserade på verksamhet eller område m.m. Med utgångspunkt i Sjöfartsverkets ansvar för sjöräddningstjänsten och för sjöräddningscentralen samarbetar myndigheterna också i fråga om sjösäkerhetstillsyn.

²² Se vidare Sjöfartsverkets tillkännagivande (SJÖFS 2004:14) av Kustbevakningens uppgifter enligt förordningen om sjöfartsskydd.

²³ SMC beskrivs närmare i avsnitt 7.6.4.

²⁴ Rådets förordning (EG) nr 725/2004 av den 31 mars 2004 om förbättrat sjöfartsskydd på fartyg och i hamnanläggningar. Se vidare Sjöfartsverkets föreskrifter om sjöfartsskydd (SJÖFS 2004:13) samt lagen och förordningen om sjöfartsskydd.

5.2.5 Fiskeriverket

Organisation och verksamhet

Fiskeriverket är, tillsammans med Kustbevakningen, huvudaktör inom den svenska fiskerikontrollen. Myndighetens verksamhet regleras i förordningen (2007:1045) med instruktion för Fiskeriverket.

Fiskeriverket är en central förvaltningsmyndighet med sektorsansvar för miljön med avseende på fiskefrågor och ska verka bl.a. för ett rikt och varierat fiskbestånd och en ekologiskt hållbar förvaltning av fiskeresurserna. Verket har också det övergripande ansvaret för fiskerikontrollen.²⁵

Fiskeriverket utövar tillsyn över efterlevnaden av EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken, föreskrifter som meddelas med stöd av lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken och nationella bestämmelser om fiske. Tillsynen innefattar kontroll av efterlevnaden av bestämmelser om fiske vid landning av fisk samt kvalitetskontroll av fisk och fiskprodukter. Fiskeriverket får överlåta åt en annan myndighet att kontrollera efterlevnaden av bestämmelser om fiske vid landning av fisk, att vara mottagare av landningsanmälan och landningsdeklaration, och att kontrollera transportdokument.²⁶

Verket har dessutom ett övergripande ansvar för uppföljning av sådan fisketillsyn som bedrivs av länsstyrelser och särskilt förordnade fisketillsynsmän. Fiskeriverkets uppdrag kan sammanfattas så att verket har det övergripande ansvaret för fiskerikontrollen och ansvarar för all fiskerikontroll som det inte uttryckligen åligger någon annan myndighet att utföra.

Fiskerikontrollen bedrivs framför allt inom ramen för kontrollprogram och fastställda årsmål. Därutöver sker också en riskanalysbaserad kontroll. En viktig utgångspunkt för Fiskeriverkets uppföljningar av hur gällande regelverk efterlevs är de uppgifter som fiskerinäringen lämnar till verket i form av loggblad, kustfiskejournaler och avräkningsnotor. Brister uppmärksammas dels i det löpande arbetet med registrering och s.k. korskontroller, dels genom mer riktade insatser.²⁷

Fram till den 1 januari 2007 ansvarade Kustbevakningen för landningskontrollen, varefter ansvaret övertogs av Fiskeriverket. Vid

²⁵ 2 § förordningen med instruktion för Fiskeriverket.

²⁶ 5 kap. 4 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

²⁷ Fiskeriverkets årsredovisning 2006, avsnitt 5.2, s. 44.

misstanke om brott anmäler Fiskeriverket ärendet till Åklagarmyndigheten. Brottsmisstankar som uppkommer vid Kustbevakningens fiskerikontroll, rapporteras av Kustbevakningen till polismyndighet. Samtidigt noterar Kustbevakningen åtgärden i ett eget system för handlägningsrapportering och informerar Fiskeriverket.

Fiskeriverket ska lämna Kustbevakningen sådana uppgifter om fiskefartyg, yrkesfiskelicenser och fartygstillstånd som myndigheten behöver för sin fiskerikontroll.²⁸ Fiskeriverket tillhandahåller också viss information om fiskefartygs positioner, se avsnitt 6.8.3.

Fiskeriverket meddelar efter samråd med Kustbevakningen sådana ytterligare föreskrifter som behövs för tillsynen och kontrollen av efterlevnaden av EG:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken och nationella föreskrifter på området.²⁹

Närmare om samverkan

I verksamheten med kontroll och tillsyn över fisket och fiskerinäringen samverkar Kustbevakningen i stor utsträckning med Fiskeriverket. Ett led i denna samverkan är, som vi återkommer till i avsnitt 6.6.3, ett gemensamt Fiskerikompetenscentrum (FKC). Samarbetet innebär bl.a. att personal från Fiskeriverket och Kustbevakningen arbetar i gemensamma lokaler med att informera om gällande regler. Fiskeriverket och Kustbevakningsflyget samarbetar vidare vad gäller kontroll av fiskeflottan genom kartering, t.ex. för att kunna kontrollera VMS-information.³⁰

För att effektivisera och stärka fisketillsynen i Vänern har Kustbevakningen, Fiskeriverket och Länsstyrelserna i Västra Götaland och Värmlands län bildat en samarbetsgrupp. Genom ett tvärsektorielt arbete, som involverar alla myndigheter med ansvar för förvaltningen av Väterns fiskeresurser, eftersträvas en god och effektiv fiskevård. Det utökade samarbetet ska främja fisketillsynen och bl.a. ska kontrollen av dåligt märkta fiskeredskap prioriteras. Vad som har bedömts vara särskilt viktigt är att kontrollera efterlevnaden av de bestämmelser som tillkommit för att skydda hotade arter och stammar.

²⁸ 5 kap. 1 a § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

²⁹ 5 kap. 7 § förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

³⁰ Se vidare avsnitt 6.8.3.

5.2.6 Försvarsmakten

Organisation och verksamhet

Försvarsmaktens uppgift är att försvara Sverige mot väpnat angrepp, att hävda landets territoriella integritet, att bidra till fred och säkerhet i omvärlden samt att genom samarbete med andra myndigheter bidra till att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred.

Försvarsmakten har enligt förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten till särskild uppgift att i fredstid samla in, bearbeta och lämna Kustbevakningen sjölägesinformation sammanställd för civila behov. Inom ramen för denna uppgift förmedlar Försvarsmakten viss sjörelaterad information till Kustbevakningen på medium för automatiserad behandling. Informationen är resultatet av bearbetningen av uppgifter som Försvarsmakten själv samlar in via egna fartyg, kamerainstallationer och radarövervakning m.m. samt information från Kustbevakningen och Sjöfartsverket. Information om ett specifikt objekt kan bestå av fartygets namn, nationalitet, anropssignal, fartygstyp, position, kurs och aktivitet. Sådan information är väsentlig för de civila behoven av sjöövervakning och sjöinformation.

Försvarsmaktens samverkan med Kustbevakningen omfattar också frågor om tillstånd till och kontroll över utländska statsfartygs tillträde till svenskt territorium och tillstånd för Kustbevakningsflyget att flyga i annan stats luftrum. Myndigheterna kan också samverka vid ingripanden mot utländska statsfartyg vid höjd beredskap enligt förordningen (1982:756) om försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m. (IKFN-förordningen). Kustbevakningen är uppgiftsskyldig gentemot Försvarsmakten i fråga om tillträdeskontroll avseende utländska statsfartyg. Myndigheterna samverkar också angående tillsyn över skyddsobjekt och militära skyddsområden.

Närmare om samverkan

Försvarsmakten ansvarar för skyddet mot gränskränkningar. Dess uppgifter i denna del preciseras i IKFN-förordningen. Det ingår bl.a. i Försvarsmaktens uppgifter att upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium och i samarbete med civila myndigheter ingripa vid andra överträdelser av tillträdesförordningen (1992:118). För-

svarsmakten ska också skydda svenska fartyg och luftfartyg inom svenskt territorium samt på eller över fritt hav och medverka vid tillsynen av militära skyddsområden enligt förordningen (1990:1334) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. En ytterligare uppgift är att medverka vid kontroll av sjöfarten och luftfarten inom svenskt territorium (3 § IKFN-förordningen). Försvarsmakten har också bl.a. tillsyn över det utländska fisket inom Sveriges territorium och ekonomiska zon (3 § 5 p). Förordningen innehåller en särskild befogenhetsreglering som omfattar anrop, prejning och visitation av fartyg inom svenskt territorium (4 och 5 §§).

Skulle det uppkomma misstanke om otillåtet utländskt fiske inom svenskt territorium eller svensk ekonomisk zon ska Försvarsmakten anmäla detta till Kustbevakningen som behörig civil myndighet. Om en sådan anmälan görs, ska Försvarsmakten på begäran av Kustbevakningen bistå med att preja och visitera fartyget eller införa detta till svensk hamn (29 §). På begäran av Kustbevakningen kan biträde lämnas av Försvarsmakten också i andra situationer. Skyldigheten omfattar de befogenheter Kustbevakningen har i svenskt territorium i förhållande till handelsfartyg (30 §).

Försvarsmaktens stöd till bl.a. Kustbevakningen regleras närmare i förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet. Försvarsmaktens personal får inte användas i situationer där det finns risk för att den kan komma att bruka tvång och våld mot enskilda (7 §).³¹

5.2.7 Samverkan med andra

Utöver de myndigheter vi särskilt har behandlat ovan har Kustbevakningen ett omfattande samarbete också med andra nationella myndigheter. Inte minst miljöräddning, räddningstjänst och krisberedskap ställer krav på samverkan.

Vid räddningstjänst samarbetar Kustbevakningen främst med Försvarsmakten, Statens Räddningsverk,³² Krisberedskapsmyndig-

³¹ Enligt lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. har dock militär personal som fungerar som skyddsvakter samma befogenhet som polismän att vidta vissa åtgärder.

³² I betänkandet "Alltid redo! En ny myndighet mot olyckor och kriser" (SOU 2007:31) föreslogs att Krisberedskapsmyndigheten, Statens räddningsverk och Styrelsen för psykologiskt försvar gemensamt ska ombildas till en ny myndighet mot olyckor och kriser. Regeringen har beslutat att inrätta en sådan ny myndighet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB (se prop. 2007/08:1, utgiftsområde. 6 och prop. 2007/08:92). MSB kommer att ha

heten,³³ länsstyrelserna, kommunernas räddningstjänst och landstingen, liksom med Sjöräddningssällskapet (SSRS) och SOS-alarm. De två sistnämnda är privaträttsliga subjekt. Samarbetet gäller ofta planering, samordning och övning, men kan också avse pågående räddningstjänst eller sjuktransport. Ett särskilt samverkansavtal har ingåtts mellan Kustbevakningen och SSRS.

I fråga om beredskap för allvarliga påfrestningar på samhället i fredstid samverkar Kustbevakningen, om än inte i en operativ mening, särskilt med Krisberedskapsmyndigheten.

Inom ramen för miljöövervakningen, miljöskyddsverksamheten och miljöräddningstjänsten, är samverkansparterna främst Naturvårdsverket, den kommunala räddningstjänsten och Statens räddningsverk samt, till viss del, länsstyrelser och Försvarmakten. Mellan Kustbevakningen och vissa kommuner har träffats avtal angående den kommunala räddningstjänstens medverkan vid miljöräddningsinsatser. Ett sådant exempel är det samverkansavtal som ingåtts mellan Kustbevakningen region Väst och Räddningstjänsten i Jönköpings kommun om den kommunala räddningstjänstens medverkan vid miljöräddningsinsatser i Vättern.³⁴

Kustbevakningen deltar tillsammans med bl.a. Migrationsverket, Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket och Kriminalvårdens Transporttjänst i ett samarbetsforum avseende i första hand asylfrågor, SAMSYN. Inom SAMSYN informerar myndigheterna varandra om aktuella frågor inom sina respektive verksamhetsområden och diskuterar bl.a. analyser och prognoser, problem med verkställighet samt lagstiftningsfrågor.

Vidare kan nämnas att Kustbevakningen och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) samverkar bl.a. avseende meteorologiska observationer, oceanografiska mätningar, analyser av oceanografiska förhållanden och prognoser samt flyg- och fartygstjänster.³⁵

sammanhållande och stödjande uppgifter före, under och efter en kris eller olycka. Den nya myndigheten inrättas den 1 januari 2009.

³³ Se föregående not angående myndigheten.

³⁴ Kustbevakningen, Regionledning Väst, dnr 36-663/06.

³⁵ Kustbevakningen, dnr 21-944/00.

5.3 Internationell samverkan

5.3.1 Allmänt om samverkan

Som tidigare redovisats (se avsnitt 3.3) ingår det i Kustbevakningens uppgifter att följa den internationella utvecklingen inom verksamhetsområdet och att medverka i internationellt samarbete för att utveckla gränskontroll, brottsbekämpning till sjöss, miljöskydd till sjöss och annan sjöövervakning. Kustbevakningen ska vidare samverka med andra myndigheter för att främja svenskt deltagande i internationellt samarbete inom sitt verksamhetsområde.³⁶

Kustbevakningens internationella, direkt operativa, samarbete har bl.a. till syfte att säkerställa ändamålsenliga operativa förberedelser i form av planer, larmrutiner, ledningsstrukturer etc. samt att genom övningar och seminarier vidmakthålla och stärka den gemensamma, operativa förmågan. Utvecklingen går, som vi tidigare har konstaterat, alltmer mot gränsöverskridande operativt samarbete.

I det följande redovisas i korthet delar av det internationella samarbete som förekommer inom området för sjöövervakning.

5.3.2 Baltic Sea Region Border Control Cooperation

En viktig del av den internationella samverkan inom området för sjöövervakning för civila ändamål sker numera inom ramen för gränsbevakningssamarbetet Baltic Sea Region Border Control Cooperation (BSRBCC) som bildades år 1997. Genom BSRBCC bedrivs ett aktivt, operativt inriktat, samarbete mellan gränsbevakande och brottsbekämpande myndigheter i Östersjöregionen. Samtliga Östersjöstater samt Norge är medlemmar och Island har observationsstatus.³⁷ Samarbetet syftar bl.a. till att begränsa illegal invandring och att bekämpa narkotikasmuggling, miljöbrott och annan gränsöverskridande brottslighet. Samarbetet är i första hand inriktat på Östersjöområdet, men omfattar också andra delar av Europa.

Kustbevakningen deltar i den verkställande kommittén och det rådgivande sekretariatet (Baltic Sea Region Border Control Cooperation Conference, BSRBCCC). I kommittén ingår en representant från varje land medan sekretariatet består av en representant från det förra ordförandelandet, en från det aktuella ordförandelandet

³⁶ 15 § förordningen (2007:853) med instruktion för Kustbevakningen.

³⁷ Förutom Sverige består BSRBCC av gräns- och kustbevakningsmyndigheterna i Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Norge, Polen, Ryssland och Tyskland.

och en från nästa ordförandeland. Från och med den 1 juli 2007 innehar Sverige ordförandeposten under 1,5 års tid.

Kustbevakningens internationella kontaktpunkt för de länder som ingår i samarbetet är International Coordination Centre (ICC Sweden) vid ledningscentralen i Region Syd (Karlskrona).

Finska Gränsbevakningsväsendet administrerar inom ramen för samarbetet en särskild databas – CoastNet – som bl.a. innehåller underrättelser avseende fartyg.

Kustbevakningen deltar både i operationer och expertutbyte inom ramen för BSRBCC och i arbetet med Monthly Situation Reports (MSR). Kustbevakningen inhämtar information från Tullverket och polisen om intressanta företeelser under den aktuella månaden. Uppgifterna sammanställs och kompletteras med den information som Kustbevakningen inhämtat på egen hand. Månadsrapporterna utbyts med övriga länder inom BSRBCC. Huvudsyftet med rapporterna är att kontinuerligt följa och kartlägga den internationella kriminaliteten, att upptäcka fler brott och att konkretisera eventuella brottsmisstankar.

5.3.3 Östersjösamarbetet

Kustbevakningen deltar aktivt i Task Force on Organised Crime in the Baltic Sea Region (Aktionsgruppen för gränsöverskridande brottslighet i Östersjöregionen). Aktionsgruppen inrättades år 1996 av statsministrarna i Östersjöområdet. Gruppens främsta uppgift är att planera och fullfölja de elva ländernas³⁸ gemensamma arbete för att bekämpa organiserad brottslighet, bl.a. genom att främja informationsutbytet och samarbetet gällande rättsliga frågor, utbildning och forskning.

Utöver Kustbevakningen deltar också åklagarväsendet, polisväsendet och tullväsendet i arbetet.

Arbetet bedrivs främst genom den s.k. operativa kommittén (OPC) och ett antal nätverk som knutits till denna. Kustbevakningen har deltagit både i OPC-arbetet och i bl.a. nätverket gällande miljöbrott. I den sistnämnda har arbetet bl.a. bestått i att förbättra kunskaperna och gemensamma mål kring arbetet med oljeutsläppsutredningar och s.k. CITES-brott.³⁹

³⁸ Sverige, Norge, Danmark, Island, Finland, Tyskland, Polen, Ryssland, Estland, Lettland och Litauen.

³⁹ CITES är förkortning för Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. CITES-konventionen, som behandlar all handel med hotade arter av vilda

En annan arbetsgrupp inom OPC som berör Kustbevakningen är den s.k. Crossfire. Arbetsgruppen har riktat in sig på vapensmuggling från Balkan till Nordeuropa, som sker via turistbussar. Förutom Sverige deltar Danmark, Estland, Tyskland, Litauen, Norge, Ryssland och Slovenien. Samverkan sker mellan ländernas polisväsende, tullväsende, gränsbevakning, kustbevakning och deras motsvarigheter i andra länder samt Europol.

5.3.4 Samarbetet inom EU

Kustbevakningens internationella arbete har till stor del sin grund i samarbetet inom EU. De olika verksamhetsområden som berörs av detta samarbete tenderar också att öka.

Den beskrivning vi lämnar i detta avsnitt är inte uttömmande, men behandlar de för Kustbevakningen viktigaste och mest aktuella samarbetsorganen och samarbetsformerna.

Schengensamarbetet

I Schengenavtalet uttalar staterna sin avsikt att avskaffa personkontroller vid de gemensamma gränserna. Avtalet innehåller bestämmelser om åtgärder som på kort och på lång sikt ska främja den fria rörligheten för personer mellan Schengenstaterna.

Schengenkonventionen⁴⁰ innehåller bestämmelser om praktiska åtgärder för att fullt ut uppnå Schengenavtalets syfte. Bestämmelserna gäller bl.a. polissamarbete och rättsligt samarbete, dataskydd, samarbete om narkotikabekämpning, harmoniserad viseringspolitik och enhetliga yttre gränskontroller. För Schengenländerna innebär samarbetet att land- och sjögränser till övriga Schengenländer försvinner. I december 2007 utvidgades Schengenområdet med nio nya länder, varav flera finns i Östersjöområdet.⁴¹ Detta innebär beträffande den reguljära färjetrafiken mellan Sverige och de nya Schengenländerna att några uppgifter gällande personer ombord inte längre behöver lämnas. Tidigare gjordes anmälan till SMC, som också kontrollerade uppgifterna (se avsnitt 7.6.4). För handelsfartyg, men däremot

djur och växter, antogs i Washington den 3 mars 1973. Kompletterande bestämmelser antogs i Bonn den 22 juni 1979. Konventionen trädde i kraft gentemot Sverige den 1 juli 1975.

⁴⁰ Se prop. 1997/98:42.

⁴¹ Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Slovenien och Malta.

inte fritidsbåtar, kvarstår emellertid uppgiftsskyldigheten och Kustbevakningen genomför kontroller av vilka personer som finns ombord.

En viktig del i samarbetet utgörs av Schengen Information System, SIS, som presenteras i avsnitt 6.7.1.

Frontex

Det operativa samarbetet mellan medlemsstaterna när det gäller förvaltningen av de yttre gränserna samordnas av Europeiska byrån för förvaltningen av det operativa samarbetet vid EU:s medlemsstaters yttre gränser (Frontex).⁴² Frontex bistår också medlemsstaterna med utbildning av nationell gränsbevakningspersonal, fastställer gemensamma utbildningsnormer, genomför riskanalyser, följer upp forskning av betydelse för kontrollen och övervakningen av de yttre gränserna, hjälper medlemsstaterna i situationer som kräver tekniskt och operativt bistånd vid de yttre gränserna samt erbjuder dessa tekniskt stöd till gemensamma insatser för att återsända personer.

Kustbevakningen deltar i förmötena i Frontex.

Sedan Frontex inrättades har byrån bl.a. samordnat ett antal gemensamma operationer vid de yttre gränserna. Erfarenheterna från dessa gemensamma operationer har visat att det finns ett stort behov av att fastställa gemensamma regler för gränskontrollanter från en medlemsstat som vid en gemensam operation agerar på en annan medlemsstats territorium.

I juli 2006 presenterade Frontex en genomförandestudie och framhöll behovet av ett permanent kustbevakningsnätverk för EU:s södra gränser. Genom att inrätta regionala ledningscentraler, som förses med personal och utrustning från medlemsstaterna men samordnas av Frontex, skulle kontrollerna kunna förstärkas. Förslaget innebär att de södra yttre sjögränserna delas in i ett antal patrulleringszoner som omfattar Kanarieöarna, västra, centrala respektive östra Medelhavet.

I maj 2007 inleddes ett projekt, Europeiska nätverket för kustbevakning, för att säkerställa samordning av medlemsstaternas bevakningsverksamhet. Avsikten är att deltagande stater ska ges utökade mandat och kunna bedriva en effektiv systematisk patrullering i

⁴² Europeiska byrån för förvaltningen av det operativa samarbetet vid Europeiska unionens medlemsstaters yttre gränser inrättades genom rådets förordning (EG) nr 2007/2004 av den 26 oktober 2004.

områdena. Det europeiska gränsbevakningssystemet ska enligt rapporten i ett första skede inriktas på synergieffekter av att koppla samman de nationella bevakningssystem som finns vid EU:s södra yttre sjögränser. I ett andra skede är avsikten att ett sådant system ska ersätta de nationella systemen för bevakning av land- och sjögränserna. Systemet ska också bl.a. inbegripa en kombination av radar- och satellitbevakning på europeisk nivå.⁴³

För att förstärka Frontex ansågs det vidare vara nödvändigt att skapa möjlighet att sätta in grupper för snabba ingripanden för att bistå de nationella gränskontrollmyndigheterna.

Rabit

Genom en EG-förordning, som antogs sommaren 2007, inrättades ett system för att upprätta snabba gränsinsatsenheter, Rabit (Rapid Border Intervention Teams).⁴⁴ Genomförandet av förordningen kräver att medlemsstaterna upprättar en förteckning över nationella experter, som under en begränsad tid snabbt kan sättas in för att bistå med operativt stöd till en medlemsstat som begär detta och som står inför en akut och exceptionellt pressande situation, t.ex. när ett stort antal tredjelandsmedborgare anländer till platser vid de yttre gränserna. De tjänstemän som har utsetts agerar i den nationella myndighetens tjänst och bär sin egen uniform, kompletterad med en blå armbindel som tecken på att de deltar i en gemensam insats. Lönen betalas av den nationella myndigheten, men merkostnader ersätts av Frontex. När tjänstemännen agerar som medlemmar av snabbinsatsstyrkan ska de emellertid enbart ta instruktioner från den stat som insatsen görs i. Under vissa förhållanden får tjänstevapen bäras.⁴⁵

Community Fisheries Control Agency och den gemensamma fiskeripolitiken

Fiskeripolitiken är ett av EU:s gemensamma politikområden. För att koordinera det operativa samarbetet mellan länderna har EU in-

⁴³ Europeiska unionens råd, 2818:e mötet i rådet för Rättsliga och inrikes frågor, C/07/194.

⁴⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 863/2007 av den 11 juli 2007 om inrättande av en mekanism för upprättande av snabba gränsinsatsenheter och om ändring av rådets förordning (EG) nr 2007/2004 vad beträffar den mekanismen och regleringen av gästande tjänstemäns uppgifter och befogenheter.

⁴⁵ A. förordning, artikel 6.

rättat en byrå för fiskerikontroll, Community Fisheries Control Agency (CFCA). EU:s fiskeripolitik har avgörande betydelse för utvecklingen av svenska fiskeresurser och den svenska fiskerinäringens verksamhet. Förändringar i den årliga TAC-förordningen (total fångstkvot) har stor påverkan på det nationella fisket och fiskerikontrollen samt utformningen av gemensamma kontrollplaner.

Inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken ges medlemsstaterna i vissa fall rätt att genomföra inspektioner på fiskefartyg i sådant vatten som ligger utanför det egna territoriet men som ingår i gemenskapens vatten.⁴⁶ Under år 2006 antog Kommissionen en förordning, som föreskriver att medlemsstaternas samarbete kring inspektioner ska utvidgas⁴⁷. En ny form av samarbete skapas mellan medlemsstaterna genom införandet av gemenskapsinspektörer och inspektionsmedel som kan anlitas för särskilda kontroll- och inspektionsprogram. Gemenskapsinspektörerna (både svenska och utländska) har med stöd av den nya förordningen rätt att utföra fiskerikontroller i de olika medlemsstaternas ekonomiska zoner och territorialhav. De har då också vissa befogenheter.⁴⁸ Kommissionen har antagit en förteckning över gemenskapsinspektörer, inspektionsfartyg, inspektionsflygplan och andra inspektionsmedel som har rätt att genomföra inspektioner inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken.⁴⁹

Fiskeriövervakning bedrivs också till följd av att Sverige, som medlemsstat i EU, är bunden av den s.k. NEAFC-konventionen. Den avhandlar hur fisket ska regleras inom ett område i Nordostatlanten (se avsnitten 3.3, 7.7.2 och 8.7). Till följd av konventionsåtagandena ska avtalslutande parter, vilkas fiskefartyg fiskar i området, med vissa intervall genomföra fiskeriövervakning i konventionsområdet. Sverige har visst fiske i det område som omfattas av NEAFC-konventionen och genomför därför genom Kustbevakningen periodvis övervakning i området.

⁴⁶ Rådets förordning (EG) nr 2371/2002 av den 20 december 2002 om bevarande och hållbart utnyttjande av fiskeresurserna inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken, artikel 28.3.

⁴⁷ Kommissionens förordning (EG) nr 1042/2006 om fastställande av närmare bestämmelser för tillämpning av artikel 28.3-4 i rådets förordning (EG) nr 2371/2002 om bevarande och hållbart utnyttjande av fiskeresurserna inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken.

⁴⁸ A. förordning, artikel 8.

⁴⁹ Kommissionens beslut av den 9 januari 2007 om antagande av en förteckning över gemenskapsinspektörer och inspektionsmedel enligt artikel 28.4 i rådets förordning (EG) nr 2371/2002 om bevarande och hållbart utnyttjande av fiskeresurserna inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken (2007/166/EG).

EMSA

Under år 2002 inrättades den Europeiska sjösäkerhetsbyrån, EMSA, med huvudsaklig uppgift att arbeta för att passagerar- och gods-transporter till sjöss inom EU utförs på ett säkert sätt. EMSA ska bidra till att minska risken för sjöolyckor, förorening av haven och förluster av människoliv till sjöss. Vidare åligger det EMSA att ge kommissionen allmän teknisk och vetenskaplig rådgivning i fråga om sjösäkerhet. EMSA ska också aktivt stödja medlemsstaterna i deras arbete med bekämpning av utsläpp till sjöss. EMSA förfogar över särskilda oljesaneringsfartyg och stödjer bl.a. medlemsstaterna genom att tillhandahålla satellitbilder för miljöövervakning.

Byrån har bl.a. inrättat SafeSeaNet, som är ett system för övervakning av fartyg som transporterar farlig last samt CleanSeaNet. Det sistnämnda är ett system med satellitbilder som gör det möjligt att mycket snabbt förvarna en medlemsstat om utsläpp nära dess kust.

Visst annat samarbete inom EU

Kustbevakningen har under åren 2006–2007 deltagit i ett EU-projekt med inriktningen ”farligt gods i Östersjöområdet”, Dangerous Goods in the Baltic Sea Region (DaGoB). Syftet med projektet var att kartlägga, utforska och i förlängningen kunna föreslå förbättringar i transportkedjan avseende farligt gods.

Länderna runt Nordsjön och Östersjön samt inom EU har ett omfattande miljöskyddssamarbete i syfte att gemensamt flygövervaka sjötrafiken och att kunna samverka vid stora olje- eller kemikalieolyckor. Samarbetet beskrivs närmare nedan.

Kustbevakningen deltar i ett särskilt samarbetsorgan för EU-medlemsstaternas tullmyndigheter (Marinfo).

Vidare har Kustbevakningen inlett ett samarbete med EU:s organisation för polissamarbete, Europol. De närmare formerna för samarbetet är ännu inte fastlagda, men håller på att utarbetas i samarbete med Rikspolisstyrelsen. Kustbevakningen deltar vidare i arbetet med att förbättra Europol Information System. Eftersom vissa rättsliga problem uppmärksammats vid tolkningen av Europolkonvention bedrivs för närvarande inget aktivt samarbete.

5.3.5 Helsingforskonventionen, Bonnavalet och Köpenhamnsavtalet

Karaktäristiskt för det marina miljöskyddsarbetet är att det till stora delar bedrivs genom internationellt samarbete och regleras genom ett antal konventioner och andra överenskommelser.

Det direkt operativa internationella samarbetet sker inom ramen för Helsingforskonventionen, Bonnavalet och Köpenhamnsavtalet.

Helsingforskonventionen är en regional miljöskyddskonvention för Östersjöområdet, inklusive Kattegatt.⁵⁰ Länderna i Östersjöområdet (Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Polen, Sverige, Tyskland och Ryska Federationen) samt EU är konventionsparter. Det styrande och verkställande organet är Helsingforskommissionen, även kallad HELCOM. Samarbetet syftar till att återställa miljön i Östersjöområdet och att bevara den ekologiska balansen.

Sedan början på 1970-talet finns det ett avtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om att gemensamt bekämpa föroreningar av havet, det s.k. *Köpenhamnsavtalet*. Genom avtalet förbinder sig de nordiska länderna att samverka för att skydda havsmiljön när den är hotad – oavsett vilket land hotet berör. Varje land övervakar sitt vattenområde. Beredskapen ska emellertid genom samarbetet fungera så att överträdelser av gällande utsläppsbestämmelser kan förebyggas och upptäckas tidigt. Samarbetet omfattar övervakning, undersökning, rapportering, säkring av bevismedel, bekämpning, bistånd vid bekämpning och allmänt informationsutbyte. Ett viktigt inslag är direktkontakten mellan ländernas behöriga myndigheter.⁵¹

Sverige deltar också genom *Bonnavalet* i samarbetet angående bekämpning av miljöföroreningar i samband med olyckor. Med stöd av Bonnavalet samarbetar Belgien, Danmark, Frankrike, Tyskland, Nederländerna, Norge, Storbritannien, Sverige och EU vid händelser som leder till olje- eller kemikalieförorening i Nordsjön. Det internationella samarbetet består bl.a. i regler och rutiner för samordnad flygövervakning och för dokumentation och bevissäkring mot fartyg som bryter mot gällande utsläppsregler. Avtalet omfattar också större oljeutsläpp från oljeplattformar till havs. Länderna har ett ömsesidigt varningssystem samt rutiner för samordnade bekämpningsinsatser vid större olyckor och illegala utsläpp.

⁵⁰ Konventionen om skydd av Östersjöområdets marina miljö signerades år 1974 av länderna runt Östersjön. En ny konvention signerades år 1992 av samma länder samt av EG (numera EU).

⁵¹ För mer detaljerad information, se <http://www.copenhagenagreement.org>.

5.3.6 Viss övrig internationell samverkan

Kustbevakningen samverkar också kontinuerligt inom ramen för bl.a. Interpol, FN:s sjöfartsorgan International Maritime Organization (IMO) och inom Arktiska rådet. Årligen anordnas t.ex. möten i Arktiska rådet rörande bl.a. oljeolyckor i arktisk marin miljö.

Sedan år 2004 tillämpas en operativ plan för bl.a. samordnad planering av flygövervakningen i sydvästra Östersjön (SWEDENGER-planen) mellan Sverige, Danmark och Tyskland. För att beivra och avslöja illegala oljeutsläpp genomförs miljöövervakningsoperationer med deltagande av ledningsresurser, fartyg och flygplan från de länder som är ansvariga för respektive område. En liknande samplanering av flygövervakningen sker sedan flera år i Skagerackområdet mellan Sverige, Danmark och Norge. Kustbevakningen samarbetar dessutom med Finland i satellitövervakning av norra Östersjön och med Danmark och Polen vad gäller de södra delarna.

Kustbevakningen deltar vidare i de av EMSA22 anordnade aktiviteterna rörande oljeskyddsberedskap samt har medverkat i genomförandet av ett antal SIDA-finansierade utbildningar i samma ämne. För att bibehålla och utveckla förmågan till operativt samarbete vid olyckor hålls regelbundna möten och övningar.

Ett särskilt samarbete avseende transporter av förpackat farligt gods bedrivs inom ramen för Östersjöavtalet.⁵² Med stöd av avtalet hålls årliga möten och genomförs bl.a. gemensamma inspektionsveckor. Avtalet omfattar Danmark, Finland, Tyskland, Sverige, Estland, Lettland, Litauen och Polen.

Nordiska kustbevakningskonferenser äger rum årligen. Deltagande länder utbyter information och orienterar varandra om viktiga förändringar i lagstiftning och verksamhet.

⁵² Memorandum of Understanding for the Transport of Dangerous Goods on Ro-Ro Ships in the Baltic.

6 Informationsutbyte

6.1 Inledning

Kustbevakningen samarbetar ofta med andra brottsbekämpande myndigheter och myndigheter med kontroll- och tillsynsuppgifter. Utbyte av information är en viktig del i detta samarbete och en förutsättning för att samverkan ska fungera väl. Informationsutbytet sker till stor del informellt, men också inom ramen för författningsreglerade skyldigheter eller möjligheter att bistå andra myndigheter.

I detta avsnitt beskriver vi översiktligt informationsutbyte i allmänhet (avsnitt 6.2). Innan vi går närmare in på informationsutbytet beskriver vi kort regleringen av sekretess och informationsutbyte (avsnitt 6.3) och av personuppgiftsbehandling inom Kustbevakningen (avsnitt 6.4). Sedan beskriver vi Kustbevakningens information *till* andra brottsbekämpande myndigheter (avsnitt 6.5) och till andra tillsynsmyndigheter (avsnitt 6.6). Därefter behandlar vi Kustbevakningens information *från* andra myndigheter i den brottsbekämpande verksamheten (avsnitt 6.7) respektive kontroll- och tillsynsverksamheten (avsnitt 6.8). Sist finns några avslutande anmärkningar (avsnitt 6.9).

Beskrivningen av informationsutbytet är inte uttömmande. Vi fokuserar dels på Kustbevakningens författningsskyldighet att lämna information till andra myndigheter, dels på Kustbevakningens tillgång till registeruppgifter och till annan information som är särskilt viktig för huvuduppgiften att bedriva sjöövervakning.

I avsnittet behandlas inte heller det informationsutbyte som äger rum inom ramen för en enskild förundersökning, exempelvis den kontinuerliga kontakten mellan åklagaren och den som biträder åklagaren i förundersökningen, eftersom detta regleras i rättegångsbalken och andra författningar om förundersökning.

6.2 Allmänt om informationsutbytet

Kustbevakningen är, i likhet med andra brottsbekämpande myndigheter, i stort behov av att kunna ta emot och utbyta upplysningar med andra sådana myndigheter, för att på ett effektivt sätt bekämpa brott. Det kan röra sig om allt från allmänna uppgifter om brottsutvecklingen och om olika metoder för att begå respektive bekämpa brott eller underrättelseinformation till konkreta uppgifter om brott och misstänkta personer.

Även kontroll- och tillsynsuppgifter kan kräva att information utbyts. Det kan exempelvis röra sig om information om vilka kontrollmetoder som är effektiva, hur kontrollobjekten ska väljas ut och hur resultatet av kontrollerna ska redovisas och användas.

I dag finns ett brett utbyte av information mellan Kustbevakningen och dess samarbetsmyndigheter såväl när det gäller brottsbekämpning som tillsyn. Eftersom myndigheterna bl.a. av effektivitets- och resursskäl samarbetar allt oftare och i större omfattning ökar kraven på ett väl fungerande utbyte av information.

När information ska utbytas mellan myndigheter måste hänsyn också tas till om – och i så fall i vilken utsträckning – sekretess gäller för de aktuella uppgifterna. Om informationen behandlas automatiserat i databaser eller register, måste hänsyn dessutom tas till lagstiftningen om behandling av personuppgifter. Bestämmelser i såväl sekretesslagen (1980:100) som personuppgiftslagen (1998:204)¹ och myndighetsspecifika registerförfattningar kan således innebära hinder mot ett fritt informationsutbyte.

Att möjligheterna att lämna uppgifter påverkas av lagstiftningen om behandling av personuppgifter beror givetvis på att många uppgifter som de brottsbekämpande myndigheterna har anledning att utbyta är personuppgifter som helt eller delvis behandlas automatiserat i databaser eller register. De grundläggande bestämmelserna om automatiserad behandling av personuppgifter finns i person-

¹ Personuppgiftslagen bygger på Europaparlamentets och rådets direktiv 94/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (dataskyddsdirektivet). Inom Europarådet har en konvention om skydd för personuppgifter, dataskyddskonventionen, utarbetats. Samtliga medlemsstater i EU har ratificerat konventionen. Konventionens innehåll kan ses som en precisering av skyddet för enskilda vid användning av automatisk databehandling enligt artikel 8 i Europakonventionen. Syftet är att säkerställa den enskildes rätt till personlig integritet i samband med behandling av personuppgifter och att förbättra förutsättningarna för ett fritt informationsflöde över gränserna. Till dataskyddskonventionen finns numera också ett tilläggsprotokoll som bl.a. reglerar överföring av personuppgifter mellan länder (ratificerat av Sverige den 8 november 2001). Internationella riktlinjer för integritetsskydd har även utarbetats inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD).

uppgiftslagen. Vid sidan av personuppgiftslagen finns dessutom särskild lagstiftning som är tillämplig på registerföring och databashantering hos bl.a. statliga myndigheter (s.k. registerförfattningar). Sådana författningar är ofta mer detaljerade än personuppgiftslagen och kan såväl inskränka som utvidga ramarna för vilka uppgifter som får behandlas samt till vilka och på vilket sätt uppgifterna får lämnas ut.² Vissa registerförfattningar innehåller särskilda sekretessbrytande bestämmelser. Om det inte finns några sådana bestämmelser aktualiseras sekretesslagen, eftersom det är bestämmelserna i den lagen som normalt ligger till grund för prövningen av om en uppgift får lämnas ut eller inte.

Sekretesslagen reglerar inte formen för utlämnande. Det är emellertid inte ovanligt att registerförfattningar innehåller restriktioner när det gäller utlämnande på medium för automatiserad behandling, t.ex. filöverföring, e-post eller genom direktåtkomst³.

6.3 Sekretesslagen

6.3.1 Prövningen i det enskilda fallet

Sekretesslagen innehåller bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar. Grundprincipen är att om det råder sekretess för uppgifter gäller sekretessen även mellan myndigheter. Myndigheterna prövar frågan om utlämnande av uppgifter är tillåtet eller inte med stöd av sekretessregleringen.

Enligt 15 kap. 5 § sekretesslagen ska en myndighet på begäran av en annan myndighet lämna uppgifter som den förfogar över, i den mån hinder inte möter på grund av sekretess eller av hänsyn till arbetets behöriga gång. Denna regel kan ses som en precisering av den allmänna skyldigheten att samverka och att lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten.⁴

I förhållandet mellan myndigheter är således huvudregeln att information både får och i viss utsträckning också ska utbytas, sam-

² En utförlig beskrivning av den övergripande rättsliga regleringen finns bl.a. i SOU 2005:117 och SOU 2002:113.

³ Med direktåtkomst avses att en myndighet har direkt tillgång till någon annan myndighets register eller databaser och på egen hand kan söka efter information. Detta innebär att den som är ansvarig för registret eller databasen inte har inflytande över i vilken omfattning och när informationen används.

⁴ Se bl.a. 6 § förvaltningslagen (1986:223), 3 § polislagen (1984:387) och 6 kap. 8 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

tidigt som sekretesslagens regler begränsar de faktiska möjligheterna till informationsutbyte.

6.3.2 Sekretess i den brottsbekämpande verksamheten

I 5 kap. 1 § sekretesslagen finns regler till skydd för det allmännas brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet. Sekretessen gäller bl.a. för anmälan om brott och i förundersökningar. Den gäller också i Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Sekretessen gäller om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. I de fall där Kustbevakningen får uppgifter med sådan sekretess från en annan myndighet gäller sekretessen också hos Kustbevakningen och vice versa.

I 9 kap. 17 § sekretesslagen finns en regel som skyddar enskildas personliga och ekonomiska förhållanden i bl.a. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning och vid användning av tvångsmedel. Sekretessen gäller också bl.a. i Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Sekretess gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider skada eller men. Sekretess enligt denna bestämmelse överförs normalt inte till andra myndigheter, men de brottsbekämpande myndigheterna har i allt väsentligt samma sekretessreglering till skydd för enskilda.

6.3.3 Sekretess i kontroll- och tillsynsverksamheten

De i detta sammanhang viktigaste sekretessbestämmelserna i Kustbevakningens kontroll- och tillsynsverksamhet är följande.

Enligt 4 kap. 1 § sekretesslagen gäller sekretess för uppgift som rör planläggning eller annan förberedelse för inspektion i den mån det kan antas att syftet med granskningsverksamheten motverkas om uppgiften röjs.

Vidare kan sekretess gälla i Kustbevakningens tillsynsverksamhet för bl.a. uppgifter om en enskilds affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgifterna röjs (8 kap. 6 § sekretesslagen och 2 § sekretessförordningen). Vilka närmare uppgifter som omfattas av sistnämnda sekretess anges i en bilaga till

förordningen och omfattar bl.a. fisketillsyn (p 28), tillsyn enligt fartygssäkerhetslagen eller fartygssäkerhetsförordningen (p 42), tillsyn enligt kontinentalsockellagen (p 43), tillsyn enligt tullagen (p 54), tillsyn enligt lagen om transport av farligt gods (p 56), tillsyn enligt vattenföreningenslagen (p 93) och undersökning av olyckor (p 110).

Sekretess vid sjöförklaringar och sjöolyckor som ska undersökas enligt lagen (1990:712) om undersökning av olyckor regleras i 8 kap. 16 § sekretesslagen. På begäran av fartygets befälhavare eller redare kan sekretess gälla för uppgift som angår sammanstötningen eller tillbudet och härrör från det fartyg som ärendet avser. Bestämmelsen skyddar främst enskilda ekonomiska förhållanden.

Vid gränskontroll kan vidare bl.a. sekretessbestämmelserna i 9 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen aktualiseras. Enligt dessa paragrafer gäller sekretess för uppgifter om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden i ett särskilt ärende om kontroll i fråga om tull samt i annan verksamhet som avser tullkontroll.

I bl.a. verksamhet för kontroll över utläningar gäller sekretess med stöd av 7 kap. 14 § andra stycket sekretesslagen för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Sekretessen gäller även hos myndighet som lämnar biträde i sådan verksamhet.

Vid fartygssäkerhetstillsyn med stöd av 5 kap. fartygssäkerhetslagen gäller sekretess hos Sjöfartsverket för anmälan eller annan utsaga av enskild, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider men om uppgiften röjs (7 kap. 43 § sekretesslagen).

Enligt 10 kap. 1 § sekretesslagen gäller sekretess för uppgifter om utrotningshotade djur- eller växtarter om det kan antas att strävandena att bevara arten inom landet eller del därav motverkas om uppgiften röjs (s.k. CITES-sekretess).

Överföring av tillsynssekretess regleras i 13 kap. 1 § sekretesslagen. I de fall där Kustbevakningen i sin tillsynsverksamhet får del av sekretessbelagda uppgifter från en annan myndighet gäller sekretessen också hos Kustbevakningen.

Efter en skadeprövning i det enskilda fallet, vilken görs med stöd av tillämplig sekretessregel, kan alltså en uppgift visa sig vara sekretessbelagd. En sekretessbelagd uppgift hos en myndighet får inte röjas för en annan myndighet i andra fall än som anges i sekretesslagen eller i lag eller förordning till vilken den lagen hänvisar (1 kap. 3 §

första stycket sekretesslagen). Vissa sådana undantag från reglerna om sekretess redovisas i det följande.

6.3.4 Sekretessbrytande bestämmelser

Flera viktiga undantag från reglerna om sekretess, s.k. sekretessbrytande bestämmelser, har införts i sekretesslagen för att underlätta samarbetet mellan myndigheterna.

När det gäller myndigheters skyldighet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter om brott har reglerna i 1 kap. 5 § samt 14 kap. 1–3 §§ sekretesslagen störst betydelse.

Enligt 1 kap. 5 § sekretesslagen hindrar inte sekretess att en uppgift lämnas ut, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (s.k. nödvändigt uppgiftslämnande). I propositionen till sekretesslagen anges att det är uppenbart att sekretess inte får innebära att de offentliga funktionärerna hindras att fullgöra sina egna uppgifter (prop. 1979/80:2, del A, s. 122). Även meddelanden till en annan myndighet kan ingå som ett från verksamheten i övrigt oskiljaktigt moment. En myndighet kan t.ex. se sig tvungen att delge en annan myndighet hemlig information till grund för ett remissyttrande. I särskilda fall kan det vidare vara nödvändigt för en tjänsteman att vända sig till en utomstående expert och att därvid upplysa om hemliga omständigheter.

Bestämmelsen om nödvändigt uppgiftslämnande ska tillämpas restriktivt (a. prop. s. 465). Enbart om detta är nödvändigt för verksamheten hos den myndighet som har uppgiften och för att denna ska kunna fullgöra en uppgift får sekretessen efterges. Den mottagande myndighetens behov saknar alltså betydelse vid denna prövning.

Bestämmelsen har praktisk betydelse framför allt för polisen när den begär information eller hjälp av en annan myndighet. För att den andra myndigheten ska kunna bistå polisen på ett ändamålsenligt sätt måste polisen ofta lämna ut uppgifter som omfattas av sekretess, t.ex. uppgift om brottsmisstanke. Motsvarande gäller för Kustbevakningen i dess brottsbekämpande verksamhet. En annan situation där det kan vara nödvändigt att i den brottsbekämpande verksamheten lämna ut hemliga uppgifter är i samband med att någon varnas för att denne riskerar att utsättas för ett konkret brott (SOU 1999:53 s. 143).

Enligt 14 kap. 1 § sekretesslagen, som reglerar uppgiftsskyldighet, hindrar sekretess inte att en uppgift lämnas till riksdagen eller rege-

ringen eller att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. En föreskrift som mera allmänt ålägger myndigheter att samarbeta (t.ex. 3 § polislagen) anses däremot inte innebära en uppgiftsskyldighet i bestämmelsens mening. Detsamma gäller myndigheternas allmänna samverkansskyldighet enligt 6 § förvaltningslagen (1986:223).

Enligt 9 § lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP), ska åtgärder som vidtagits med stöd av 2–4 §§ lagen skyndsamt anmälas till polismyndighet. Denna anmälingsskyldighet till polisen, får anses vara en sådan skyldighet som anges i 14 kap. 1 § sekretesslagen. Inom tillsynsverksamheten föreskrivs uppgiftsskyldighet för Kustbevakningen bl.a. i 5 kap. 18 § fartygssäkerhetslagen och 7 § förordningen (2004:283) om sjöfartsskydd (se avsnitt 6.6.1).

Andra uppgifter som angår misstanke om brott kan som regel lämnas till polis och åklagare med stöd av 14 kap. 2 § sekretesslagen. Bestämmelsen har tillkommit bl.a. för att det ska vara enklare för myndigheter att anmäla brott och för att underlätta förundersökning i brottmål. I paragrafens fjärde stycke finns en generell regel enligt vilken uppgifter om brottsmisstankar under vissa förutsättningar får lämnas. Den första förutsättningen är att det är fråga om en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott. Uppgift om förestående brott kan alltså inte lämnas med stöd av denna paragraf och bestämmelsen är inte heller tillämplig i underrättelseverksamhet (SOU 1999:53 s. 122 och 132). Vidare krävs att uppgiften lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet. Slutligen krävs att fängelse är föreskrivet för brottet och att detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

Möjligheten att lämna uppgifter är inte begränsad till misstanke om brott som begåtts inom myndighetens eget ansvarsområde (prop. 1983/84:142 s. 30 f.). Det avgörande är att myndigheten i sin verksamhet har fått vetskap om brottet. Frågan om uppgifter ska lämnas ut eller inte är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och någon särskild misstankegrad krävs inte. Däremot krävs en bedömning av brottets svårhetsgrad, eftersom sekretessen inte bryts vid bötesbrott.

Vidare kan uppgifter lämnas ut med stöd av generalklausulen i 14 kap. 3 § första stycket sekretesslagen. Utöver vad som följer av 14 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen framgår av generalklausulen att sekretess inte hindrar att uppgifter lämnas från en myndighet till en annan, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har

företråde framför det intresse som sekretessen ska skydda. I andra stycket har tagits in vissa undantag från generalklausulens tillämpningsområde. Från dessa undantag kan bortses i detta sammanhang.

Syftet med generalklausulen är att sekretesslagen inte ska hindra myndigheterna från att utväxla uppgifter i situationer där intresset av att uppgifterna lämnas ut bör ha företräde framför intresset av att uppgifterna inte lämnas ut. En myndighet kan på eget initiativ lämna uppgifter till en annan myndighet med stöd av generalklausulen.

I underrättelseverksamheten kan uppgifter, om de omfattas av sekretess, utbytas med stöd av generalklausulen i 14 kap. 3 § sekretesslagen. Eftersom det råder viss osäkerhet om hur den bestämmelsen ska tolkas och vilken räckvidd den har kan, som en konsekvens av detta, myndigheterna begränsa uppgiftslämnandet på ett sätt som riskerar att hämma effektiviteten.

Om en myndighet begär att få ut en uppgift kan både bestämmelserna i 14 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen samt generalklausulen, i kombination med 15 kap. 5 § sekretesslagen, innebära en uppgiftsskyldighet för den myndighet som har uppgiften. Av förarbetena framgår att generalklausulen särskilt ger utrymme för informationsutbyte när det är fråga om myndigheter med samma sakliga behörighet, men med skilda lokala kompetensområden, eller myndigheter som har närbesläktade funktioner och som båda har rättslig befogenhet att fordra in de utväxlade uppgifterna (prop. 1979/80:2, del A, s. 326 f.). Även rutinmässigt uppgiftslämnande kan förekomma med stöd av generalklausulen. Lagstiftningen bygger emellertid på att sådant uppgiftslämnande i princip ska vara författningsreglerat. Det är enligt förarbetena endast i undantagsfall som rutinmässigt uppgiftslämnande som inte är författningsreglerat kan anses vara tillräckligt motiverat för att generalklausulen ska anses tillämplig (a. prop. s. 327).

Om sekretessbelagda uppgifter har överlämnats från en myndighet till en annan med stöd av någon av de ovan nämnda sekretessbrytande bestämmelserna, uppkommer frågan om sekretessen för uppgifterna gäller hos den mottagande myndigheten eller om de blir offentliga där. Vissa sekretessregler har utformats så att sekretess gäller för viss uppgift i viss verksamhet eller ärende av visst slag oavsett hos vilken myndighet uppgiften finns (primär sekretess). Ett exempel på detta är regeln i 5 kap. 1 § sekretesslagen om sekretess till skydd för den brottsbekämpande verksamheten. Den sekretessen fortsätter således att gälla hos den mottagande myndigheten. Det motsatta gäller för sekretessen till skydd för enskild i 9 kap. 17 § sekretesslagen. Om uppgifter överförs till en myndighet som inte omfattas av det pri-

mära sekretessområdet följer sekretessen inte med, om inte en kompletterande sekretessregel kan åberopas (sekundär sekretess). Sekundär sekretess gäller framför allt i domstolarna.

6.4 Behandling av personuppgifter inom Kustbevakningen

Kustbevakningen saknade länge lagstiftning som reglerade myndighetens möjligheter att i register och databaser registrera personuppgifter och annan information som behövs för verksamheten. Numera finns emellertid förordningen (2003:188) om behandling av personuppgifter inom Kustbevakningen. Förordningen gäller, utöver personuppgiftslagen, för behandling av personuppgifter i de delar av Kustbevakningens verksamhet som vi utreder.

Enligt förordningen får Kustbevakningen behandla personuppgifter i sin brottsbekämpande verksamhet, om det är nödvändigt för att förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott som Kustbevakningen enligt lag eller förordning har att ingripa mot eller för att utreda sådana brott (4 §). Personuppgifter får också behandlas i den kontroll- och tillsynsverksamhet som Kustbevakningen enligt lag eller förordning har att genomföra, om det är nödvändigt för att inrikta och genomföra verksamheten (5 §). Personuppgifter får vidare behandlas vid Kustbevakningens handläggning av ärenden om vattenföroreningsavgift (6 §) och slutligen om det är nödvändigt för att planera, följa upp eller utvärdera nu nämnda verksamheter (7 §). Uppgifterna behandlas i kustbevakningsdatabasen.

Uppgifterna i kustbevakningsdatabasen rör i huvudsak personer som är misstänkta för brott. För att inrikta och genomföra kontroll- och tillsynsverksamhet får Kustbevakningen i kustbevakningsdatabasen också behandla uppgifter om personer som har anknytning till ett transportmedel eller en verksamhet som omfattas av kontrollen eller tillsynen. Vidare får uppgifter om personer som förekommer i ett ärende om vattenföroreningsavgift behandlas där.

I förordningen regleras också vilka andra myndigheter som kan få åtkomst till uppgifterna i kustbevakningsdatabasen. Rikspolisstyrelsen, polismyndigheterna, Ekobrottsmyndigheten, Tullverket, Skatteverket och Åklagarmyndigheten får ha direktåtkomst till kustbevakningsdatabasen. Uppgifter i databasen får också lämnas ut till dessa myndigheter på medium för automatiserad behandling. Där-

emot innehåller förordningen inga regler om vilka uppgifter som får lämnas ut från databasen på annat sätt än genom direktåtkomst eller annat datoriserat förfarande.⁵ Förordningen innehåller inte heller någon sekretessbrytande bestämmelse.

Förordningen innehåller en uppräknning av vilka uppgifter om enskilda som får behandlas i kustbevakningsdatabasen, t.ex. identitetsuppgifter avseende de registrerade personerna samt omständigheter och händelser i ett ärende (17 §).

Som vi redovisar närmare i avsnitt 13.5 har regleringen av personuppgiftsbehandlingen setts över och arbete pågår med en ny författning på området.

6.5 Kustbevakningens information till andra brottsbekämpande myndigheter

6.5.1 Informationsutbytet i allmänhet

En effektiv brottsbekämpning är, som också konstaterats i andra lagstiftningsärenden, beroende av att stora mängder information kan inhämtas och bearbetas på ett bra sätt (se bl.a. SOU 2005:117 s. 18 och 121 ff.). Brottsligheten följer normalt inte myndighetsgränserna. En myndighet som i sin brottsbekämpande verksamhet får kännedom om brott, som ska utredas av en annan myndighet, förutsätts lämna över dessa uppgifter till berörd myndighet. Ett sådant fortlöpande informationsutbyte sker också i praktiken.

Ett annat viktigt inslag i informationsutbytet är att de brottsbekämpande myndigheterna har tillgång till uppgifter ur register som förs av andra brottsbekämpande myndigheter, eller direktåtkomst till registren. Syftet med detta är att underlätta utredning och lagföring av brott. Vi återkommer till den frågan i avsnitt 6.7.

Utbyte av information kan vidare förkomma inom ramen för den verksamhet som bedrivs gemensamt av myndigheterna inom Maritimt underrättelsecenter, MUC (se avsnitten 5.2.1 och 5.2.3).

Det finns också möjlighet att bedriva internationellt informationsutbyte bl.a. inom ramen för gemensamma utredningsgrupper (se närmare om sådana grupper i avsnitt 11.51).

När Kustbevakningen bedriver övervakning till sjöss överlämnar myndigheten tips och underrättelser om brottslig verksamhet till polisväsendet. Kustbevakningen rapporterar också brott och ord-

⁵ Se vidare SOU 2005:117 s. 136 ff.

ningsstörningar som ligger utanför myndighetens egna befogenheter, t.ex. brott mot utlänningslagen, båtstöld och andra tillgreppsbrott eller konstaterade brister i sjöfartsskyddet.

Kustbevakningen är också s.k. kontaktpunkt enligt viss lagstiftning och svarar för olika former av informationsutbyte när detta är särskilt reglerat.⁶

Utöver det samarbete som sker i den operativa verksamheten bedrivs också ett kontinuerligt utvecklingsarbete inom ramen för Rådet för rättsväsendets informationsförsörjning (RIF-rådet). Rådets syfte är att utveckla och underlätta informationsutbytet främst mellan Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Tullverket, Skatteverket, Ekobrottsmyndigheten och Kustbevakningen.

6.5.2 Anmälningsskyldighet vid vissa typer av ingripanden

Kustbevakningen har vissa författningsreglerade skyldigheter att informera andra myndigheter. Det gäller främst olika typer av ingripanden mot brott där tjänstemannen utövar straffprocessuella befogenheter.

Om en kustbevakningstjänsteman tar med en person till förhör, håller förhör eller vidtar andra s.k. primärutredningsåtgärder med stöd av 11 kap. 2 § vattenföreningenslagen, ska detta skyndsamt anmälas till den som har rätt att leda förundersökningen. Detta gäller också om föremål tas i beslag med stöd av 11 kap. 6 § vattenföreningenslagen eller om husrannsakan företas med stöd av 11 kap. 7 § vattenföreningenslagen. Om inte Kustbevakningen är förundersökningsledare ska anmälan göras till åklagare.

Eftersom beslut om förhör och tvångsmedel ombord på utländska fartyg utanför svenskt inre vatten enligt 11 kap. 9 § vattenföreningenslagen är förebehållet åklagare och rätten, får en tjänsteman vid Kustbevakningen besluta om en sådan åtgärd enbart om det är fara

⁶ Se bl.a. 9 kap. 16 § förordningen (1980:789) om åtgärder mot förorening från fartyg och artikel 9 i rådets rambeslut 2005/66/RIF av den 12 juli 2005 om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bekämpande av föroreningar orsakade av fartyg. Vidare kan Kustbevakningen vid enstaka tillfällen få ta emot och besvara förfrågningar om ett fartyg bär svensk flagg samt förmedla kontakter från en stat som framställer en begäran om att få borda ett svenskt fartyg. Detta uppdrag härleds från tilläggsprotokollet mot människosmuggling land-, luft och sjövägen till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Se också avsnitt 7.6.4.

i dröjsmål. Har denna rätt utnyttjats ska åtgärden skyndsamt anmälas till åklagaren.

Enligt 9 § LKP ska, som tidigare nämnts, Kustbevakningen till polisen anmäla om en åtgärd inneburit att en polisiär befogenhet enligt 2–4 §§ samma lag använts (se avsnitt 6.3.4). Enligt förarbetena kan anmälningsskyldigheten fullgöras även av annan än den som svarat för åtgärden (prop. 1981/82:114 s. 28). När anmälan har nått polisen ankommer det på denna att överta ansvaret för den fortsatta handläggningen.

I smugglingslagen föreskrivs också en anmälningsskyldighet. Om en tjänsteman vid Kustbevakningen utnyttjat sin rätt att, innan förundersökning har hunnit inledas, hålla förhör med någon, ålagt någon att följa med till förhör eller tagit med någon till förhör är tjänstemannen skyldig att så snart som möjligt anmäla vidtagna åtgärder till den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet (20 §). Konkreta tull- och smugglingsbrott rapporteras till Tullverket med stöd av den bestämmelsen. Till en sådan rapport kan fogas vissa förundersökningsdokument och uppgifter om beslag eller andra tvångsmedel. Kustbevakningen lämnar även information om andra iakttagelser i samband med den genomförda kontrollen som bedöms vara av intresse för Tullverket.

Enligt 11 kap. 7 § tullagen är en kustbevakningstjänsteman, som får kännedom om ett brott enligt en författning som omfattas av Tullverkets ansvarsområde, skyldig att rapportera det till sin förman så snart det kan ske. Tjänstemannen får lämna rapporteftergift om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda någon annan påföljd än böter.

Med stöd av 47 § fiskelagen är en tjänsteman vid Kustbevakningen skyldig att anmäla om fisk, redskap, fiskefartyg eller andra föremål tagits i beslag. En sådan anmälan ska skyndsamt göras till polisen eller till åklagare. Motsvarande anmälningsskyldighet gäller enligt 47 § jaktlagen, om en tjänsteman vid Kustbevakningen har tagit vilt eller annan egendom i beslag då han på bar gärning ertappat någon som begår jaktbrott.

Dessa anmälningsskyldigheter får också anses vara sådan skyldighet som anges i 14 kap. 1 § sekretesslagen, vilket innebär att uppgifter kan lämnas utan hinder av sekretess.

6.5.3 Annan information

Tullverket uppbär med stöd av regeringens årliga regleringsbrev till myndigheten de vattenföroreningsavgifter som Kustbevakningen beslutar om (se närmare om vattenföroreningsavgifter i avsnitt 11.3.1). Kustbevakningen informerar därför Tullverket om vilka avgifter som har beslutats, om eventuella överklaganden samt om sjörättsdomstolens efterföljande beslut.

6.6 Kustbevakningens information till andra tillsynsmyndigheter

6.6.1 Sjöinformation och fartygsinformation

Ett stort antal myndigheter i Sverige arbetar med sjöbaserad information, dvs. uppgifter som på ett eller annat sätt rör aktiviteter på svenska vatten. De berörda myndigheterna samlar var och en för sig in verksamhetsspecifik information, som sedan kan utbytas med andra myndigheter som behöver ha tillgång till den. Detta innebär att det ständigt pågår ett omfattande informationsflöde mellan svenska myndigheter som arbetar med sjörelaterade frågor.

För att underlätta uppdraget att samordna och förmedla sjöinformation utvecklas för närvarande ett särskilt stödsystem benämnt SJÖBASIS. Sjöinformationen i databasen kommer i första hand att bestå av information om fartyg och fartygsrörelser samt om sjö- och väderförhållanden. Systemet kan presentera informationen både i nutid och i ett historiskt sammanhang och ger såväl en totalbild över sjöläget som selektiv information enligt varje myndighets uppgifter och behov. Med hjälp av bl.a. det nya IT-baserade stödsystemet ska Kustbevakningen kunna samordna, bearbeta, lagra och vidareförmedla den sjörelaterade information som berörda myndigheter lämnar. Genom sambearbetning ska också ny sjöinformation kunna framställas och på ett effektivt sätt förmedlas till de myndigheter som är i behov av sådan. De myndigheter som berörs av informationssystemet är – förutom Kustbevakningen – polisen, Tullverket, Fiskeriverket, Sjöfartsverket, Naturvårdsverket, Statens räddningsverk⁷, SMHI och Sveriges geologiska undersökningar (SGU).

⁷ Räddningsverket kommer den 1 januari 2009 ersättas av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB (se prop. 2007/08:1, utgiftsområde 6, och prop. 2007/08:92).

Försvarsmakten ska leverera information till Kustbevakningen men ska inte ta emot någon information från systemet.

Enligt 5 kap. 18 § fartygssäkerhetslagen åläggs bl.a. polismyndigheter, Tullverket och Kustbevakningen att biträda tillsynsmyndigheten (Sjöfartsverket) och att lämna de upplysningar tillsynsmyndigheten behöver för sin tillsyn enligt lagen eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Vidare ska Kustbevakningen enligt 7 § förordningen (2004:283) om sjöfartsskydd på begäran lämna de upplysningar till tillsynsmyndigheten som denna behöver för att utöva tillsynen. En motsvarande regel finns i 5 § förordningen (2006:1213) om hamnskydd.

Enligt 7 kap. 3 § fartygsregisterförordningen (1975:927) biträder Kustbevakningen och Tullverket registermyndigheten (Sjöfartsverket) med att bl.a. ta emot och till registret vidarebefordra anmälningar, ansökningar och andra handlingar. Dessa ska också enligt 7 kap. 4 § biträda registermyndigheten med viss utredning.

6.6.2 Gränskontroll

I sin egenskap av kontaktpunkt⁸ för sjöfarten avseende anmälningar från handels-, fiske- och fritidsfartyg, kan Kustbevakningen till polisen och Tullverket överlämna uppgifter om fartygs ankomst till svensk hamn. Kustbevakningen är dessutom kontaktpunkt för anmälningar inom gränskontrollen och ska ta emot anmälningar när ett fartyg anlöper kaj.

Om Kustbevakningen vid tullkontroll enligt 61 eller 62 § tullförordningen har funnit omständigheter som ska registreras och bearbetas enligt en EG-förordning⁹ om kontroller av kontanta medel, ska myndigheten enligt 70 b § tullförordningen lämna uppgifterna vidare till Tullverket.

6.6.3 Fiskerikontroll

Inom området för fiskerikontroll är informationsutbytet livligt. Fiskeriverket och Kustbevakningen har, som nämnts i avsnitt 5.2.5, inrättat ett gemensamt kompetenscentrum, FKC. FKC arbetar bl.a. med att förmedla information om gällande regler till yrkesfisket, andra

⁸ Se avsnitten 4.3 och 7.6.4.

⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1889/2005 av den 26 oktober 2005 om kontroller av kontanta medel som förs in i eller ut ur gemenskapen.

myndigheter och intressenter. FKC fungerar även som en kontaktpunkt både mot näringen, andra myndigheter med uppgifter inom fiskerikontrollen och mot kontrollmyndigheter i andra länder. Vidare är FKC en nationell samverkande resurs med uppgift att följa, granska och kontrollera pågående och förväntade fiskeansträngningar, landningar och transporter av fisk. Enheten bearbetar och analyserar uppgifter från fisket samt följer upp och planerar det riskanalyserande arbetet. Informationen riktar sig till både yrkesfiskare och myndigheter. Verksamheten inriktas särskilt på att förbättra informationen till dem som bedriver fiskekontroll och att effektivisera det riskanalyserade kontrollarbetet.

6.7 Kustbevakningens information från andra myndigheter i den brottsbekämpande verksamheten

Möjligheten att få tillgång till olika registeruppgifter är av stor betydelse främst för den brottsbekämpande verksamheten. Nedan redovisas i vilken utsträckning Kustbevakningen har tillgång till andra myndigheters register i denna verksamhet.

6.7.1 Registertillgång för brottsbekämpning

Belastningsregistret

I lagen (1998:620) och förordningen (1999:1134) om belastningsregister finns särskilda bestämmelser om det nationella belastningsregister som förs av Rikspolisstyrelsen. Registret innehåller information om personer som har dömts för brott i Sverige och om svenskar som har dömts för brott utomlands.

Registret förs bl.a. för att ge information om sådana belastningsuppgifter som behövs i verksamhet hos polis-, skatte- och tullmyndigheter för att förebygga, upptäcka och utreda brott samt hos Åklagarmyndigheten för beslut om förundersökning och åtal samt för att utfärda strafföreläggande (2 § lagen).

Rikspolisstyrelsen ska på begäran lämna ut uppgifter i belastningsregistret till ett begränsat antal myndigheter, bl.a. polis-, skatte-, tull- eller åklagarmyndighet, som också under vissa förutsättningar får ha direktåtkomst till registret (19 § förordningen).

Den särskilda lagstiftningen om belastningsregister anger uttömmande vem som får ta del av uppgifter eller utdrag ur registret. Kustbevakningen omfattas inte av regleringen. Det är därför inte heller möjligt att med stöd av generalklausulen i 14 kap. 3 § sekretesslagen lämna ut uppgifter till Kustbevakningen. Däremot kan en annan brottsbekämpande myndighet lämna ut uppgifter ur belastningsregistret till Kustbevakningen, med stöd av 1 kap. 5 § sekretesslagen, om det är nödvändigt för den utlämnande myndighetens verksamhet. Därutöver har Kustbevakningen rätt att få ut uppgifter med stöd av 10 § p 8 förordningen om belastningsregister, som omfattar myndigheter som har rätt att besluta om frihetsberövande åtgärder enligt bl.a. utlänningslagen.

Under år 2005 gjorde Kustbevakningen en framställan om ändring i förordningarna om belastningsregister och misstankeregister. Enligt förslaget ska Kustbevakningen dels kunna få fullständiga uppgifter ur registren i fråga, dels direktåtkomst till dessa (Ju2005/319/PO). I den departementspromemoria som anges i avsnitt 13.5.1 föreslås att lagen om belastningsregister och lagen om misstankeregister ändras så att Kustbevakningen får rätt att i sin brottsbekämpande verksamhet ta del av uppgifter ur registren.¹⁰

Misstankeregistret

Med stöd av lagen (1998:621) och förordningen (1999:1135) om misstankeregister för Rikspolisstyrelsen ett sådant register, som bl.a. innehåller uppgifter om personer som är skäligen misstänkta för brott och om de brott som misstanken avser. På begäran av bl.a. polismyndighet, åklagarmyndighet och Tullverket ska Rikspolisstyrelsen lämna ut uppgifter ur misstankeregistret. Nämda myndigheter får också ha direktåtkomst till registret (3 § förordningen).

Till skillnad från vad som gäller för belastningsregistret reglerar lagstiftningen om misstankeregister inte uttömmande vilka myndigheter som kan få del av uppgifter. I lagen finns en bestämmelse som anger att uppgifter får lämnas ut i vissa andra fall i enlighet med vad som framgår av 14 kap. sekretesslagen (5 § lagen om misstankeregister).

Andra myndigheter, bl.a. Kustbevakningen, kan alltså få del av information med stöd av sekretesslagens bestämmelser. Till skillnad från polis-, skatte-, tull- eller åklagarmyndigheterna, som har direkt-

¹⁰ Ds 2007:43 s. 371 ff.

åtkomst till registret, har Kustbevakningen endast möjlighet att få ut uppgifter ur misstankeregistret efter en sekretessprövning i det enskilda fallet med stöd av 14 kap. sekretesslagen.

Som nyss nämnts har Kustbevakningen begärt ändringar i förordningarna om belastningsregister och misstankeregister, vilken begäran har behandlats i en departementspromemoria. I promemorian föreslås att lagen om misstankeregister, i likhet med lagen om belastningsregister, ändras så att Kustbevakningen ges rätt att i sin brottsbekämpande verksamhet få ut uppgifter ur registren.¹¹

Ordningsbotsregister

Rikspolisstyrelsen för, med stöd av förordningen (1997:903) om register över förelägganden av ordningsbot, ett särskilt register för hela landet över alla sådana förelägganden. Registret omfattar även de förelägganden som har beslutats inom Tullverket och Kustbevakningen. Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna får ha direktåtkomst till registret. Tullverket och Kustbevakningen får ha direktåtkomst till uppgifter i de ärenden i registret som handläggs hos respektive myndighet.

Schengens informationssystem

Rikspolisstyrelsen för med stöd av lagen (2000:344) om Schengens informationssystem ett register som utgör den svenska nationella enheten av databasen Schengens informationssystem. Registret ska fungera som ett hjälpmedel för de andra Schengenstaterna att göra framställningar hos svensk myndighet om bl.a. omhändertagande av personer som är efterlysta i en annan medlemsstat och om dold övervakning eller särskilda kontrollåtgärder. I lagen finns bestämmelser om vilka uppgifter som får förekomma i registret och om vilka myndigheter som har rätt att få ut uppgifter ur registret. Till dessa hör bl.a. Kustbevakningen.

I samband med gränskontrollverksamhet genomför Kustbevakningen sökningar i Schengens informationssystem. Kustbevakningen får ha direktåtkomst till registret, se 10 § första stycket förordningen (2000:836) om Schengens informationssystem.

¹¹ A.a. s. 371 ff.

Vid träff i registret och när det konstaterats att uppgiften avser rätt fysisk person, vidarebefordras informationen till berörd polismyndighet med hänsyn till aktuell ankomsthamn. Utfallet av efterföljande ombordkontroller redovisas också för polisen. Ombordkontroller genomförs även utan träff i registret. Om allt är i sin ordning noteras kontrollen endast i Kustbevakningens informations- och beslutsstödsystem (KIBS). Om någon brist föreligger underlämnas polisen och berörd region inom Kustbevakningen.

En modernisering av informationssystemet är aktuell, eftersom detta anses vara tekniskt föråldrat (se prop. 2006/07:33).

Register som förs med stöd av polisdatalagen

Polisdatalagen (1998:622) innehåller bl.a. särskilda regler om behandling av uppgifter i kriminalunderrättelseverksamhet.¹² Polisen har rätt att föra kriminalunderrättelseregister för att få underlag för beslut om särskilda undersökningar avseende allvarlig brottslig verksamhet eller för att underlätta tillgången till allmänna uppgifter med anknytning till underrättelseverksamhet.

Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna får ha direktåtkomst till kriminalunderrättelseregistren. Därutöver får uppgifter ur ett kriminalunderrättelseregister lämnas ut till Ekobrottsmyndigheten, Kustbevakningen, Tullverket eller Skatteverket, men bara om uppgifterna kan antas ha särskild betydelse för en pågående undersökning i myndighetens brottsutredande verksamhet eller för andra brottsbekämpande åtgärder.

Inom Justitiedepartementet pågår arbete med ett förslag till en ny lag som ska ersätta polisdatalagen.

Åklagarväsendets register

Behandlingen av personuppgifter inom åklagarväsendet regleras i förordningen (2006:937) om behandling av personuppgifter inom åklagarväsendet. Förordningen, som gäller utöver personuppgiftslagen, innehåller inte några bestämmelser om andra brottsbekäm-

¹² Europeiska unionens råd har under år 2003 utvärderat informations- och underrättelseutbytet mellan Europol och Sverige, mellan andra medlemsstater och Sverige samt inom Sverige (EUJu2003/2210/PO). Rapporten är kritisk till Sveriges hantering av informations- och underrättelseutbytet såväl nationellt som internationellt. Rådet rekommenderar bl.a. att Tullverket och Kustbevakningen ska få tillgång till polisens kriminalunderrättelseregister.

pande myndigheters tillgång till uppgifter. Lagstiftningen är föremål för översyn, se avsnitt 13.5.4.

Tullbrottsdatabasen

Tullverkets hantering av personuppgifter och annan information regleras, förutom av personuppgiftslagen, genom särskild registerlagstiftning dels för den brottsbekämpande verksamheten, dels för annan verksamhet som verket bedriver. För den brottsbekämpande verksamheten gäller lagen (2005:787) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet. Uppgifterna behandlas till stor del i en särskild databas, tullbrottsdatabasen. Uppgifter får behandlas när det är nödvändigt för att tillhandahålla information som behövs i författningsreglerad brottsbekämpande verksamhet hos bl.a. Kustbevakningen.

Förordningen (2005:791) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet innehåller bestämmelser om när andra brottsbekämpande myndigheter får ha direktåtkomst till tullbrottsdatabasen. Där finns också en sekretessbrytande regel som innebär att Tullverket är skyldigt att på begäran lämna ut uppgifter i tullbrottsdatabasen till de myndigheter som har direktåtkomst. Kustbevakningen har direktåtkomst till uppgifter som behandlas i Tullverkets underrättelseverksamhet (6 §) men däremot inte till uppgifter i den brottsutredande och brottsbeivrande verksamheten (7 § förordningen).

Customs Information System

Genom en EG-förordning¹³ har ett europeiskt tullinformations-system, Customs Information System (CIS), tillskapats. Det är delvis ett underrättelseregister som inrättats i syfte att bekämpa brott och som bygger på den s.k. CIS-konventionen.¹⁴ För att lägga in uppgifter i CIS används ett särskilt Anti Fraud Information System (AFIS), som också fungerar som en krypterad kommunikationsväg. Enligt 3 § förordningen (1998:64) om tillämpning av Europeiska

¹³ Europeiska rådets förordning (EG) nr 515/97 av den 13 mars 1997 om ömsesidigt bistånd mellan medlemsstaters administrativa myndigheter och om samarbete mellan dessa och kommissionen för att säkerställa en korrekt tillämpning av tull- och jordbrukslagstiftningen.

¹⁴ En konvention som utarbetats på grundval av artikel K.3 i Fördraget om Europeiska unionen om användning av informationsteknologi för tulländamål.

unionens tullinformationssystem får uppgifter ur tullinformationssystemet användas av bl.a. Tullverket, svenska polismyndigheter och Kustbevakningen i enlighet med bestämmelserna om tullinformationssystemet. Detta får ske i den utsträckning som myndigheten i fråga har befogenheter att vidta åtgärder för att förebygga, utreda och beivra överträdelser av EU:s tull- eller jordbrukslagstiftning. Dessa myndigheter får också ha direktåtkomst till uppgifter i systemet.

6.7.2 Tillgång till annan information

I 9 kap. 13 § vattenföroreningsförordningen åläggs myndigheter, som vidtagit rättsliga eller andra åtgärder med anledning av ett förbjudet utsläpp av olja eller andra skadliga ämnen från ett fartyg inom svenskt sjöterritorium eller svensk ekonomisk zon, att anmäla detta till Kustbevakningen.

För att effektivt kunna kontrollera sjötrafiken är Kustbevakningen också i behov av viss information från Tullverket. Informationen rör bl.a. bokningsuppgifter från färjor och anmälningar avseende tull samt sjötrafik. Sådana uppgifter kan lämnas ut till Kustbevakningen med stöd av 57 § tullförordningen (2000:1306) eller 7 § förordningen (1996:702) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen, om uppgiften behövs för Kustbevakningens brottsbekämpande verksamhet.

6.8 Kustbevakningens information från samverkande tillsynsmyndigheter

6.8.1 Inledning

Även tillsynsverksamheten förutsätter att myndigheterna utbyter information med varandra. Detta gäller inte minst uppgifter om hur trafikläget är till sjöss och om vilka fartyg som befinner sig i vårt närområde. Uppgifter av detta slag är av grundläggande betydelse för stora delar av den statliga maritima verksamheten. Offentlig information kan i princip utbytas fritt. För utbyte av sekretessbelagd information gäller de regler om nödvändigt uppgiftslämnande och om sekretessgenombrott som vi redogjort för ovan. Sekretessreglerna kan på olika sätt begränsa myndigheternas tillgång till information.

Sådana frågor kan emellertid inte belysas inom ramen för denna utredning. Avsikten med detta avsnitt är enbart att ge en översiktlig bild av det informationsflöde som sker som ett led i Kustbevakningens tillsynsverksamhet.

6.8.2 Registertillgång i tillsynsverksamheten

Fartygsregistret

Sjöfartsverket ska enligt sjölagen (1994:1009) och fartygsregisterförordningen (1975:927) föra ett särskilt fartygsregister som är uppdelat i en skeppsdel och en båtadel. Registret utgör närmast ett inskrivningsregister för svenskregistrerade fartyg. Fartygsregistret ska ge offentlighet åt den information som registret innehåller (1 kap. 2 a § sjölagen). Kustbevakningen har således tillgång till registret. I fartygsregisterförordningen finns detaljerade bestämmelser om vilka uppgifter som ska eller får finnas i registret. Dessutom ska Sjöfartsverket fortlöpande underrätta bl.a. Kustbevakningen om vissa ändringar som görs i registret (7 kap. 2 § förordningen).

Sjömansregistret

Med stöd av 22 § mönstringslagen (1983:929) för Sjöfartsverket ett särskilt sjömansregister som innehåller uppgifter om sjömän och de handelsfartyg som de tjänstgör på. Registret innehåller uppgifter om svenska sjömän som är eller har varit mönstrade på svenska fartyg.

Kustbevakningen har tillgång till uppgifter ur registret. Sekretess enligt 7 kap. 15 § sekretesslagen kan gälla för vissa uppgifter i registret, om det kan antas att den enskilde lider men om uppgiften röjs.

Fiskefartygsregistret och register över yrkesfiskelicenser samt fartygstillstånd

Fiskeriverket är enligt 5 kap. 1 a § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen skyldigt att lämna Kustbevakningen de uppgifter om fiskefartyg, yrkesfiskelicenser och fartygstillstånd som myndigheten behöver för fiskerikontroll. Kustbevakningen har åtkomst till det fiskefartygsregister som verket för.

Registret innehåller information om fiskefartygs egenskaper och ägarförhållanden m.m.

Fiskeriverket för också register över yrkesfiskelicenser och fartygstillstånd. Registret innehåller bl.a. aktuell information om gällande licenser med personuppgifter, såsom namn och adress m.m. Kustbevakningen får i varje enskilt fall begära ut uppgifter från dessa register. Det finns ingen närmare reglering av Fiskeriverkets registerhållning.

Centrala passregistret

Polismyndigheterna är passmyndigheter inom riket och Rikspolisstyrelsen ska enligt passförordningen (1979:664) föra ett centralt passregister. På begäran från bl.a. Kustbevakningen ska Rikspolisstyrelsen enligt 23 § passförordningen (1979:664) lämna ut fotografier från registret. Kustbevakningen har även direktåtkomst till vissa andra uppgifter i passregistret.

6.8.3 Tillgång till annan information

Fiskerikontroll

Fiskeriverket lämnar Kustbevakningen information om fiskefartygs positioner genom systemet VMS (Vessel Monitoring System). VMS är ett transponderbaserat system för registrering av fiskefartygs positioner och identitet m.m. och sänder positionsuppgifter varannan timme. Fiskeriverket samlar med hjälp av VMS löpande in och registrerar sjölägesinformation i form av uppgifter om position och identitet avseende fiskefartyg av viss storlek. Inom kort ska även uppgifter om kurs och fart kunna registreras.

AIS

Automatic Identification System (AIS) är ett internationellt GPS-baserat system för presentation av fartygs positioner och identitet. Systemet bygger på att vissa fartyg är utrustade med transpondrar som via radio löpande förmedlar sjölägesinformation i form av positioner och identitet. Via handelsfartygens, och i viss mån fiskefartygens,

transpondrar tillhandahåller Sjöfartsverket samlad och fortlöpande information om var olika fartyg befinner sig.

IGRIS

Kustbevakningen har åtkomst till Försvarmaktens lägesuppföljningssystem STRIMA där IGRIS,¹⁵ en bilddatabas över fartyg, ingår. I registret finns uppgifter bl.a. om fartygets namn, typ, anropssignal (s.k. callsign), rederi, kurs, fart och nationalitet. Kustbevakningsflyget bidrar till att uppdatera eller korrigera uppgifter i databasen genom fotografering och identifiering av fartyg. Bilderna skickas till Försvarmakten, som sedan för in dem i IGRIS.

6.9 Avslutande anmärkningar

Frågor om informationsutbyte, sekretess och registertillgång har varit föremål för diskussioner och utredning sedan lång tid och är, som vi utvecklar närmare i avsnitt 13.5, föremål för översyn och beredning på flera håll inom Regeringskansliet. Det finns dels mot den bakgrunden, dels med hänsyn till utredningens uppdrag inte skäl att vidare behandla frågor om informationsutbyte inom ramen för denna utredning.

¹⁵ International Graphical Registration and Identification help for Ships.

7 Närmare om Kustbevakningens uppdrag

7.1 Inledning

Utgångspunkten i detta avsnitt är Kustbevakningens uppdrag enligt förordningen (2007:853) med instruktion för Kustbevakningen (instruktionen). Tyngdpunkten ligger på Kustbevakningens uppgift att utföra sjöövervakning samt de åtaganden och befogenheter som följer av denna uppgift (avsnitten 7.2–7.8). För att ge en mer heltäckande bild finns det anledning att redan nu kort nämna något om den enskilde tjänstemannens befogenheter vid brottsbekämpning, ordningshållning samt kontroll och tillsyn. Dessa befogenheter behandlas sedan närmare i avsnitt 11. Kustbevakningens andra uppgifter (miljöräddningstjänst m.m.) redovisas kortfattat i avsnitten 7.9–7.12.

7.2 Uppgiften att bedriva sjöövervakning

Enligt instruktionen ska Kustbevakningen bedriva ”sjöövervakning”.¹ Det innebär att myndigheten ska ansvara för eller bistå andra myndigheter med allmän övervakning, brottsbekämpande verksamhet, ordningshållning samt kontroll och tillsyn enligt vad som närmare anges i 3–10 §§ instruktionen.² Uppdraget omfattar svenskt sjöterritorium och internationellt vatten i svensk ekonomisk zon. Vidare gäller uppdraget på land i anslutning till svenskt sjöterritorium. När det gäller sjöar, kanaler och vattendrag omfattar det enbart Vätern och Mälaren.³

¹ Begreppet återkommer delvis som ”övervakning” i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

² 2 § instruktionen.

³ 1 § instruktionen. I fråga om miljöräddningstjänst har myndigheten verksamhet också i Vättern.

Nedan redovisas de uppdrag Kustbevakningen har inom ramen för sjöövervakningen.

7.3 Förebygga, förhindra, utreda och lagföra brott

7.3.1 Brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamhet

Allmänt om övervakningen

Enligt 3 § instruktionen ska myndighetens brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamhet bestå i att genom övervakning

1. förebygga och ingripa mot störningar av ordningen i sjötrafiken, samt
2. i enlighet med särskilda föreskrifter
 - (a) förhindra och upptäcka brottslig verksamhet,
 - (b) ingripa vid misstanke om brott, och
 - (c) utreda och beivra eller bistå med utredningen av brott.

Kustbevakningen har således en självständig, övergripande uppgift att bedriva sjöövervakning för att förebygga och förhindra brott samt att ingripa vid misstanke om brott. Genom att Kustbevakningen numera också har möjlighet att utfärda ordningsbot för vissa brott har Kustbevakningen också ett begränsat ansvar att beivra brott.⁴

Kustbevakningens övervakningsområde omfattar, som nyss nämnts, det svenska sjöterritoriet (i fråga om inre vatten dock endast Vänern och Mälaren) och svensk ekonomisk zon samt land i anslutning till dessa vatten. I vissa fall kan verksamhetsområdet även innefatta gränsöverskridande förföljande och övervakning på annan stats territorium.⁵

När Kustbevakningen bedriver övervakning till sjöss inom svenskt sjöterritorium och i Sveriges ekonomiska zon ligger tyngdpunkten på olika förebyggande insatser. En viktig del av övervakningen till sjöss är sjötrafikövervakningen, vilken riktas mot såväl fritidsbåttrafiken som den yrkesmässiga sjöfarten.

Kustbevakningen arbetar brottsförebyggande genom att under hela året patrullera med såväl fartyg som flygplan längs hela den svenska kusten och genom att bedriva en kontinuerlig övervakning

⁴ 48 kap. 20 § rättegångsbalken och 2 § ordningsbotskungörelsen (1968:199). Se även prop. 2005/06:33.

⁵ Lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete och lagen (1959:590) om gränstullsamarbete med annan stat.

till sjöss. Framför allt när det gäller utsläppsbrott, fiskebrott och brott mot sjötrafikregler är den kontinuerliga övervakningen viktig. Även viss patrullering med bil förekommer som ett led i övervakningen av hamnområden. Att inhämta, bearbeta och riktat sprida information från olika samverkansmyndigheter och samverkansorgan är också ett grundläggande moment i det brottsförebyggande arbetet. Sådana uppgifter bidrar till att inrikta insatserna mot de viktigaste platserna och objekten.

Uppgiften att ingripa vid misstanke om brott och att utreda eller bistå med utredning preciseras indirekt genom de författningar som innehåller bestämmelser om Kustbevakningens uppgifter och en behörig kustbevakningstjänstemans befogenheter. Den centrala regleringen i detta hänseende är lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP). De övriga regleringarna och det närmare innehållet i dessa redovisas i avsnitt 11.

Befogenheter i den brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamheten

De grundläggande bestämmelserna om brottsbekämpning finns framför allt i rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen (1947:948). Dessa bestämmelser kompletteras av befogenhetsregler för de tjänstemän som genomför brottsutredningar. För polisens del finns det regler i polislagen (1984:387) om bl.a. våldsanvändning, vilka till viss del gäller även för kustbevakningstjänstemän. För Kustbevakningens del är, som nyss nämnts, LKP den centrala regleringen.

Befogenhetsreglerna i LKP avgränsas genom en uppräkningslista av de rättsområden inom vilka Kustbevakningen har polisiära befogenheter. Vid överträdelser inom något av de områden som anges i LKP har en kustbevakningstjänsteman rätt att ingripa.

LKP förutsätter att det föreligger misstanke om att ett brott har begåtts mot någon föreskrift inom något av de rättsområden som anges i lagen. Dessutom hänvisar andra författningar till befogenheterna i LKP (se vidare avsnitt 11).

Med stöd av 2 § LKP har en tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenheter som en polisman att

1. hålla förhör och vidta andra s.k. primärutredningsåtgärder med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,
2. ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken,
3. gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken och
4. göra husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som ska gripas eller att verkställa beslag.

Av 29 § polislagen följer vidare att en tjänsteman vid Kustbevakningen, som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning, har rätt att använda våld enligt vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1–4 samma lag. Den särskilda lagstiftning som avses är bl.a. LKP. Detta innebär att en kustbevakningstjänsteman får använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd om andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt. Detta kan aktualiseras bl.a. om tjänstemannen möts med våld eller hot om våld, det är fråga om att avvärja en straffbelagd handling eller det föreligger fara för liv, hälsa eller värdefull egendom eller för omfattande skada i miljön. När en kustbevakningstjänsteman med rättsligt stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon från han eller hon i anslutning till ingripandet också genomföra skyddsvisitation (29 § andra stycket polislagen och 19 § 1 samma lag).

Enligt 11 kap. 4 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg (vattenföroreningslagen) har Kustbevakningen rätt att inleda och bedriva förundersökning avseende olagliga utsläpp av olja och andra skadliga ämnen från fartyg (jfr 2 a § LKP).

Vid förundersökning rörande brott mot de föreskrifter som avses i 1 § LKP⁶ och vid brott mot vattenföroreningslagen får åklagaren, eller polismyndigheten om denna bedriver undersökningen, anlita biträde av Kustbevakningen samt uppdra åt en kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för under-

⁶ Lagar och andra författningar som gäller

1. skyddsobjekt och militära skyddsområden, 2. jakt, 3. fiske, 4. bevarande av den marina miljön och annan naturvård, 5. trafikregler och säkerhetsanordningar för sjötrafiken, 6. åtgärder mot vattenföroreningar från fartyg, 7. dumpning av avfall i vatten, 8. kontinentalsockeln, 9. fornminnen och sjöfynd, 10. fartygs registrering och identifiering, 11. skydd för den marina miljön mot andra förorenande åtgärder än sådana som avses i 6 och 7, 12. märkning och användning av oljeprodukter, 13. utlänningars inresa till och utresa från eller vistelse i Sverige, 14. åtgärder beträffande djur och växter som tillhör skyddade arter och 15. sjöfartsskydd.

sökningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna (7 § LKP och 11 kap. 3 § vattenföreningenslagen).

Vid sidan av att Kustbevakningen biträder polismyndighet eller åklagare vid förundersökningar handlägger Kustbevakningen således egna brottsutredningar.

En kustbevakningstjänsteman har också rätt att ingripa bl.a. enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen) och de författningar som smugglingslagen särskilt hänvisar till (se avsnitt 11.5). Vid sådana brott har en tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenheter att ingripa som enligt LKP. Dessutom får denne ta egendom i beslag och göra husrannsakan samt utföra kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

I avsnitt 11 utvecklar vi närmare vilka författningar som reglerar Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans befogenheter.

7.3.2 Föreläggande av ordningsbot

Föreläggande av ordningsbot regleras i 48 kap. rättegångsbalken. Institutet ordningsbot infördes år 1966 bl.a. i syfte att kunna beivra trafikförseelser snabbt. Reglerna har sedermera arbetats in i 48 kap. rättegångsbalken. Föreläggande av ordningsbot får utfärdas endast beträffande brott för vilket inte föreskrivs annat straff än penningböter.

Föreläggande av ordningsbot innebär att den misstänkte föreläggs ett visst angivet bötesstraff, som denne ska godkänna omedelbart eller inom viss tid (48 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken). Föreläggandet utfärdas normalt av en polisman (48 kap. 1 § rättegångsbalken), men även en åklagare, en tulltjänsteman eller en kustbevakningstjänsteman får förelägga ordningsbot för vissa brott (48 kap. 14 § första stycket och 20 § rättegångsbalken). Godkänns föreläggandet gäller det som en lagakraftvunnen dom. Huvudregeln är att föreläggandet utfärdas i direkt anslutning till brottet i den misstänktes närvaro.⁷ Om den misstänkte behöver rådrum, får föreläggandet överlämnas för att han eller hon senare ska kunna ta ställning till frågan om godkännande. Det är också möjligt att utfärda ett föreläggande i den misstänktes frånvaro. I ett sådant fall skickas

⁷ Kravet på att ett föreläggande ska vara skriftligt och undertecknat gäller inte längre. Ändringen föranleddes av att ett föreläggande av ordningsbot ska kunna upprättas i form av ett elektroniskt dokument. Se vidare prop. 2005/06:187.

det till honom eller henne för ställningstagande, s.k. kontorsföreläggande (48 kap. 16 § tredje stycket rättegångsbalken).

Den yttre ramen för vilka brott som kan beivras med ordningsbot inskränks ytterligare genom att riksåklagaren, i samråd med Rikspolisstyrelsen, väljer ut de brott för vilka ordningsbot får föreläggas.⁸ Det är riksåklagaren som bestämmer bötesbeloppen för de utvalda brotten (48 kap. 13 och 14 §§ rättegångsbalken).⁹

Även brott som kan leda fram till ett föreläggande av ordningsbot föregås av en brottsutredning, där tvångsmedel kan förekomma. Närmast handlar det om beslag för att säkra förverkande. Möjligheterna att kombinera ordningsbot med beslut om förverkande är dock begränsade. Enligt 5 § ordningsbotskungörelsen (1968:199) får förelägganden som upptar förverkande endast utfärdas för vissa brott enligt ordningslagen (1993:1617) och för brott som avses i 4 och 9 §§ smuglingslagen samt försök till sådant brott, dvs. smuggling och tullbrott som är att anse som ringa. En vara som har varit föremål för brott eller en sådan varas värde kan enligt 16 § första stycket 1 samma lag förklaras förverkad. I övrigt får förelägganden inte utfärdas för brott som är förenade med förverkande av egendom eller annan sådan särskild rättsverkan.

Enligt 5 kap. 1 § sjötrafikförordningen (1986:300) ska den som bryter mot vissa i paragrafen angivna bestämmelser dömas till böter. Om brottet begås vid framförandet av en båt enligt definitionen i 1 kap. 2 § sjölagen (1994:1009), döms till penningböter. Genom riksåklagarens beslut om ordningsbot i mars 1999 får från och med den 1 april 2000 ordningsbot föreläggas för sådana brott och sedan den 1 juli 2000 dessutom för brott mot lagen (2006:263) om transport av farligt gods.

Kustbevakningen har sedan den 1 april 2006 rätt att utfärda föreläggande av ordningsbot för brott mot 5 kap. 1 § sjötrafikförordningen.¹⁰ Numera gäller detta också brott mot 16 § tredje stycket lagen om transport av farligt gods.¹¹ Med stöd av sistnämnda lag har Kustbevakningen också rätt att stoppa fordon för kontroll, att hindra fortsatt transport samt att besluta om förbud, förelägganden och viten (se vidare avsnitt 11.26.2).

⁸ I riksåklagarens föreskrifter (1999:178) om ordningsbot för vissa brott anges dessa brott. Det är framför allt fråga om brott mot trafikförordningen (1998:1276) och mot andra trafikförfattningar.

⁹ Se riksåklagarens föreskrifter om ordningsbot för vissa brott.

¹⁰ Prop. 2005/06:33.

¹¹ A. prop.

7.4 Ordningshållning och förebyggande av brott

En kustbevakningstjänsteman har i den ordningshållande verksamheten samma befogenheter som en polisman att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som genom sitt uppträdande i trafiken till sjöss stör ordningen eller utgör omedelbar fara för denna (3 § LKP och 13 § polislagen). Detsamma gäller när en kustbevakningstjänsteman ingriper för att avvärja brott mot bestämmelser om trafikregler och säkerhetsanordningar för sjötrafiken, vattenförorening från fartyg samt dumpning av avfall i vatten.

En tjänsteman vid Kustbevakningen har också ordningshållande befogenheter och rätt att avvisa eller avlägsna den som obehörigen uppehåller sig i ett hamnområde, den som stör ordningen där eller den som äventyrar hamnens skydd enligt lagen (2006:1209) om hamnskydd och likartade befogenheter enligt lagen (2004:487) om sjöfartsskydd.

7.5 Vattenföroreningsavgift

I Kustbevakningens uppdrag att bedriva sjöövervakning ingår att myndigheten ska utreda och besluta i ärenden om vattenföroreningsavgift (4 § instruktionen). Vattenföroreningsavgift är en administrativ sanktion vid olovliga oljeutsläpp. Närmare bestämmelser om sådana avgifter finns i 8 kap. vattenföroreningslagen.

Vattenföroreningsavgift tas ut om ett förbud enligt vattenföroreningslagen mot utsläpp av olja från fartyg har överträtts och utsläppet inte är obetydligt eller i vissa fall om ett utsläpp inte har begränsats så långt det varit möjligt (8 kap. 1 § vattenföroreningslagen). Avgiften, som bestäms med hänsyn till utsläppets omfattning samt fartygets storlek, påförs den fysiska eller juridiska person som vid överträdelsen var fartygets ägare eller redare.

7.6 Kontroll- och tillsynsverksamhet

7.6.1 Allmänt

Inom ramen för uppdraget att bedriva sjöövervakning har Kustbevakningen vidare till uppgift att, med stöd av föreskrifter och i förekommande fall efter överenskommelse med annan myndighet, bedriva tillsyns- och kontrollverksamhet (5 § instruktionen).

Sådan verksamhet ska bedrivas bl.a. i fråga om

1. sjötrafik, sjösäkerhet och transport av farligt gods,
2. fartygs registrering och identifiering,
3. personers inresa i, utresa från och vistelse i Sverige,
4. in- och utförsel av varor,
5. fiske och därtill anknuten verksamhet,
6. jakt och annat ianspråktagande av naturresurser,
7. skydd av miljö- och naturvårdsintressen, samt
8. skyddsobjekt, militära skyddsområden och tillträde för utländska statsfartyg.

Kustbevakningen ska därutöver utöva tillsyn över den svenska delen av kontinentalsockeln och Sveriges ekonomiska zon. Beträffande kontinentalsockeln beslutar myndigheten också om tillstånd till marinvetenskaplig forskning och svarar vidare för tillsyn över sådan verksamhet (6 § instruktionen).

Som framgår av uppräkningsen finns det likheter med uppräkningsen i 1 § LKP, men rättsområdena är inte identiska.

7.6.2 Sjötrafik, sjösäkerhet och transport av farligt gods

Kustbevakningens insatser riktas till stor del mot beteenden till sjöss som kan leda till sammanstötningar eller andra olyckor. Ett övergripande mål är säkerheten till sjöss och att inga allvarliga olyckor ska inträffa. Kustbevakningens arbete består också i att genom tillsyn minimera riskerna med sjötransport av farligt gods, kontrollera bemanning, behörighet och certifikat samt att granska lastsäkring.

Kustbevakningen ansvarar vidare för kontroll av farligt gods i hamnars landområden om godset är avsett för vidare transport, samt på Sjöfartsverkets begäran, för kontroll av sjötransporter (10 § första stycket 5 förordningen [2006:311] om transport av farligt gods).

7.6.3 Sjöfartsskydd och hamnskydd

Reglerna om sjöfartsskydd och hamnskydd syftar till att skydda sjöfartssektorn mot grova våldsbrott, bl.a. terrorism. Inom ramen för regelverket om sjöfartsskydd mottar Kustbevakningen anmälningar från handelssjöfarten. Alla fartyg över viss storlek som avser

att anlöpa svensk hamn är skyldiga att lämna viss information.¹² När det gäller hamnskydd har Kustbevakningen i dagsläget ingen egentlig tillsyn eftersom Sjöfartsverket inte har delegerat någon sådan tillsyn till Kustbevakningen.¹³ Med stöd av reglerna om hamnskydd har en tjänsteman vid Kustbevakningen emellertid särskilda befogenheter om tillsyn skulle aktualiseras. Befogenheterna omfattar bl.a. rätt att undersöka väskor, bagage och gods samt att kontrollera identiteten hos personer som befinner sig inom hamnens område (4 kap. 1–6 §§ lagen om hamnskydd).

7.6.4 Gränskontroll

Allmänt om gränskontroll

Kustbevakningens gränskontroll av sjötrafiken omfattar både person- och utlänningskontroll enligt utlänningslagen (2005:716) och varukontroll enligt i första hand tullagen (2000:1281).

Gränskontrollen utgör en särskild inriktning inom Kustbevakningens verksamhet och kan, liksom övrig kontroll och tillsyn, övergå i brottsbekämpande åtgärder om situationen så kräver.

Gränskontroll avseende handelssjöfarten sker bl.a. genom administrativa kontroller. Kontroll utförs vidare genom allmän patrullering. Både Kustbevakningsflyget och myndighetens fartyg utnyttjas för övervakning inom svensk ekonomisk zon och territorialhavet. Kustbevakningen bemannar inga gränsövergångsställen, men vid behov genomförs kontroller i anslutning till en hamn eller på en ort där ett gränsövergångsställe finns. Kontroll vid ett gränsövergångsställe kan även ske på begäran av polisen eller vid en bemannad tullplats på begäran av Tullverket.

Person- och utlänningskontroll

I utlänningslagen finns bestämmelser om kontroll i samband med inresa och utresa samt under vistelsen i Sverige. Kustbevakningen är skyldig att bistå polisen vid kontroll av utlänningars inresa och utresa enligt 9 kap. 1 § andra stycket utlänningslagen. Kustbevak-

¹² Artikel 6 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 725/2004 om förbättrat sjöfartsskydd på fartyg och i hamnanläggningar.

¹³ Enligt 4 § förordningen (2006:1213) om hamnskydd får Sjöfartsverket meddela föreskrifter om att tillsyn ska utövas av polismyndighet och Kustbevakningen i den utsträckning som de berörda myndigheterna kommer överens om.

ningen har emellertid också en självständig rätt att kontrollera sjötrafiken och deltar främst i polisens kontrollverksamhet genom egna sådana kontroller. Vid inresekontroll har en tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenheter som en polisman att utföra kroppsvisitation, undersöka bagage och liknande samt att undersöka bagageutrymmen och övriga slutna utrymmen i bilar och andra transportmedel (9 kap. 2 § andra stycket utlänningslagen).

Kustbevakningen medverkar vidare i polisens inre utlänningskontroll genom att självständigt utöva kontroll av och i anslutning till sjötrafiken (9 kap. 9 § utlänningslagen). Enligt denna bestämmelse är en utlänning som vistas i Sverige skyldig att på begäran av en polisman eller kustbevakningstjänsteman visa upp sitt pass eller andra handlingar som visar att han har rätt att uppehålla sig i Sverige.

Enligt 7 § första stycket instruktionen ska Kustbevakningen vara kontaktpunkt för sjötrafiken i fråga om anmälningar enligt föreskrifter om gränskontroll avseende personer. Myndigheten är således kontaktpunkt för handels-, fiske- och fritidsfartyg vid resa till svensk hamn.¹⁴ Senast när ett fartyg från en utrikes ort eller, såvitt avser fiske- och fritidsfartyg från en ort utanför Schengenstaterna, anlöper svensk hamn ska besättnings- och passagerarförteckningar överlämnas till Kustbevakningen för administrativ kontroll. Skyldigheten följer av den s.k. tullkodexen.¹⁵ Alla anmälningar går till Swedish Maritime Clearance (SMC) i Härnösand (se avsnitt 5.3.4). SMC tar också emot anmälningar enligt lagstiftningen om sjöfartsskydd. Där kontrolleras anmälningarna, bl.a. genom sökning i Schengens informationssystem. Anmälan tillsammans med övriga kända uppgifter kan utgöra underlag för en mer utförlig riskanalys som genomförs i samverkan mellan Kustbevakningen och berörd polismyndighet samt, i förekommande fall, Tullverket. Utfallet av riskanalysen styr i vilken omfattning fysiska ombordkontroller eller s.k. verifieringar av besättningslistor, anses påkallade. Ombordkontroller görs på cirka tre procent av fartygen.

I fråga om fiskefartyg är inriktningen att personkontroll ombord ska ske i samband med den kontroll som sker enligt den gemensamma fiskeripolitiken. Kontrollen av fritidsbåttrafiken genomförs främst genom övervakning och kontroll i gäst- och naturhamnar, dvs. mellan gränsövergångsställena, såväl med båt som med bil.

¹⁴ 6 kap. 9–11 §§ utlänningsförordningen (2006:97).

¹⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 562/2006 av den 15 mars 2006 om en gemenskapskodex om gränspassage för personer.

I detta sammanhang bör också nämnas Kustbevakningens särskilda uppdrag att ta emot och besvara förfrågningar enligt tilläggsprotokollet mot människosmuggling land-, luft- och sjövägen till Förenta nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (7 § tredje stycket instruktionen). Uppdraget avser närmast att som s.k. 24-timmarsmyndighet med maritim kompetens besvara frågor om ett visst fartyg bär svensk flagg eller inte samt att förmedla kontakten vidare till Regeringskansliet från den stat som framställer en begäran om att få borda ett svenskt fartyg.

Varukontroll

Kustbevakningens medverkan i tullkontrollen av varor sker genom kontroll av sjötrafiken. Målen för varukontrollen är att övervaka och kontrollera trafiken till och från utlandet så att brott mot bestämmelserna om in- och utförselrestriktioner kan förebyggas och upptäckas. Brottsbekämpningen ska inriktas på den organiserade och storskaliga brottsligheten. Narkotikasmuggling och storskalig eller frekvent illegal införsel av alkohol- och tobaksvaror har högsta prioritet.¹⁶

Kustbevakningens medverkan regleras, förutom av tullagen och smugglingslagen, främst av tullförordningen och inregränslagen. Kustbevakningen har ett självständigt ansvar för tullkontrollen till sjöss av sådana s.k. icke-gemenskapsvaror som förs in över yttre gräns. En kustbevakningstjänsteman har i princip samma befogenheter som en tulltjänsteman i fråga om bl.a. prejning av fartyg samt rätt att undersöka varor, transportmedel och bagage. Eftersom Tullverket saknar egna fartyg kan emellertid rätten att preja ett fartyg i praktiken enbart utövas av Kustbevakningen, som på begäran också ska bistå Tullverket om det behövs för att Tullverket ska kunna vidta en tullkontrollåtgärd. En kustbevakningstjänsteman kan bl.a. också förbjuda ett fartyg att avgå eller ankomma utan medgivande och stänga av vissa områden (se 6 kap. 6–10 och 20 §§ tullagen).

¹⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Kustbevakningen, Regeringsbeslut 2007-04-19, Fö2007/1048/CIV. Se vidare avsnitt 3.2.

7.6.5 Fiskerikontroll

Kustbevakningen ansvarar tillsammans med Fiskeriverket för huvudparten av fiskerikontrollen i landet.

Sedan år 2007 har, som tidigare nämnts, ansvaret för landnings- och kvalitetskontroller överförts från Kustbevakningen till Fiskeriverket.¹⁷ Kustbevakningen har emellertid fortfarande ansvar för fiskerikontrollen till sjöss och bedriver fiskeriövervakning inom sitt verksamhetsområde.

Målet för Kustbevakningens fiskerikontroll är att säkerställa att fiskekvoter inte överskrids och att såväl gemenskapslagstiftning som nationell lagstiftning efterlevs. Kustbevakningen bidrar bl.a. genom att kontrollera på vilka platser fisket till sjöss bedrivs, om tillåtna fiskeredskap används och om fastställda kvoter följs. Tillsammans med Fiskeriverket utvecklar Kustbevakningen metoder och kontrollsystem som ska säkerställa att såväl de nationella som de europeiska fiskebestämmelserna följs och att fiskekvoterna inte överskrids.

Fiskeriövervakningen riktas i huvudsak mot det yrkesmässiga fisket, men under fredningsperioderna även mot fritidsfisket i sådana s.k. reproduktionsområden som har fredats genom beslut av Fiskeriverket.

Kustbevakningen och Fiskeriverket inrättade år 2005 ett för bägge myndigheterna gemensamt nationellt fiskerikompetenscenter (FKC) som är bemannat dygnet runt. FKC syftar till att fördjupa och effektivisera fiskerikontrollen genom en mer utvecklad samverkan och ett effektivare informationsutbyte (se vidare avsnitt 6.6.3).

Kustbevakningen ska vara kontaktpunkt för fiskerikontroll enligt överenskommelse med annan myndighet (7 § andra stycket instruktionen).

7.6.6 Kontroll- och tillsynsverksamhet i övrigt

I 5 § instruktionen anges att kontroll- och tillsynsverksamheten också bl.a. omfattar fartygs registrering och identifiering (2), jakt och annat ianspråktagande av naturresurser (6), skydd av miljö- och naturvårdsintressen (7) samt skyddsobjekt, militära skyddsområden och tillträde för utländska statsfartyg (8). Som framgått ovan regleras emellertid innehållet i Kustbevakningens tillsyns- och

¹⁷ 5 kap. 4 och 5 §§ förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

kontrollverksamhet inte i myndighetens instruktion. Myndighetens uppdrag att utöva kontroll och tillsyn styrs i stället av ett stort antal föreskrifter i skilda författningar. Dessa författningar behandlas i avsnitt 11.

7.7 Utvidgat uppdrag att övervaka fisket

7.7.1 Nationell reglering

Kustbevakningens uppdrag att bedriva övervakning av fisket kan utsträckas sakligt eller geografiskt om detta följer av vissa särskilt angivna konventioner eller internationella överenskommelser (8 § instruktionen).

Följande konventioner och internationella överenskommelser avses:

1. konventionen av den 31 december 1932 mellan Sverige och Danmark angående fiskeriförhållandena i de till Sverige och Danmark gränsande farvattnen (SÖ 1933:13),

2. överenskommelsen av den 19 december 1966 med Danmark och Norge om ömsesidig rätt till fiske i Skagerack och Kattegatt (SÖ 1967:13),

3. gränsälvsöverenskommelsen av den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland (SÖ 1971:44), och

4. rådets förordning (EG) nr 2371/2002 av den 20 december 2002 om bevarande och hållbart utnyttjande av fiskeresurserna inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken.

Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans verksamhetsområde rörande fiskerikontroll har också vidgats genom att EU:s gemensamma fiskeripolitik ger kustbevakningstjänstemän rätt att som gemenskapsinspektörer utföra fiskerikontroll i andra medlemsstater (8 § andra stycket instruktionen).¹⁸

¹⁸ Rådets förordning (EG) nr 768/2005 av den 26 april 2005 om inrättande av Gemenskapens kontrollorgan för fiske och ändring av förordning (EEG) 2847/93 om införande av ett kontrollsystem för den gemensamma fiskeripolitiken samt kommissionens förordning (EG) nr 1042/2006 av den 7 juli 2006 om fastställande av närmare bestämmelser för tillämpning av artikel 28.3–4 i rådets förordning (EG) nr 2371/2002 om bevarande och hållbart utnyttjande av fiskeresurserna inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken.

7.7.2 Nordostatlantiska fiskerikommissionen

Kustbevakningen ansvarar enligt 9 § instruktionen också för de kontrollåtgärder till sjöss som ankommer på Sverige och som EU genomför inom det område som regleras av Nordostatlantiska fiskerikommissionen, NEAFC.¹⁹ Av regleringen följer att Kustbevakningen får utse behöriga tjänstemän som ska vara inspektörer och koordinatörer.

Inom ramen för NEAFC samarbetar ett antal länder främst kring fiskerikontrollen i det område i Nordostatlanten där ingen enskild stat har jurisdiktion, det s.k. Smutthavet. Av överenskommelsen om NEAFC följer att Kustbevakningen, utöver sitt normala verksamhetsområde, också har skyldighet att under vissa angivna tidpunkter söka efter och kontrollera sådana fartyg som bedriver illegalt fiske samt vidare – om fartyget anträffas – att rapportera händelsen till fartygets flaggstat (s.k. flaggstatsrapportering beskrivs närmare i avsnitt 12.14). Det finns flera kvoterade arter i området, bl.a. sill, blåvitling och rödfisk, och det bedrivs både legalt och illegalt fiske. Insatserna riktas främst mot att hitta de fartyg som fiskar illegalt.

7.8 Utvidgat uppdrag att övervaka EU:s gränser

Som en följd av EU:s operativa samarbete för kontroll av medlemsstaternas yttre gränser har Kustbevakningen också fått gränskontrolluppgifter utanför sitt normala verksamhetsområde (10 § instruktionen). Myndigheten får, utanför det område som avses i 1 § instruktionen, medverka i EU:s operativa samarbete för kontroll av medlemsstaternas yttre gränser enligt den s.k. Rabbit-förordningen²⁰. För detta ändamål får myndigheten utse behöriga tjänstemän att ingå som gränsbevakningstjänstemän i gränsinsatsenheter.

Inom Frontex,²¹ EU:s byrå för samordning av förvaltningen av EU:s yttre gränser, samordnas ett antal gemensamma operationer

¹⁹ NEAFC är en förkortning av North East Atlantic Fisheries Commission. Kommissionen har upprättats med stöd av konventionen om framtida multilateralt samarbete om fisket i Nordostatlanten (SÖ 1982:14).

²⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 863/2007 av den 11 juli 2007 om inrättande av en mekanism för upprättande av snabba gränsinsatsenheter och om ändring av rådets förordning (EG) nr 2007/2004 vad beträffar den mekanismen och regleringen av gästande tjänstemäns uppgifter och befogenheter.

²¹ Se avsnitt 5.3.4 angående Frontex.

vid de yttre gränserna. Det har fastställts vissa gemensamma regler för gränskontrollanter som i samband med en gemensam operation sätts in på en annan medlemsstats territorium. Det gränsöverskridande samarbetet inom Frontex har kompletterats med en särskild mekanism för snabba ingripanden vid EU:s yttre gränser i kritiska situationer, Rabbit²². Denna ordning innebär i huvudsak att om en medlemsstat utsätts för ett särskilt stort migrationstryck, kan denna medlemsstat begära bistånd av Frontex i form av utplacering av en Rabbit-grupp. En sådan grupp har rätt att kontrollera resehandlingar, i syfte att fastställa handlingarnas giltighet och äkthet, samt personernas identitet, att fråga ut personer i syfte att utröna skälet för resan, att kontrollera att dessa har både erforderliga handlingar och tillräckliga medel för uppehållet samt om personerna förekommer på spärllistan i Schengens informations-system. Det finns också särskilda befogenheter knutna till uppdraget. En tjänsteman har under ett Rabbit-uppdrag bl.a. rätt att genomsöka fordon och föremål i enlighet med värdmedlemsstatens nationella lagstiftning, att övervaka och patrullera de yttre gränserna och att förhindra att personer på ett olagligt sätt passerar gränserna.

Ingripandena ska samordnas av Frontex. Det är verkställande direktören som fattar beslut om bifall eller avslag på begäran.

7.9 Miljöräddningstjänst m.m. till sjöss

Med räddningstjänst avses sådana räddningsinsatser som staten eller kommunerna ska svara för vid olyckshändelser och vid överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor, egendom och miljö, se lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Räddningstjänst omfattar också räddningsinsatser som görs i situationer som anges i lagen utan att det har inträffat någon olyckshändelse eller finns överhängande fara för en olyckshändelse.

Den statliga räddningstjänsten omfattar fjällräddningstjänst, flygräddningstjänst, sjöräddningstjänst, efterforskning av försvunna personer, miljöräddningstjänst till sjöss och räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen. Ansvaret för denna är delat mellan flera myndigheter. Kommunerna svarar för all annan räddningstjänst. Av lagen framgår att kommunerna och de statliga myndigheter som

²² Se avsnitt 5.3.4 angående Rabbit.

bedriver räddningstjänst ska samarbeta med varandra och med andra som berörs av verksamheten.

Kustbevakningen har ett självständigt ansvar för miljöräddningstjänsten till sjöss (11 § instruktionen).²³ I förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor finns närmare föreskrifter. Dessutom har myndigheten skyldighet att bistå vid räddningsinsatser enligt lagen om skydd mot olyckor.

Ansvaret för miljöräddningstjänsten till sjöss innebär bl.a. att Kustbevakningen ska agera när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet eller när det föreligger en överhängande fara för sådana utsläpp. I första hand utnyttjas kustbevakningsflyget och satellitövervakning för upptäckt och dokumentation av oljeutsläpp i farvatten runt Sveriges kuster.

I regleringsbrevet har regeringen bl.a. framhållit att Kustbevakningen ska ha ständig beredskap för att kunna påbörja och leda miljöräddningstjänst till sjöss samt för att tidigt kunna bekämpa utsläpp. Regeringen har vidare angett att bekämpningsinsatserna påtagligt ska bidra till att minimera konsekvenserna av olyckor och till att minska de negativa effekterna på vattenmiljön och strandzonen.

Myndigheten ska också, som central tillsynsmyndighet, utöva tillsyn över att bestämmelserna inom området följs.²⁴ Kustbevakningens miljöövervakning omfattar främst regler om förbud mot vattenförorening och dumpning i vatten samt tillsyn av natur- skydds-, fågelskydds- och sälskyddsområden.

På anmodan av räddningsledare ska Kustbevakningen också delta i sjöräddningstjänst och annan räddningstjänst och därigenom bidra till ökad sjösäkerhet, till att människoliv kan räddas, till att personskador begränsas och att konsekvenserna för egendom och miljö minskas (11 § instruktionen).

Kustbevakningen får begära bistånd från och lämna bistånd till utländska myndigheter vid räddningsinsatser enligt vissa internationella överenskommelser (12 § instruktionen).²⁵ Utöver de

²³ Se även 4 kap. 5 § lagen om skydd mot olyckor och 4 kap. 12–14 §§ förordningen om skydd mot olyckor.

²⁴ 5 kap. 1 § lagen om skydd mot olyckor.

²⁵ De överenskommelser och konventioner som avses är:

1. överenskommelsen av den 13 september 1983 om samarbete vid bekämpning av förorening av Nordsjön genom olja och andra skadliga ämnen (SÖ 1984:13),
2. konventionen av den 9 april 1992 om skydd av Östersjöområdets marina miljö (SÖ 1996:22),
3. konventionen av den 30 november 1990 om beredskap för, insatser vid och samarbete vid föroreningar genom olja (SÖ 1992:16), och
4. tilläggsprotokollet till konventionen under punkten 3 om beredskapen för, insatser vid och samarbete vid föroreningar genom skadliga och giftiga ämnen när detta är i kraft i förhållande till Sverige.

överenskommelser som uttryckligen nämns har Kustbevakningen med stöd av 9 kap. 1 § lagen om skydd mot olyckor också möjlighet att begära bistånd från eller lämna bistånd till utländska myndigheter vid räddningsinsatser med stöd av t.ex. 1967 års Köpenhamnsöverenskommelse mellan de nordiska länderna om hjälp vid oljebekämpning (se även avsnitt 5.3.5).

Myndigheten deltar också i flygräddningstjänst och räddningstjänst vid kärnkraftsberedskap samt genomför sjuktransporter och medverkar vid brandbekämpning till sjöss.

7.10 Samordning av de civila behoven av sjöövervakning och sjöinformation

Enligt 14 § instruktionen har Kustbevakningen ett särskilt uppdrag att samordna civila behov av sjöövervakning och att förmedla civil sjöinformation till berörda myndigheter, det s.k. sjöövervakningsuppdraget.

Uppdraget tillkom i samband med de genomgripande förändringarna av Försvarsmakten med ett kraftigt minskat och mer allsidigt militärt försvar. Regeringen bedömde att de civila myndigheternas behov av sjöinformation skulle komma att öka, bl.a. avseende gränskontroll och gränsöverskridande brottslighet, men också i fråga om tillgänglighet, framkomlighet och säkerhet för sjöfarten.²⁶ Mot denna bakgrund ansåg regeringen att Kustbevakningen borde ges ett formellt ansvar att koordinera de civila behoven av sjöövervakning samt förmedla sådan information till berörda civila verksamheter.

Uppdraget motsvarar till stor del avgränsningen av Kustbevakningens verksamhet. Myndigheten förmedlar t.ex. fortlöpande iakttagelser om sjöläget, lämnar information från förhandsanmälningar och inspektioner samt avrapporterar brott. Sjöövervakningsuppdraget är emellertid i vissa avseenden vidare än Kustbevakningens operativa verksamhet. I den delen förmedlar Kustbevakningen fortlöpande information om iakttagelser avseende t.ex. brott och miss-

Kustbevakningen får även begära bistånd från och lämna bistånd till en medlemsstat i EU vid miljöräddningsinsatser till sjöss i enlighet med rådets beslut 2001/792/EG, Euratom av den 23 oktober 2001 om inrättande av en gemenskapsmekanism för att underlätta ett förstärkt samarbete vid biståndsinsatser inom räddningstjänsten. Sådant bistånd får dock endast lämnas under förutsättning att den stat som har begärt biståndet garanterar Kustbevakningen full kostnadstäckning för dess insatser.

²⁶ Prop. 1999/2000:30 s. 148 f.

tänkt brottslig verksamhet utanför det egna verksamhetsområdet. Kustbevakningens samordning av information sker därför både som en del i den egna verksamheten, då myndigheten själv använder informationen, och som samordning och förmedling med hänsyn till andra myndigheters behov.

Kustbevakningen ska samordna och förmedla information främst till de myndigheter som ingår i det s.k. Sjöövervakningsrådet. Sjöövervakningsrådet har knutits till Kustbevakningen för att bistå myndigheten i arbetet med att samordna de civila behoven av sjöövervakning och förmedla sjöinformation (19 § första stycket instruktionen).

I Sjöövervakningsrådet, som består av myndighetens chef och högst tio andra ledamöter samt ersättare för dessa, deltar förutom Kustbevakningen bl.a. även Rikspolisstyrelsen, Försvarsmakten, Tullverket, Statens räddningsverk, Sjöfartsverket och Fiskeriverket (19 § andra stycket instruktionen). Alla myndigheter som ingår i rådet har uppdrag med anknytning till verksamhet eller förhållanden till sjöss eller i anslutning till sjötrafiken, såsom t.ex. räddningstjänst, gränskontroll, sjötrafikövervakning och sjösäkerhetstillsyn.

Som ett led i samordningen och förmedlingen av sjöinformation håller ett särskilt stödsystem på att utvecklas. Detta system, som benämns SJÖBASIS, har vi redogjort för i avsnitt 6.6.1.

7.11 Medverkan i internationellt samarbete

Samverkan internationellt, utgör en naturlig del av Kustbevakningens verksamhet. Kustbevakningen ska hålla sig underrättad om den internationella utvecklingen inom sitt verksamhetsområde och medverka i internationellt samarbete för att utveckla gränskontroll, brottsbekämpning till sjöss, miljöskydd till sjöss och annan sjöövervakning. Kustbevakningen ska också samverka med andra myndigheter för att främja svenskt deltagande i internationellt samarbete inom sitt verksamhetsområde (15 § första stycket instruktionen).

Vidare kräver samhällsutvecklingen i stort, och inte minst behovet av att förhindra illegal införsel av alkohol och narkotika, ett ökat samarbete. Bekämpning av den gränsöverskridande och organiserade kriminaliteten ställer särskilda krav. Myndighetens profil som en samverkansmyndighet har förstärkts som en följd av Sveriges medlemskap i EU.

Kustbevakningens internationella samarbete har beskrivits närmare i avsnitt 5.3.

7.12 Uppdragsverksamhet

Kustbevakningen får enligt instruktionen även bedriva uppdragsverksamhet (16 §).

Kustbevakningens uppdragsverksamhet består av verksamhet som faktureras annan myndighet eller uppdragsgivare. Kustbevakningen utför bl.a. dykeriuppdrag åt polisen för att söka efter försvunna personer, smuggelgods och vapen eller för att genomföra bottenbesiktningar vid fartygsolyckor. Myndigheten har också uppdrag åt Umeå Marina Forskning (UMF). Uppdragsverksamheten består också i vattenprovtagning åt SMHI, bogsering och olika uppdrag i samband med havsforskning. Kustbevakningens uppdrag åt Jordbruksverket i samband med utbrottet av fågelinfluensa år 2006 är ett annat exempel. All uppdragsverksamhet ska faktureras enligt bestämmelserna i avgiftsförordningen (1992:191). Det innebär att det krävs full kostnadstäckning.

7.13 Sammanfattning: Ett brett verksamhetsområde

Kustbevakningen har, genom sina vitt skilda uppgifter inom flera olika politikområden, ett brett verksamhetsområde. Myndighetens blandade uppdrag, som avviker från den tydliga avgränsning av ansvaret som annars är vanlig för svenska myndigheter, bör ses mot bakgrund av några olika faktorer. Det är för det första en naturlig följd av att Kustbevakningen sedan länge svarar för myndighetsutövning inom olika rättsområden längs med hela Sveriges kuststräcka och i vissa andra vattenområden samt på land i anslutning till dessa vatten. För det andra är Kustbevakningen i praktiken den enda civila myndigheten med befogenheter i Sveriges ekonomiska zon och på svensk del av kontinentalsockeln. Härtill kommer att Kustbevakningen har getts ett övergripande ansvar för myndighetsutövning till sjöss i det svenska territoriet och – om det följer av en internationell överenskommelse – för myndighetsutövning till sjöss utanför territoriet.

8 Geografisk avgränsning

8.1 Inledning

Som framgått av tidigare avsnitt spänner Kustbevakningens verksamhet och en kustbevakningstjänstemans befogenheter över ett flertal områden. Gällande rätt innehåller ingen enhetlig och fullständig geografisk avgränsning av uppgifterna och befogenheterna vare sig till sjöss eller på land. Detta är en naturlig följd av det stora antal författningar som berör Kustbevakningen i dess dagliga verksamhet (se vidare avsnitt 11). Om inget särskilt anges tillämpas de generella avgränsningar som följer av myndighetens instruktion eller av lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP), i de fall där den är tillämplig.

Detta avsnitt syftar till att i ett sammanhang redovisa de uttryckliga geografiska avgränsningar som finns för Kustbevakningens verksamhet. Vi vill emellertid framhålla att avgränsningen i det enskilda fallet kan vara mycket komplex, inte minst när det gäller hur olika bestämmelser ska tolkas i förhållande till varandra. Vi återkommer till dessa frågor i övervägandena (avsnitt 16).

I detta avsnitt redovisar vi inledningsvis vissa begrepp som är grundläggande för olika geografiska avgränsningar (avsnitt 8.2). I avsnitt 8.3 behandlar vi det polisiära uppdraget. Det följande avsnittet tar upp de särskilda avgränsningarna i vattenföreningenslagen (avsnitt 8.4). I avsnitt 8.5 behandlar vi de olika geografiska avgränsningar som gäller vid gränskontroll av personer och i avsnitt 8.6 motsvarande avgränsningar för gränskontroll av varor. Avsnitt 8.7 behandlar fiskeriövervakning, avsnitt 8.8 kontroll av farligt gods och avsnitt 8.9 miljöräddning till sjöss.

8.2 Några grundläggande begrepp

Innan vi går in närmare på de geografiska avgränsningarna finns det anledning att erinra om några i sammanhanget viktiga begrepp till vilka vi också återkommer i avsnitten 12 och 16.

Det *svenska sjöterritoriet* består enligt lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium och förordningen (1966:375) om beräkningen av Sveriges sjöterritorium av svenskt *inre vatten* och *territorialhav*. Landterritoriet, luftterritoriet och sjöterritoriet bildar tillsammans Sveriges statsterritorium.

Till *inre vatten* räknas något förenklat

- insjöar, vattendrag och kanaler och
- vid kusterna belägna hamnar, bukter och vikar samt vattenområden innanför och mellan öar, holmar och skär.

Utanför det inre vattnet finns *territorialhavet*. Detta får i princip sträcka sig tolv nautiska mil utanför landterritoriet och inre vatten.¹

Enligt FN:s havsrättskonvention får staterna inrätta en *ekonomisk zon* om högst 200 nautiska mil utanför kusten. Genom lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon, har regeringen bemyndigats att inrätta en sådan zon. I förordningen (1992:1226) om Sveriges ekonomiska zon har regeringen angett gränserna för zonen.

Enligt 1 § Kustbevakningens instruktion utgår myndighetens uppdrag från uppgiften att bedriva *sjöövervakning*. Enligt 2 § instruktionen är myndighetens uppdrag att ansvara för eller bistå andra myndigheter med övervakning, brottsbekämpande verksamhet samt kontroll och tillsyn, dvs. att bedriva sjöövervakning, dels inom svenskt sjöterritorium och svensk ekonomisk zon, dels på land i anslutning till dessa vatten. Beträffande sjöar, kanaler och vattendrag omfattar sjöövervakningen enbart Vänern och Mälaren.

Begreppet sjöövervakning återkommer delvis och uttrycks då som ”övervakning” i LKP.

8.3 Polisiärt uppdrag

Kustbevakningens polisiära uppdrag regleras övergripande i 1 och 3 §§ instruktionen. I LKP anges hur långt Kustbevakningens rätt att ingripa sträcker sig inom vissa rättsområden. I 1 § andra stycket LKP slås fast att lagen tillämpas när myndigheten bedriver ”övervakning”

¹ En nautisk mil är 1 852 meter.

till havs, i kustvattnen, i Väneren och Mälaren. Denna avgränsning valdes eftersom den ansågs vara förenlig med det ansvarsområde som vid tidpunkten gällde för tullväsendets oljebekämpning till sjöss.² Bestämmelsen har kommit att tillämpas på så sätt att en kustbevakningstjänsteman utövar sina befogenheter enligt LKP även på stränder och öar.³ Denna tolkning av bestämmelsen utgår bl.a. från uttalanden i den promemoria som låg till grund för LKP.⁴ Där framhölls att det inte är lämpligt att föreskriva att tjänstemännen vid Kustbevakningen bara ska göra ingripanden till sjöss, men att det samtidigt inte går att i detalj reglera var ingripandena får ske. I sammanhanget talas emellertid om ingripanden på stränder och öar. Tolkningen bör vidare ses mot bakgrund av att regeringen i propositionen framhöll att avsikten var att skapa förutsättningar för ett rationellt system där kustbevakningstjänstemän utrustas med befogenheter att ingripa i situationer där polis inte finns till hands.⁵ Tolkningen har numera befasts genom att det i myndighetens instruktion anges att verksamheten också ska bedrivas på land i anslutning till de vatten som omfattas av ansvarsområdet.⁶

LKP är vidare till största delen tillämplig också i fråga om övervakning inom Sveriges ekonomiska zon. Vissa rättsområden i 1 § LKP är dock undantagna, nämligen brott som avser skyddsobjekt och militära skyddsområden (1), fornminnen och sjöfynd (9), utlänningsars inresa till och utresa från eller vistelse i Sverige (13) och sjöfartsskydd (15). Att brott av det slaget har undantagits beror på att straffrättslig jurisdiktion saknas i den ekonomiska zonen.

8.4 Vattenföreningenslagen

Vattenföreningenslagens regler om förbud mot utsläpp av olja från fartyg gäller för utsläpp inom Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon samt i Östersjöområdet utanför dessa vattenområden.⁷ I fråga om andra vattenområden får regeringen eller den myndighet som regeringen utser meddela föreskrifter om förbud mot utsläpp

² Prop. 1981/82:114 s. 20.

³ Se 3 § andra stycket kustbevakningens föreskrifter om medverkan vid polisiär övervakning, nr 4/95, beslutade den 30 oktober 1995 med stöd av 4 § förordningen (1983:124) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

⁴ Ds H 1980:1 s. 70.

⁵ Prop. 1981/82:114 s. 19.

⁶ 1 § instruktionen.

⁷ 2 kap. 2 § första stycket vattenföreningenslagen.

av olja.⁸ I vattenföreningssförordningen har regeringen föreskrivit att fartyg inte får släppa ut olja inom inre vatten, territorialhav eller ekonomisk zon som tillhör en annan medlemsstat i EU⁹ samt inte heller på det fria havet.¹⁰ Förordningsregleringen sträcker alltså ut vattenföreningsslagens geografiska tillämpningsområde.

Vattenföreningsslagen har inte någon uttrycklig geografisk avgränsning mot land, men däremot har hamnbegreppet definierats av Sjöfartsverket. Verket har med stöd av myndighetens generella bemyndigande i vattenföreningssförordningen¹¹ föreskrivit att med hamn i vattenföreningsslagen avses en plats eller ett geografiskt område som har inrättats för att ge service till fartyg (SJÖFS 2007:15, bilaga 1). Regeringen har med utgångspunkt i denna definition konstaterat att det knappast utgör något problem att avgöra vad som är en hamn, men att tolkningsproblem däremot kan uppkomma i fråga om när ett fartyg ska anses ha anlöpt hamn.¹² För att inte sträcka ut hamnstatsjurisdiktionen utöver vad som kan anses förenligt med havsrättskonventionen bör det enligt regeringen normalt krävas att ett fartyg, för att anses ha anlöpt hamn, t.ex. ska ha lagt till vid kaj eller ankrat på redd för det fall denna ligger inom hamnområdet. Regeringen framhåller vidare att det i det enskilda fallet alltid måste avgöras om ett fartyg ska anses ha anlöpt hamn eller inte.

8.5 Gränskontroll av personer

Kustbevakningens uppdrag att medverka i gränskontroll av personer avgränsas indirekt genom 9 kap. 1 § andra stycket utlänningslagen (2005:716) till ”kontroll av sjötrafiken”. Vad som avses med begreppet ”sjötrafiken” preciseras inte närmare i författningstexten eller i förarbetena.

När Kustbevakningen för polisens räkning genomför inre utlänningskontroll, dvs. kontroll av utlänningar som vistas i Sverige, är kontrollen för Kustbevakningens del geografiskt avgränsad till att omfatta kontroll av och i anslutning till sjötrafiken.¹³ Med detta åsyftas enligt förarbetena till utlänningslagen i dess tidigare lydelse

⁸ 2 kap. 2 § andra stycket vattenföreningsslagen.

⁹ 2 kap. 5 § andra stycket vattenföreningssförordningen.

¹⁰ 2 kap. 5 § tredje stycket vattenföreningssförordningen.

¹¹ 2 kap. 3 § andra stycket vattenföreningssförordningen.

¹² Prop. 2005/06:209 s. 46.

¹³ 9 kap. 9 § andra stycket utlänningslagen.

att kontrollen kan avse inte bara personer i sjötrafiken, utan även personer vilka befinner sig i närhet till de vatten som Kustbevakningen ska övervaka under sådana omständigheter att de typiskt sett har samband med sjötrafiken.¹⁴ Det anges vidare att det alltid måste vara fråga om tillfällen där det framstår som mer naturligt att Kustbevakningen agerar som ett led i sin övervakning av sjötrafiken än att polisen tillkallas för att genomföra kontrollen. Avgränsningen valdes därför att det ansågs vara mest naturligt att Kustbevakningen genomför kontroller på de platser till vilka man enbart kan färdas till sjöss eller som endast med svårighet kan nås landvägen. Kontroller i andra fall ska polisen genomföra. Som exempel nämndes i förarbetena att Kustbevakningens kontroll ska kunna omfatta t.ex. fall där en båt påträffas för ankar utan att denna framförts i anslutning till kontrollen eller på en plats där den eller de personer som avses kontrolleras befinner sig i land på en ö, kanske utan annan förbindelse dit än sjövägen. Det kan även vara fråga om kontroller som ska utföras i en hamn eller liknande av personer som vistas ombord på ett fartyg eller en båt eller i direkt anslutning till denna.

Kustbevakningens möjlighet att ingripa mot brott som uppdagas vid utlänningskontroll avgränsas geografiskt genom bestämmelserna i LKP.

Frågan om geografisk avgränsning berörs av Gränskontrollutredningen i betänkandet Gränskontrolllag – Effektivare gränskontroll (SOU 2004:110). Utredningen föreslår att Kustbevakningens självständiga ansvar för personkontroller ska gälla ”till sjöss och i anslutning till sjötrafiken”.¹⁵

8.6 Gränskontroll av varor

En kustbevakningstjänstemans befogenheter i den brottsbekämpande verksamheten avseende gränskontroll av varor regleras i första hand i smugglingslagen. Smugglingslagen innehåller bestämmelser om ansvar m.m. för gärningar som rör införsel till eller utförsel från landet av varor. I lagen finns särskilda bestämmelser om vilka tvångsmedel som får användas vid förundersökning. Kontrollåtgärder utan brottsmisstanke regleras däremot inte i smugglingslagen. Kustbevakningens kontrollbefogenheter följer i stället av rätten att kontrollera anmälningsskyldigheten enligt tullagen eller inregränslagen

¹⁴ Prop. 1999/2000:64 s. 179.

¹⁵ SOU 2004:110 s. 348 ff. Se avsnitt 13.3.1.

(se nedan). Smugglingslagen innehåller ingen uttrycklig geografisk avgränsning, men en sådan kan indirekt anses följa av att de flesta av brotten begås vid gränspassage.

Varukontroll vid yttre gräns sker enligt tullagen. Vid inre gräns sker motsvarande kontroll med stöd av inregränslagen.

Tullagen är för Kustbevakningens del tillämplig vid kontroll ”av sjötrafiken” (62 § tullförordningen). Någon motsvarande bestämmelse finns inte avseende kontroll vid inre gräns. Som framgår närmare i avsnitt 13.3.2 föreslår dock Inregränslagsutredningen att en bestämmelse av motsvarande innebörd (”till sjöss”) ska gälla vid inre gräns.

8.7 Fiskeriövervakning

Kustbevakningens fiskeriövervakning omfattar svenskt sjöterritorium och svensk ekonomisk zon samt därutöver den övervakning av fisket som följer av internationella överenskommelser med bl.a. Danmark, Norge och Finland samt av medlemskapet i EU.

I fiskeregleringen finns ingen särskild geografisk avgränsning. Tidigare gällde för fiskerikontroll att Kustbevakningen fick bedriva sådan kontroll ”till sjöss och vid landning av fisk”.¹⁶ Numera ska Kustbevakningen *inom sitt verksamhetsområde* kontrollera efterlevnaden av bestämmelser om fiske. Det som avses är verksamhetsområdet enligt myndighetens instruktion, dvs. Sveriges sjöterritorium, internationellt vatten i svensk ekonomisk zon och land i anslutning till dessa vatten. När det gäller sjöar, kanaler och vattendrag omfattas enbart Väneren och Mälaren.¹⁷

Kustbevakningen ska också för Sveriges del ansvara för de kontrollåtgärder till sjöss som EU genomför inom det område som regleras av Nordostatlantiska fiskerikommissionen, NEAFC.¹⁸ Av detta samarbete följer att Kustbevakningen vid vissa tidpunkter ska patrullera och utöva fiskerikontroll i det område i Nordostatlantien där ingen enskild stat har jurisdiktion, det s.k. Smutthavet.

Fiskeriövervakningen styrs till mycket stor del av EU:s gemensamma fiskeripolitik. Enligt den s.k. grundförordningen¹⁹ omfattar

¹⁶ Jfr 5 kap. 5 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen i dess lydelse före den 15 april 2007.

¹⁷ 1 § instruktionen.

¹⁸ 9 § instruktionen.

¹⁹ Rådets förordning (EEG) nr 3760/92 av den 20 december 1992 om ett gemenskapssystem för fiske och vattenbruk, artikel 1.

fiskeripolitiken alla vatten inom ett medlemslands sjöterritorium och ekonomiska zon. Vidare omfattas gemenskapsfartygens fiske i det fria havet och, inom ramen för träffade fiskeöverenskommelser, även fisket i vatten under tredje lands jurisdiktion. Enligt en särskild EG-rättsakt²⁰ ska alla gemenskapens fiskefartyg ha samma villkor när det gäller tillträde och nyttjande av medlemsstaternas havsområden. Svenska fiskefartyg får som en följd av dessa överenskommelser fiska i andra länders territorialhav inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken och dess regelverk. Regleringen har direkt betydelse för det fiske som bedrivs inom det finska territorialhavet och på danskt territorialvatten i Öresund.

De särskilda förhållandena i Öresund, som regleras genom 1932 års fiskeöverenskommelse, ger rätt till svenskt fiske till sju meters djup på den danska sidan av sundet.²¹ Även om fiskerätten omfattar respektive stats kustvatten så avser överenskommelsen inte att ändra på de allmänna principer som följer med territorialvattnets utsträckning.

Ett ännu mer långtgående samarbete inom ramen för den gemensamma fiskerikontrollen består i att de tjänstemän som utsetts till s.k. gemenskapsinspektörer får utföra fiskerikontroller i andra medlemsstater.²²

8.8 Kontroll av farligt gods

Kustbevakningens tillsyn över efterlevnaden av lagen (2006:263) om transport av farligt gods gäller gods i hamnars landområden, om godset är avsett för vidare transport, samt efter begäran om biträde från Sjöfartsverket, även sjötransporter (10 § förordningen om farligt gods).

När Kustbevakningen bedriver övervakning för att hindra brott mot lagen om transport av farligt gods eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen kan således LKP tillämpas inte bara till havs och i kustvattnen samt i Väneren och Mälaren, utan

²⁰ Förordningen (EEG) nr 101/76 av den 19 januari 1976 om fastställande av en gemensam strukturpolitik för fiskerinäringen.

²¹ Konventionen av den 31 december 1932 mellan Sverige och Danmark angående fiskeriförhållandena i de till Sverige och Danmark gränsande farvattnen (SÖ 1933:13).

²² Rådets förordning 768/2005 om inrättande av Gemenskapens kontrollorgan för fiske och ändring av förordningen (EEG) 2847/93 om införande av ett kontrollsystem för den gemensamma fiskeripolitiken samt förordningen 1042/2007 om fastställande av närmare bestämmelser för tillämpning av artikel 28.3–4 i rådets förordning (EG) 2371/2002 om bevarande och hållbart utnyttjande av fiskeresurserna inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken.

därutöver också i hamnar.²³ Tillägget avseende hamnar gjordes i förtydligande syfte mot bakgrund av att Kustbevakningens övervakning av bestämmelser rörande transport av farligt gods huvudsakligen sker inom hamnars landområde.²⁴ I förarbetena utvecklas den närmare avgränsningen av en hamns område, varvid det slås fast att detta område allmänt sett omfattar såväl land- som vattenområden.²⁵ Vidare konstateras att det saknas klart fastställda gränser för varje enskild hamn, eftersom det inte finns några allmänna bestämmelser som reglerar vad som är en hamn eller en hamns landområde. Detta varierar beroende bl.a. på hamnens verksamhet och yttre förutsättningar. Således kan hamnområdet, förutom kajer och terminaler i nära anslutning till vattnet, innefatta även t.ex. vägar, upplagsplatser och magasin, som befinner sig längre inåt land. Enligt förarbetsuttalandena måste alltså hamnens yttersta landgräns avgöras från fall till fall. Därvid kan, enligt förarbetena, viss vägledning sökas i andra sammanhang där gränser angetts, t.ex. i planläggningsbeslut, i s.k. hamnordningar eller genom fysiska markeringar.

8.9 Miljöräddning till sjöss

Kustbevakningens uppdrag att ansvara för miljöräddningstjänsten till sjöss sträcker sig längre geografiskt än verksamheten att bedriva sjöövervakning. Kustbevakningen ansvarar inte bara för miljöräddningstjänsten till sjöss inom territorialhavet, på internationellt vatten i svensk ekonomisk zon, i land i anslutning till dessa vatten och i Väner och Mälaren, utan även för Vättern, kustvattnen och skärgårdsområdena (med undantag för hamnar).²⁶

Det geografiska området för Kustbevakningens räddningsinsatser har också sträckts ut genom ett antal internationella överenskommelser som anges i 12 § instruktionen.

Med miljöräddningstjänst till sjöss avses enligt 4 kap. 5 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor den räddningstjänst som Kustbevakningen svarar för när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet eller när det föreligger en överhängande fara för detta. Geografiskt omfattar ansvaret Sveriges sjöterritorium och ekono-

²³ 1 § fjärde stycket LKP.

²⁴ Prop. 2005/06:51 s. 83.

²⁵ A. prop. s. 83.

²⁶ 1 § instruktionen och 4 kap. 5 § lagen om skydd mot olyckor.

miska zon. Vattendrag, kanaler, hamnar samt andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren ingår däremot inte. Enligt 4 kap. 12 § förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor svarar Kustbevakningen även för miljöräddningstjänsten inom de områden där räddningstjänsten enligt internationella överenskommelser ankommer på Sverige. De överenskommelser som avses är Helsingforskonventionen samt Köpenhamns- och Bonnnavtalen.²⁷ Inom hamnar och andra inre vatten, utom Vänern, Vättern och Mälaren, svarar kommunerna för miljöräddningstjänsten.

²⁷ Se avsnitt 5.3.5.

9 Grundläggande regler för tvångsingripanden m.m.

9.1 Inledning

Användningen av tvångsmedel vid utredning av brott innebär ett intrång i den enskildes fri- och rättigheter. Ett sådant intrång, som även anses vara försvarbart i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till syftet, förutsätter dock en noggrann reglering i lag.

I rättegångsbalken definieras innebörden av olika tvångsmedel. Finns det regler om motsvarande tvångsmedel i andra författningar är rättegångsbalken normalt vägledande för tolkning och tillämpning.

Tvångsingripanden kan ske för olika syften.

Straffprocessuella tvångsmedel, som i första hand regleras i rättegångsbalken, används framför allt i brottsutredande syfte eller för att man ska kunna genomföra en rättegång med anledning av misstanke om brott. En enhetlig definition av begreppet straffprocessuellt tvångsmedel saknas, men med tvångsmedel brukar avses sådana direkta ingripanden mot person eller egendom som företas i myndighetsutövning och som utgör intrång i någons rättssfär.¹ Gemensamt för åtgärderna är, förutom att de innebär ett intrång i en persons rättssfär, att de kan genomdrivas med tvång.

Enligt huvudregeln har endast polismän, åklagare och de allmänna domstolarna rätt att använda straffprocessuella tvångsmedel i brottmålsprocessen. Med stöd av vissa av de författningar som vi redogör för i avsnitt 11 kan emellertid även bl.a. kustbevakningstjänstemän ha sådana befogenheter.

En förutsättning för att använda straffprocessuella tvångsmedel är, med enstaka undantag, att det finns en konkret brottsmisstanke. De flesta tvångsmedel förutsätter också att misstanken riktas mot

¹ SOU 1995:47 s. 137 f.

en bestämd person. I varje sådan bestämmelse om tvångsmedel anges hur stark brottsmisstanken ska vara.² Vilken misstankegrad som krävs för att åtgärden ska kunna vidtas varierar, t.ex. förutsätter medtagande till förhör endast att ett brott har begåtts och för beslag är det tillräckligt att det finns anledning att anta att ett brott har begåtts.

Användning av straffprocessuella tvångsmedel som riktar sig mot en person kan också i sig generera rätt till andra ingrepp, t.ex. rätten att av säkerhetsskäl kroppsvisitera den som grips eller rätten att använda fängsel.

Tvångsingripanden kan även vara administrativa och användas i syfte att utöva kontroll och tillsyn eller att upprätthålla ordningen. Många myndigheter har rätt att använda olika typer av administrativa tvångsmedel. Med detta avser vi tvångsingripanden av samma slag som straffprocessuella tvångsmedel men utan samband med en brottsutredning. Sådana åtgärder förutsätter ofta lagreglering. Förutsättningarna för administrativa tvångsingripanden varierar. De befogenheter av administrativ art som en kustbevakningstjänsteman har behandlas sist i avsnittet (avsnitt 9.7). Avsnittet inleds med en översiktlig genomgång av de allmänna principer för tvångsingripanden, som alltid ska vägas in innan ett beslut om en sådan åtgärd vidtas (avsnitt 9.2). Vi redovisar också vissa relevanta bestämmelser i regeringsformen (avsnitt 9.3), i Europakonventionen (avsnitt 9.4), i rättegångsbalken (avsnitt 9.5) och i polislagen (avsnitt 9.6).

9.2 Allmänna principer för tvångsingripanden

Eftersom ett tvångsingripande innebär ett ingrepp i den enskildes rättssfär måste en avvägning alltid göras mellan å ena sidan samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning, och å andra sidan den enskildes rätt till integritet och rättssäkerhet. Vid denna avvägning, och innan beslut fattas, ska följande fyra allmänna principer beaktas³:

Legalitetsprincipen. Av denna följer att en myndighet inte utan uttryckligt stöd i lag eller annan författning får ingripa i en enskilds rättssfär. För att använda tvångsmedel krävs det alltså att det finns en författningsbestämmelse som, tolkad enbart efter sin ordalydelse, otvetydigt medger intrånget.

² Lindberg, Gunnel, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas? (i fortsättningen Lindberg) s. 31.

³ För en utförlig genomgång av de allmänna principerna för användning av tvångsmedel, se Lindberg s. 18 ff.

Ändamålsprincipen. Denna innebär att ett tvångsmedel bara får användas för de syften som har angetts av lagstiftaren. En myndighets rätt att använda tvångsmedel är bunden till tillämpningsområdet för det aktuella tvångsmedlet. Även verkställigheten måste ligga inom ramen för det tillåtna ändamålet och får således inte utnyttjas för andra syften.

Behovsprincipen. Denna betyder att en tvångsåtgärd bara får tillgripas om det är nödvändigt med hänsyn till syftet med åtgärden. Varje beslut och verkställighet av tvångsmedel ska därför föregås av överväganden om åtgärden verkligen behövs. Vidare följer av behovsprincipen att, om flera alternativ är möjliga, det alternativ som innebär minst intrång i den enskildes frihet ska väljas. Har syftet med tvångsmedlet uppnåtts ska tvångsmedlet upphöra.

Proportionalitetsprincipen. Denna sammanfaller delvis med behovsprincipen och innebär att tvångsåtgärden i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till det önskade målet med åtgärden. Skälen som talar för en tvångsmedelsåtgärd ska vägas mot det intrång eller men som åtgärden innebär.

Det kan tilläggas att det, utöver de fyra ovan redovisade principerna, för all offentlig verksamhet gäller ett allmänt krav på objektivitet.⁴ Detta krav kan preciseras för viss verksamhet, t.ex. förundersökning (23 kap. 4 § rättegångsbalken).

9.3 Närmare om regleringen i regeringsformen

I 1 kap. 1 § tredje stycket regeringsformen slås det fast att den offentliga makten utövas under lagarna. Denna bestämmelse utgör grunden för den s.k. legalitetsprincipen.

För all offentlig verksamhet gäller vidare enligt objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen att allas likhet inför lagen ska beaktas och att saklighet och opartiskhet alltid ska iakttas. Principen gäller för både domstolar och förvaltningsmyndigheter.

I 2 kap. regeringsformen regleras medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter i förhållande till det allmänna. I stor utsträckning likställs utländska medborgare med svenska medborgare.

I 2 kap. 4–8 §§ regeringsformen finns bestämmelser om de kroppsliga fri- och rättigheterna som bl.a. ger uttryck för den respekt för

⁴ Denna princip kommer till uttryck i 1 kap. 9 § regeringsformen.

den enskilda individens integritet som är utmärkande för ett rättssamhälle.⁵

I 2 kap. 6 § regeringsformen sägs att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp, kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande.

Våld mot människokroppen, såsom exempelvis sterilisering och kastrering, men även lindrigare ingrepp som blodprovstagnation och utandningsprov för alkoholtest utgör kroppsliga ingrepp.⁶ Bestämmelsen reglerar bara påtvingade ingrepp, men i fråga om användning av tvångsmedel är utrymmet för samtycke snävt. Det saknar betydelse om åtgärden utgör ett administrativt eller straffprocessuellt tvångsingripande.

Med husrannsakan menas varje av myndighet företagen undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe, oavsett syftet med undersökningen.⁷ Bestämmelsen i 2 kap. 6 § omfattar emellertid även "liknande intrång" och gäller därmed även intrång som inte sker i undersökningssyfte.⁸ Skyddet är inte begränsat till bostäder.

Enligt 2 kap. 8 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande och även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta.

Vissa av de rättigheter som regleras i 2 kap. regeringsformen har ett absolut skydd, medan andra kan begränsas med stöd av lag.⁹ Bl.a. skyddet mot frihetsberövande, kroppsliga ingrepp, kroppsvisitation och husrannsakan kan inskränkas genom lag.¹⁰ Begränsningarna får emellertid endast göras för att tillgodose ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel i rättegångsbalken utgör, i likhet med andra regler om tvångsingripanden, sådana begränsningar i de grundlagsskyddade rättigheterna som med stöd av 2 kap. 12 § regeringsformen kan godtas.

Enligt 2 kap. 23 § regeringsformen får inte heller lag eller annan föreskrift meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av den

⁵ Prop. 1975/76:209 s. 119.

⁶ A. prop. s. 147. Även tagande av fingeravtryck har hävdats vara så integritetskränkande att det bör betraktas som ett kroppsligt ingrepp, se SOU 1975:75 s. 359 (Fri- och rättighetsutredningen).

⁷ Prop. 1973:90 s. 246.

⁸ Prop. 1975/76:209 s. 147.

⁹ 2 kap. 12 § regeringsformen.

¹⁰ 2 kap. 6 och 8 §§ regeringsformen. Skyddet i 2 kap. 5 § regeringsformen är dock absolut.

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

9.4 Europakonventionen

Europakonventionen gäller som svensk rätt sedan den 1 januari 1995.¹¹ Konventionen ratificerades visserligen redan år 1952, men var före år 1995 enbart folkrättsligt bindande för Sverige som stat och kunde därför inte tillämpas eller åberopas direkt. I stället införlivades dess bestämmelser genom i första hand regleringen i 2 kap. regeringsformen.

Att Europakonventionen numera har status som svensk lag¹² innebär att den direkt kan åberopas inför svenska domstolar och myndigheter och vidare att den under alla förhållanden ska tillämpas av svenska domstolar och myndigheter som en del av nationell rätt.

I artiklarna 2–14 i konventionen nämns alla grundläggande fri- och rättigheter som konventionen skyddar, bl.a. skyddet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning¹³, skyddet mot vissa frihetsberövanden¹⁴ och skyddet för privat- och familjeliv samt för hem och korrespondens.¹⁵ Ytterligare fri- och rättigheter som ska iakttas finns i vissa tilläggsprotokoll.

I artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen, slås bl.a. principen om varje persons rätt till respekt för sin egendom fast. Bestämmelsen anger att ”envar fysisk och juridisk persons rätt till sin egendom ska lämnas okränk”. Vidare anges, som villkor för berövande av egendom, att ”Ingen må berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som angivas i lag och av folkrättens allmänna grundsatser”.

Vidare regleras inskränkningar i rörelsefriheten i artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till konventionen. Den som lagligen befinner sig på en stats område ska ha rätt att röra sig fritt och välja bosättningsort. Var och en ska också vara fri att lämna vilket land som helst, inbegripet sitt eget.

¹¹ Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionen har införlivats med svensk rätt genom inkorporering.

¹² Bundenheten till konventionen följer också av EG-rätten, eftersom EG-domstolen har slagit fast att konventionen ska anses utgöra en integrerad del av gemenskapsrätten.

¹³ Artikel 3 i Europakonventionen.

¹⁴ Artikel 5 i Europakonventionen.

¹⁵ Artikel 8 i Europakonventionen.

9.5 Rättegångsbalken

I rättegångsbalken finns närmare regler för tvångsmedelsanvändning i brottmålsförfarandet. Som redovisats ovan innebär dessa regler att undantag görs från skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna enligt 2 kap. 12 § regeringsformen.

För att tillämpa reglerna om tvångsmedel i brottmål förutsätts i många fall att det brott en misstanke gäller är av viss svårhetsgrad. I vissa fall ska för brottet vara föreskrivet ett visst straff, vilket innebär att det i straffskalan för brottet ska finnas ett visst minimistraff eller att det för brottet föreskrivna maximistraffet måste ha viss nivå. Man ska normalt se till varje brott för sig och inte till vad man med stöd av bestämmelserna om straffmätning – vid sidan av själva straffbudet – kan komma att bestämma påföljden till. I andra fall är föreskrivet att tvångsmedel kan tillgripas under förutsättning att visst straff kan följa på brottet. I dessa fall ska man ta hänsyn till alla de bestämmelser som är tillämpliga vid straffets bestämmande, dvs. både till dem som skärper straffet och dem som mildrar det. En tredje variant är att tvångsmedelsanvändningen förutsätter att viss påföljd kan tänkas bli utdömd i det enskilda fallet.

Bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel under förundersökning finns i 24–28 kap. rättegångsbalken. Ett tvångsmedel får enligt dessa bestämmelser användas bara om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Enligt huvudregeln beslutar förundersökningsledaren, åklagaren eller rätten om straffprocessuella tvångsmedel, men i brådskande fall får en polisman använda tvångsmedel utan föregående beslut om det finns en särskild regel om det.

Tvångsmedel beslutas inte sällan av en polisman, bl.a. då det är fråga om att ta med någon till förhör, gripa, göra husrannsakan, kroppsvisitera, spärra av brottsplatser eller ta fingeravtryck.

Regleringen av andra tjänstemäns rätt att besluta om tvångsmedel utgår i stor utsträckning från vad som gäller för en polisman. Detta är utgångspunkten för en kustbevakningstjänstemans tvångsmedelsanvändning.

9.6 Polislagen

Polislagen (1984:387) reglerar bl.a. polisens allmänna befogenheter att utöva tvång och våld mot medborgarna. De tvångsingripanden som regleras i lagen tar främst sikte på polisens ordningshållande verksamhet och annan verksamhet än brottsbekämpning, medan rättegångsbalken i allt väsentligt reglerar tvångsmedel i brottsbekämpningen. Polislagen innehåller också generella regler om verkställighet av straffprocessuella tvångsmedel och andra tvångsingripanden samt en noggrann reglering av i vilken utsträckning polisen själv, och den som biträder polisen, får använda våld och tvång för att genomföra åtgärder.

Polislagens bestämmelser om polisiära tvångsbefogenheter utgör sådana inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna som är tillåtna enligt regeringsformen eftersom det finns ett klart lagstöd (se ovan). Utöver de allmänna principer som alltid ska iakttas när någons fri- och rättigheter inskränks, har man i polislagen lagfäst motsvarande allmänna principer för polisingripanden.

De grundläggande principerna för polisens sätt att utföra sina tjänsteuppgifter, i vilka bl.a. användning av tvångsmedel ingår, finns i 8 § polislagen. I första stycket regleras legalitets-, behovs- och proportionalitetsprinciperna. Där anges uttryckligen att en tjänsteuppgift ska verkställas ”under iakttagande av vad som föreskrivs i lag eller annan författning”, vilket ger uttryck för legalitetsprincipen. Det är t.ex. aldrig tillåtet att tänja reglerna så långt att en polisman begår en lagöverträdelse. Proportionalitets- och behovsprinciperna har formulerats så att polisen får ingripa på det sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och omständigheterna i övrigt. Måste tvång tillgripas, ska detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska kunna uppnås.

Av andra stycket i paragrafen följer att ett ingripande som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheterna aldrig får grundas enbart på 8 §.

Varje våldsanvändning som riktas mot person är ett integritetsintrång enligt regeringsformen.¹⁶ Även när en polisman tillgriper våld krävs därför lagstöd. Rätten att använda våld mot person och egendom regleras i 10 § polislagen. Bestämmelsen ger inget rättsligt stöd för själva ingripandet, men för våldsanvändning vid ett

¹⁶ Se vidare Berggren, Nils-Olof och Munck, Johan, Polislagen En kommentar, 6 uppl., 2007, s. 76.

rättsenligt ingripande. Där anges i vilka situationer våld får användas som ett nödvändigt led i en tjänsteuppgift. En polisman får bl.a. ta till våld när han eller hon med laga stöd verkställer en kroppsbesiktning eller annan liknande åtgärd, vid beslag eller annat omhändertagande av egendom eller vid husrannsakan enligt rättegångsbalken eller när polismannen med laga stöd stoppar ett fordon eller annat transportmedel.¹⁷

Det följer vidare av 29 § polislagen att rätten att tillgripa våld i de fall som anges i 10 § i viss utsträckning också gäller för andra än polismän. En tjänsteman vid Kustbevakningen har t.ex. rätt att använda våld i vissa situationer där denne medverkar vid polisiär övervakning (se avsnitt 11.2.9). Även enskilda har rätt att använda våld, exempelvis om någon kommer till en tjänstemans hjälp vid ett ingripande, regleras i nämnda paragrafer i polislagen.

9.7 Administrativa tvångsmedel

När en tjänsteman vid en myndighet använder tvång i sin myndighetsutövning vid kontroll och tillsyn eller i den ordningshållande verksamheten går ingripandena ofta under benämningen administrativa tvångsmedel. En viktig skillnad i förhållande till de straffprocessuella tvångsmedlen är att administrativa tvångsmedel inte företas i brottsutredande syfte. När Kustbevakningen agerar som tillsynsmyndighet, och genomför t.ex. inspektioner för att upptäcka brister eller överträdelser av de föreskrifter som gäller för viss verksamhet, kan en tjänsteman ha administrativa befogenheter som också kan inrymma ett visst mått av tvång.

Det rättsliga stödet för administrativa ingripanden finns i olika författningar inom ett stort antal rättsområden. Rättegångsbalken tjänar, som tidigare nämnts, som ledning för all tvångsmedelsanvändning, bl.a. genom att vissa tvångsmedel definieras där. Några allmänna principer för användning av administrativa tvångsåtgärder finns inte varken i förvaltningslagen eller i enskilda författningar, men de grundläggande principerna, dvs. legalitets-, behovs-, ändamåls- och proportionalitetsprinciperna, torde ändå gälla. I vissa författningar finns dock proportionalitetsprincipen uttryckligen nämnd, exempelvis i tullagen.

För en tjänsteman vid Kustbevakningen kan administrativa tvångs-ingripanden aktualiseras med stöd av en rad författningar. Om en

¹⁷ Se prop. 1998/99:43 s. 35 f.

enskild inte fullgör sin skyldighet att förse myndigheten med nödvändiga dokument och upplysningar kan i vissa fall administrativa tvångsmedel användas för att få fram informationen. Det kan vara fråga om åtgärder som sakligt sett motsvarar husrannsakan, t.ex. rätt att genomsöka ett fartyg eller ett annat transportmedel eller ett utrymme av något slag (se exempelvis 9 kap. 2 § utlänningslagen och 6 kap. 10 § tullagen). Det kan även röra sig om en rätt att tillfälligt ta om hand föremål eller handlingar för närmare undersökning, vilket ingripande har likheter med beslag. Likaså finns det författningar som ger rätt att genomsöka en persons kläder eller föremål som denne bär med sig, dvs. en form av kroppsvisitation (se t.ex. 13–17 §§ lagen om sjöfartsskydd).

Även ett tillfälligt omhändertagande som sker med stöd av 13 § polislagen vid ordningsstörning är ett administrativt tvångsmedel. Ett annat exempel på en sådan åtgärd är en kroppsvisitation i syfte att leta efter vapen, s.k. skyddsvisitation.

Att ta fingeravtryck på en person kan också vara ett administrativt tvångsmedel, om det inte sker i brottsutredande syfte. Regler om detta finns bl.a. i utlänningsförordningen. Även rätten att förena ett förbud eller föreläggande med vite kan utgöra ett administrativt tvångsmedel och kan aktualiseras t.ex. i samband med vissa inskränkningar i rätten att använda fartyg. Sådana regler finns t.ex. i 6 kap. 14 § fartygssäkerhetslagen.

10 Allmänt om brottsutredningen

10.1 Inledning

I detta avsnitt lämnas dels en kort redogörelse för förundersökningsförfarandet (avsnitt 10.2), dels beskrivs översiktligt vissa tvångsmedel som kan aktualiseras i samband med utredning av brott (avsnitt 10.3). Genomgången är inte fullständig utan tar endast upp sådana tvångsmedel som är relevanta för en kustbevakningstjänsteman i den brottsbekämpande verksamheten.

10.2 Förundersökningsförfarandet

Allmänna bestämmelser om förundersökning finns i 23 kap. rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen (1947:948).

Förundersökning ska enligt huvudregeln inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts.¹ Förundersökningsplikten, som innebär en skyldighet att utreda alla sådana brott, är dock försedd med undantag. Om det är uppenbart att brottet inte går att utreda behöver någon förundersökning inte inledas.² Förundersökning behöver inte heller genomföras om det ändå inte finns tillräckliga skäl för åtal eller om det av kostnads-skäl inte är rimligt att driva förundersökning och brottet dessutom inte kan antas föranleda annan påföljd än böter (23 kap. 4 a § rättegångsbalken). Vissa ytterligare undantag finns.

Beslut om att inleda förundersökning fattas av polismyndighet eller av åklagare (23 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). Har förundersökningen inletts av en polismyndighet och är saken inte av enkel beskaffenhet ska ledningen av förundersökningen övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Detta gäller också i andra fall, om det är påkallat av särskilda skäl.

¹ 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken.

² 23 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken.

Redan innan förundersökning har hunnit inledas får en enskild polisman hålla förhör eller vidta andra åtgärder som är av betydelse för utredningen, s.k. primärutredning, i nära anslutning till brottet (23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken). De utredningsåtgärder som främst kan komma i fråga är brottsplatsundersökning samt förhör med målsägande och vittnen. Förhör vid primärutredning sker ofta direkt på brottsplatsen. Denna är emellertid inte alltid lämplig som förhørsplats. På tillsägelse av en polisman är den som befinner sig på den plats där brottet förövats också skyldig att medfölja till ett förhör som hålls omedelbart därefter. Vägrar vederbörande utan giltig orsak, får polismannen ta med denne till förhöret (23 kap. 8 § rättegångsbalken).

Förundersökningen i brottmål kan delas in i två skeden. Det första skedet innefattar spanings- och efterforskningsåtgärder för att utreda om ett brott har blivit begånget och vem som i så fall skäligen kan misstänkas för brottet. Under det andra skedet görs den ytterligare utredning som behövs för att få underlag för bedömningen av om det finns tillräckliga skäl för åtal. Då ska också den misstänkte få del av vad som har kommit fram under förundersökningen och bl.a. ges möjlighet att få till stånd kompletteringar.

Det finns ett antal principer som gäller under förundersökningen och som är uppställda för att garantera den enskildes rättssäkerhet. Objektivitetsprincipen innebär att förundersökningsledaren ska ta till vara omständigheter och bevis oavsett om de är till den misstänktes för- eller nackdel (23 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken). Vidare ska förundersökningen bedrivas så att ingen onödigt utsätts för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet (den s.k. hänsynsprincipen, 23 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken). Av hänsynsprincipen följer bl.a. att verkställighet av exempelvis beslut om hämtning till förhör och husrannsakan ska utföras diskret. Vidare föreskrivs i 17 § förundersökningskungörelsen bl.a. att förhör med den som är under 18 år ska planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som hörs tar skada samt att det noga bör tillses att uppmärksamhet inte väcks kring förhöret.

En förundersökning ska bedrivas skyndsamt. Om det inte längre finns skäl att fullfölja förundersökningen ska den läggas ned (23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken).

Enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken får en polisman under vissa förutsättningar på eget ansvar vidta utredningsåtgärder innan en förundersökning har inletts. En sådan utredning betecknas, som nyss nämnts, primärutredning. Den tjänsteman som ingriper

mot ett brott eller annars kommer till platsen för ett brott, eller som tar upp anmälan, ska vidta de utredningsåtgärder som är möjliga, även om förundersökning inte har hunnit inledas. Utredningen ska om möjligt färdigställas direkt på plats och vidtagna åtgärder ska så snart som möjligt anmälas för den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet (3 a § förundersökningskungörelsen).³

De utredningsåtgärder som främst kommer i fråga är platsundersökning och sådana förhör med målsägande och vittnen som kan ske i nära anslutning till att brottet har begåtts. Rätten att vidta utredningsåtgärder på eget ansvar gäller enbart i det absoluta inledningsskedet av en utredning när förundersökning ännu inte hunnit inledas, dvs. innan behörig person har informerats om brottet.

En tjänsteman vid Kustbevakningen får, i likhet med en polisman, göra primärutredning i de situationer där Kustbevakningen ingriper med stöd av 2 § LKP. Enligt 19 § smugglingslagen har en tjänsteman vid Kustbevakningen samma rätt att göra primärutredning vid brott mot den lagen och författningar som den hänvisar till.

Det är inte lagstiftarens avsikt att det ska förekomma tvångsmedel under en primärutredning.⁴ Bestämmelsen i 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken grundar ingen rätt att använda tvångsmedel, eftersom förutsättningarna härför inte regleras i 23 kap. rättegångsbalken utan i 24–28 kap. Som huvudregel får tvångsmedel bara användas när en förundersökning har inletts. Om förundersökning inte redan har påbörjats anses det att ett beslut av en behörig myndighet om tvångsmedel innebär att en förundersökning faktiskt inletts.⁵

Det finns några undantag från huvudregeln att tvångsmedel enbart får beslutas inom ramen för förundersökning eller under det rättsliga förfarande som sedan följer. Två av undantagen gäller vid s.k. förenklad utredning enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken. En sådan får företas om saken inte kan föranleda någon annan påföljd än böter och det ändå finns tillräckliga skäl för åtal eller vid ett brott som begås inför rätten i en rättegång. Bestämmelserna om be-

³ Bestämmelsen om primärutredning är en undantagsregel. I samband med att tillämpningsområdet för bestämmelsen om primärutredning utvidgades något uttalade regeringen bl.a. att det såväl från utredningssynpunkt som för att påskynda förfarandet står mycket att vinna på att möjliga utredningsåtgärder genomförs i nära anslutning till brottet och att de stora rationalitetsvinster som ligger i att utredning sker direkt på plats bör tas tillvara. Särskilt vid vardagsbrottslighet, såsom butiksstölder, biltillgrepp, rattfylleri, grov olovlig körning, enklare fall av misshandel och liknande är förhållandena ofta sådana att det är möjligt att praktiskt taget slutföra utredningen direkt på plats. Se vidare prop. 1994/95:23 s. 77 f.

⁴ Se vidare SvJT 1994 s. 102.

⁵ SOU 1995:47 s. 155 f.

slag i 27 kap. rättegångsbalken är tillämpliga vid beslag som vidtas inom ramen för en förenklad brottsutredning. Om det vid en sådan utredning finns behov av andra tvångsmedel ska förundersökning inledas.

Ett annat undantag är en polismanns rätt enligt 23 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken att i omedelbar anslutning till ett brott ta med en person till förhör. Det får ske trots att en behörig tjänsteman inte har hunnit besluta om förundersökning ska inledas. Syftet med bestämmelsen är att öka möjligheterna att utreda brott i anslutning till att det har begåtts.

Utöver bestämmelserna i 28 kap. 13 § rättegångsbalken, om verkställighet av kroppsvisitation och kroppsbesiktning, finns det inga formella regler i rättegångsbalken om vem som får verkställa tvångsmedel. Detta får i stället läsas ut av andra bestämmelser. Den grundläggande ramen ges genom bestämmelserna i 23 kap. om behörigheten att genomföra förundersökning, vilket är en uppgift för polismyndighet och åklagare, och en åklagares rätt att anlita biträde vid undersökningen. Som påpekats tidigare är uppgiften att använda våld på samhällets vägnar något som i huvudsak har förbehållits polisen. Eftersom tvångsmedel måste kunna genomdrivas med tvång eller våld är utgångspunkten att det normalt är polisen som ska verkställa beslut om tvångsmedel.⁶ Av avsnitt 9 framgår att även en kustbevakningstjänsteman har sådana befogenheter.

10.3 Straffprocessuella tvångsmedel

10.3.1 Gripande som myndighetsåtgärd

För att säkerställa att en misstänkt inte avlägsnar sig innan en åklagare har prövat frågan om anhållande får en polisman i brådskande fall gripa den misstänkte även utan ett beslut om anhållande (24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken). Gripande är i dessa fall ett självständigt tvångsmedel som förutsätter att det förövats ett brott som har en sådan straffskala att det finns skäl för anhållande och att det brådskar med att ta hand om den misstänkte. Som huvudregel krävs det ett brott med ett års fängelse i straffskalan och sannolika skäl för misstanken. Det föreligger normalt sett hinder mot gripande om påföljden kan antas bli böter (24 kap. 1 § fjärde stycket rättegångsbalken). Om den misstänkte är okänd och vägrar uppge sitt

⁶ Lindberg s. 91.

namn och hemvist eller om den misstänkte saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff kan emellertid den misstänkte gripas även för brott som bara bestraffas med böter (24 kap. 2 § rättegångsbalken).

Rätten att besluta om gripande förutsätter en uttrycklig regel som ger en tjänsteman denna behörighet. Med stöd av 24 kap. 7 § rättegångsbalken får en polisman besluta om gripande. Vi återkommer i avsnitt 11 till frågan i vilken utsträckning en kustbevakningstjänsteman får besluta om gripande.

10.3.2 Envarsgripande

Bestämmelsen om s.k. envarsgripande i 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken ger en enskild medborgare ("envar") rätt att gripa dels den som är efterlyst för brott, dels den som har begått brott som kan straffas med fängelse, och som påträffas "på bar gärning eller flyende fot". Den gripne ska skyndsamt överlämnas till en polisman som prövar om frihetsberövandet ska bestå.

Den vanligaste grunden för envarsgripanden är att någon som har begått brott påträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen. Gärningsmannen ska ertappas i anslutning till att brottet fullbordas eller medan det ännu pågår, dvs. i det brottsliga förhållandet, för att kravet på "bar gärning" ska vara uppfyllt. Vad uttrycket "flyende fot" omfattar är inte helt klarlagt, men gripande i dessa fall förutsätter normalt att den som griper har följt gärningsmannen från brottsplatsen utan avbrott.⁷

En enskild person som ingriper med stöd av envarsrätten har rätt att göra en skyddsvisitation i samband med gripandet.

Bestämmelsen om envarsgripanden ställer inga krav på den som griper. Såväl enskilda medborgare som t.ex. en kustbevakningstjänsteman eller en väktare kan ingripa. En polisman får däremot inte gripa någon med stöd av den nu diskuterade bestämmelsen. Detta beror främst på att en polisman alltid anses ha till uppgift att ingripa mot brott och att denna skyldighet gäller även utanför tjänsten.⁸ Den som har gripit någon med stöd av envarsrätten ska skyndsamt överlämna den gripne till närmaste polisman, vilket normalt sker genom att kalla polis till platsen.

⁷ NJA 1968 s. 67. Se även Lindberg s. 216 f.

⁸ 4 kap. 10 § polisförordningen. Se även Lindberg s. 219 f.

Om någon med laga rätt griper en misstänkt följer med detta en rätt att också ta egendom i beslag.⁹ Ett sådant s.k. envarsbeslag är en momentan åtgärd och förundersökningsledaren eller åklagaren ska pröva om beslaget ska bestå. Ett envarsgripande ger däremot inte någon rätt att företa kroppsvisitation för att söka efter sådant som kan tas i beslag.¹⁰

10.3.3 Beslag

Beslag, som regleras i 27 kap. rättegångsbalken, är sannolikt den mest använda straffprocessuella tvångsåtgärden.¹¹

För att beslag ska få ske måste föremålet skäligen kunna antas ha betydelse för utredning om brott (bevisbeslag), vara någon avhänt genom brott (återställandebeslag) eller vara förverkat på grund av brott (förverkandebeslag).¹² Beviskravet, som i lagtexten uttrycks som ”skäligen kan antas”, är lågt. Det måste finnas någon omständighet som gör det mer sannolikt att egendomen kan ha betydelse för utredningen eller har varit föremål för brott än att så inte är fallet.¹³

Beslag förutsätter vidare att egendomen är tillgänglig och kan inte användas som ett instrument för att söka efter föremål.¹⁴ För eftersökande används andra tvångsmedel, bl.a. husrannsakan.

Beslag får användas oberoende av brottets beskaffenhet och kan beslutas även om föremålet ägs eller innehas av någon annan än den misstänkte. Beslag förutsätter över huvud taget inte att det finns någon misstänkt person.

Utrymmet för att beslagta skriftliga handlingar begränsas genom reglerna i 27 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken.

Av stor betydelse för Kustbevakningens del är att den som med laga rätt griper en misstänkt eller verkställer ett beslut om husrannsakan, kroppsbesiktning eller kroppsvisitation får ta sådana föremål i beslag som personen påträffar. I andra fall får föremål inte tas i beslag utan föregående beslut av undersökningsledaren eller åklagaren. Är det fara i dröjsmål får dock åtgärden vidtas av en polisman även utan sådant beslut, om det inte är fråga om vissa skriftliga för-

⁹ Se Lindberg s. 395 och där gjorda hänvisningar samt 27 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken.

¹⁰ Lindberg s. 602 med däri gjorda hänvisningar till riksåklagarens genmäle i NJA 1990 s. 324 och SOU 2002:44 s. 98 f.

¹¹ Nordh, Robert, Praktisk process IV, Tvångsmedel (i fortsättningen Nordh), s. 92.

¹² 27 kap. 1 § rättegångsbalken.

¹³ Nordh s. 92.

¹⁴ NJA II 1943 s. 359.

sändelser. När ett beslag har verkställts utan föregående beslut av undersökningsledaren eller åklagaren, ska det skyndsamt anmälas till någon av dessa, som omedelbart ska pröva om beslaget ska bestå (27 kap. 4 § rättegångsbalken). I avsnitt 11 redovisas i vilken utsträckning en kustbevakningstjänsteman får besluta om beslag.

Även rätten får förordna om beslag av föremål som antingen uppvisas vid rätten eller annars är tillgängligt för beslag (27 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken).

Om ett beslag har verkställts utan rättens förordnande, kan den som har drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslutet (27 kap. 6 § rättegångsbalken).

Beslagtagna föremål ska tas i förvar av den som verkställt beslaget (27 kap. 10 § rättegångsbalken). Vidare ska det föras protokoll över beslag (27 kap. 13 § rättegångsbalken). När det inte längre finns skäl för åtgärden ska beslaget omedelbart hävas av åklagaren eller annan förundersökningsledare (27 kap. 8 § rättegångsbalken). Av rättegångsbalken framgår inte vad som ska ske med beslagtagen egendom när beslaget hävs. Utgångspunkten är dock att ett beslag endast utgör en form av tillfällig besittningsrubbing i avvaktan på ett slutligt beslut angående egendomen. När beslaget hävs ska därför egendomen som huvudregel återlämnas till den från vilken den togs, utan någon prövning av annans eventuella rätt till den.

10.3.4 Husrannsakan

De grundläggande bestämmelserna om husrannsakan vid brottsutredning finns i 28 kap. rättegångsbalken.

Husrannsakan får företas enbart i syfte att söka efter egendom som ska tas i beslag, för att utröna omständigheter som kan antas ha betydelse för utredningen om ett visst brott eller för att anträffa en eftersökt person.¹⁵ Syftet med husrannsakan kan alltså vara att få fram föremål (reell husrannsakan) eller att söka efter personer (personell husrannsakan). Ofta är husrannsakan ett medel för att verkställa ett beslag. Det är vidare det enda tvångsmedel som kan användas för att söka efter misstänkta i syfte att verkställa beslut om gripande, anhållande, häktning, hämtning till förhör, kroppsvisitation och kroppsbesiktning.¹⁶

¹⁵ 28 kap. 2 § rättegångsbalken.

¹⁶ Lindberg s. 509.

Med husrannsakan avses eftersökande i hus, rum eller slutet förvaringsställe. Hus inbegriper inte bara bostadshus utan även andra byggnader, såsom fabriker och magasin. Med rum avses också bl.a. kontors- och lagerlokaler samt hytter och rum på fartyg. Slutet förvaringsställe är exempelvis en låst bil eller ett kassafack i en bank.¹⁷ Husrannsakan förutsätter normalt att det finns misstanke om brott på vilket fängelse kan följa.¹⁸ Bötesbrott kan emellertid ligga till grund för husrannsakan som görs i syfte att eftersöka en person.

Vidare måste det finnas en konkret brottsmisstanke som når upp till beviskravet att det förekommer anledning anta att ett brott har begåtts. Beviskravet är lägre än det som gäller för de flesta andra tvångsmedel. Det förutsätts inte att brott har konstaterats utan det räcker med misstanke därom, dvs. samma krav som gäller för att inleda förundersökning. Det ska alltså finnas förutsättningar enligt 23 kap. 1 § rättegångsbalken för att inleda förundersökning. Detta krav innebär också att syftet med en husrannsakan inte får vara att upptäcka brott. Inte heller får husrannsakan användas som en kontrollåtgärd för att se om den som är misstänkt för brott har gjort sig skyldig till ytterligare eller mer omfattande brottslighet, än den som föranlett åtgärden.¹⁹

Husrannsakan hos annan än den som är skäligen misstänkt för det aktuella brottet får endast företas i vissa undantagssituationer, bl.a. om brottet har förövats hos denne, den misstänkte har gripits där eller det finns synnerlig anledning att anta att det föremål eller den person som eftersöks finns där (28 kap. 1 § andra stycket och 2 § rättegångsbalken).

Husrannsakan får också i vissa fall företas i transportmedel för att söka efter någon som ska gripas, anhållas eller häktas såsom misstänkt för brott.²⁰ Med transportmedel avses i detta sammanhang inte bara fordon enligt lagen (2001:559) om vägtrafikdefinitioner utan också tåg, fartyg, båtar och flygplan. I samband med att ett transportmedel undersöks får även lådor och andra förvaringsutrymmen som kan dölja en människa undersökas. För att företa husrannsakan i ett transportmedel i syfte att söka efter någon som ska gripas,

¹⁷ NJA II 1943 s. 369 f.

¹⁸ Enligt lagen (1996:517) om begränsning av tillämpningen av svensk lag vad gäller vissa brott begångna på utländska fartyg kan strängare straff än böter under vissa förhållanden inte dömas ut för brott mot bl.a. utsläppsförbudet i vattenföreningsslagen som begåtts på utländska fartyg. I dessa fall kan husrannsakan inte företas med stöd av huvudregeln. Däremot finns en möjlighet att göra husrannsakan med stöd av 11 kap. 7 § vattenföreningsslagen även om påföljden för gärningen endast kan bestämmas till böter.

¹⁹ Se t.ex. JO 1988/89 s. 53 angående husrannsakan i ett kurdiskt bokcafé.

²⁰ 28 kap. 2 a § rättegångsbalken.

krävs att den eftersökte ska vara misstänkt för ett brott, för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, och att det finns särskild anledning att anta att personen kan komma att passera platsen.

Vidare får husrannsakan företas i en lokal som är tillgänglig för allmänheten eller som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet (28 kap. 3 § rättegångsbalken).

Förordnande om husrannsakan meddelas som huvudregel av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (28 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken). Om det är fara i dröjsmål får en polisman enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken företa husrannsakan utan sådant förordnande. Särskilda bestämmelser om behörighet att besluta om husrannsakan finns också i andra lagar, t.ex. i smugglingslagen. Vi återkommer i avsnitt 11 till frågan i vilken utsträckning en kustbevakningstjänsteman får besluta om husrannsakan.

Över husrannsakan ska föras protokoll (28 kap. 9 § rättegångsbalken). Den som har utsatts för husrannsakan har också rätt till ett bevis om åtgärden.

10.3.5 Kroppsvisitation

Med kroppsvisitation avses undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken). Det spelar inte någon roll om föremålet är öppet, stängt utan att vara låst eller låst och inte heller på vilket sätt det medförs. Det innebär att bl.a. väskor, paket och plånböcker kan undersökas. Större föremål, som exempelvis bilar och andra fordon, faller dock under bestämmelserna om husrannsakan.

Ett krav för att en undersökning av föremål som någon har med sig ska anses utgöra kroppsvisitation är att föremålet kan knytas till personen i fråga. Annars blir undersökningen att anse som husrannsakan.²¹ Undersökning av kläder förutsätter att personen har kläderna på sig eller bär dem med sig.

Kroppsvisitation förutsätter att det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa. Användningsområdet är alltså brett, även om tvångsmedlet till skillnad från beslag inte får användas vid rena bötesbrott. Kroppsvisitation får emellertid

²¹ Nordh s. 116.

inte enbart göras på den som skäligen kan misstänkas för brott, utan även på annan person. Om annan än den skäligen misstänkte ska kroppsvisiteras, krävs det att det finns synnerlig anledning att anta att föremål som kan tas i beslag kommer att anträffas eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet.

Ändamålet ska vara att söka efter egendom som kan tas i beslag (t.ex. kroppsvisitation av den som misstänks för smuggling för att söka efter smuggelgodset) eller att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen om brottet (28 kap. 11 § första stycket rättegångsbalken).

Beslut om kroppsvisitation får fattas av undersökningsledare, åklagare eller rätten. Om det är fara i dröjsmål får en polisman besluta om kroppsvisitation (28 kap. 13 § första stycket andra meningen rättegångsbalken).

Föremål som påträffas när ett beslut om kroppsvisitation verkställs får tas i beslag (27 kap. 4 § rättegångsbalken).

Vi återkommer i avsnitt 11 till frågan i vilken utsträckning en kustbevakningstjänsteman får besluta om kroppsvisitation.

10.3.6 Kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning innebär en undersökning av en persons kropp, såväl utvärtes som invärtes, samt provtagningar från människokroppen och undersökning av sådana prov (28 kap. 12 § andra stycket rättegångsbalken).²²

Kroppsbesiktning får göras på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa (28 kap. 12 § rättegångsbalken).²³ Detta innebär att det måste finnas någon konkret omständighet som med viss styrka talar för att vederbörande har begått den gärning som brottsmisstanken avser. Syftet ska vara detsamma som för kroppsvisitation, dvs. att säkra beslag eller för utredningsändamål.

Den som ska kroppsbesiktigas får hållas kvar för ändamålet upp till sex timmar eller, om det finns synnerliga skäl, ytterligare sex timmar (28 kap. 12 § tredje stycket rättegångsbalken).

²² För tre former av kroppsbesiktning som får användas bl.a. för brottsutredning gäller särskilda regler. Se lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov, lagen (1988:1473) om undersökning beträffande vissa smittsamma sjukdomar i brottmål och lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken. Se även Lindberg s. 579.

²³ Det finns ett undantag i 28 kap. 12 a § rättegångsbalken som avser kroppsbesiktning i registreringssyfte.

Beslut om kroppsbesiktning får fattas av undersökningsledare, åklagare eller rätten. Om det är fara i dröjsmål, får kroppsbesiktning även beslutas av polisman (28 kap. 13 § första stycket andra meningen rättegångsbalken).

Föremål åtkomna genom kroppsbesiktning kan tas i beslag (27 kap. 4 § rättegångsbalken).

Vi återkommer i avsnitt 11 till frågan i vilken utsträckning en kustbevakningstjänsteman får besluta om kroppsbesiktning.

10.3.7 Avvikande bestämmelser

Om det i lag eller författning finns avvikande bestämmelser om husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning gäller de bestämmelserna (28 kap. 15 § rättegångsbalken). Motsvarande gäller för särregler om beslag (27 kap. 17 § rättegångsbalken).

Avvikande bestämmelser om husrannsakan finns bl.a. i 26 § smugglingslagen. I samma lag finns också särskilda regler om kroppsvisitation och kroppsbesiktning (27–29 §§ smugglingslagen). En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en tulltjänsteman att använda dessa tvångsmedel (se vidare avsnitt 11.5).

Det finns också särskilda regler om exempelvis genomsökande av transportmedel. En sådan åtgärd är som regel inte i formellt hänseende en husrannsakan, men faller under skyddet i 2 kap. 6 § regeeringsformen eftersom det är fråga om ett liknande intrång.

I 20 och 21 §§ polislagen (1984:387) finns avvikande bestämmelser om husrannsakan för andra ändamål än brottsutredning. Vidare är regeln om kroppsvisitation i 19 § polislagen av intresse. Enligt denna bestämmelse får en polisman, som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon, under vissa förutsättningar kroppsvisitera personen i fråga i anslutning till ingripandet. Kroppsvisitation får ske av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål ska kunna tas om hand eller för att personens identitet ska kunna fastställas.

Avvikande regler om beslag finns bl.a. i fiskelagen (47 §) och jaktlagen (47 §).